

DE KRACHT VAN OVERVECHT

DE START

Het project Kracht van (Over)vecht is meer dan het antwoord op de vraag wat de potentie van de Vecht voor Overvecht is. We zochten niet alleen naar de potentie van deze soms nu al drukke recreatieve route voor een groeiende stad, of de ruimte die ontstaat langs het lint nu de prostitutieboten weg zijn, of juist de kwaliteit van het park. De Vecht kan zoveel meer zijn dan waterafvoer van de stad. Overvecht is de groenste wijk van Utrecht. Een groene en waterrijke omgeving nodigt uit om naar buiten te gaan, te bewegen, uit te rusten of mensen te ontmoeten. De Vechtzone wordt ook belangrijker omdat het steeds vaker extreem hard zal gaan regenen. De Vechtzone kan dan grote hoeveelheden water uit de wijk opvangen en afvoeren. Water en groen geven verkoeling op extreem warme dagen, die in de toekomst vaker voor komen. Ook kan de Vechtzone een rol spelen bij het opwekken van schone energie voor de wijk Overvecht. Energie opgewekt door bekende en minder bekende energiebronnen, zo blijkt uit de resultaten van het stadsatelier.

Vraagstukken op het gebied van klimaat en energie zijn ingewikkelde opgaven. De Vechtzone is een klein onderdeel van het gehele watersysteem, dat in zijn geheel robuust moet worden voor de toekomst. De energievraag en vooral de groeiende energiebehoefte is ook een systeemvraag die zich afspeelt op het schaalniveau van de Vechtzone, de wijk Overvecht, de stad en de regio. En wat betekent dat voor de inwoners van Overvecht? Kunnen zij meeliften op deze ontwikkelingen?

In de huidige werkpraktijk wordt er per project gewerkt aan de stad. Er is weinig tot geen ruimte om integraal de verschillende vraagstukken te onderzoeken. Terwijl het koppelen van vraagstukken juist nieuwe kansen kan opleveren. AORTA wilde daarom dat het team de samenhang tussen de schalen mee nam. AORTA koppelde vraagstukken en schalen aan elkaar en koos de thema's 'gezond en sociaal', 'water en klimaat', 'energie en circulair'. Tijdens een aantal atelierbijeenkomsten verkenden drie ontwerpers en adviseurs samen met gebiedsexperts de kansen die de Vecht kan bieden. Drie koppels werken één van de drie thema's verder uit: 'gezond en sociaal', 'water en klimaat', 'energie en circulair'. Het team werd geadviseerd door betrokken organisaties, bewoners en ondernemers uit de omgeving en stond onder leiding van een ervaren ateliermeester. Drie publieke bijeenkomsten gaven ruimte aan ideeën en inzichten van iedereen die betrokken was.

De ontdekkingen en de verbanden kwamen samen in schetsen, kaartbeelden en doorkijken.

De kansenkaart die zo ontstond brengt ideeën samen die kunnen bijdragen aan een gezonde leefomgeving; groen, sociaal, met schone energie, en voorbereid op extreme weerscenario's.

De gemeente Utrecht wil de resultaten gebruiken om een toekomstvisie voor de Vechtzone te ontwikkelen, samen met bewoners, eigenaren en gebruikers. De kansenkaart is een startpunt voor het gesprek hierover. Ook bewoners of ondernemers uit de wijk kunnen (delen van) de kansenkaart gebruiken voor hun ambities en wensen. Het biedt een perspectief om met elkaar aan de Kracht van Overvecht te werken.

Eveline Paalvast

Directeur Architectuurcentrum Aorta

OVER HET TOT STAND KOMEN EN HET RESULTAAT VAN DE 'KRACHT VAN (OVER)VECHT

Jandirk Hoekstra, H+N+S Landschapsarchitecten, ateliermeester

HET 'ATELIER' ALS WERKWIJZE

De startvraag voor het atelier was de kansen in beeld te brengen wat een aantal transitiegebieden op gebied van klimaat, energie en gezondheid voor de Vechtzone in Overvecht kunnen betekenen. Zo'n vraag kan goed in een atelier worden beantwoord. Het atelier is een manier van werken waarbij – in een open setting, waar belanghebbenden toegang toe hebben en bij betrokken worden – een aantal creatieve ontwerpers en onderzoekers de gelegenheid krijgen en nemen om op basis van hun nieuwsgierigheid en zonder van te voren opgelegde beperkingen en dogma's, mogelijke oplossingen en kansen in beeld te brengen. Het atelier is de ideale werkwijze om samenhangen tussen thema's, synergiën tussen oplossingen en coalities van belanghebbenden op het spoor te komen.

In de Kracht van (Over)Vecht hebben we in een compact proces (kennismakingsexpeditie – 4 atelierbijeenkomsten – momenten van uitwisseling met betrokkenen aan het begin, in het midden en aan het eind – gesprek met experts) de voordelen van deze werkwijze goed kunnen benutten. Dat had ook alles te maken met de kwaliteit en de inzet van het team van ontwerpers en onderzoekers. We hadden voor elk van de drie thema's (klimaat, energie, gezondheid) duo's van onderzoekers en ontwerpers, die elkaar goed wisten te vinden. De kracht van het atelier zit in de analyse van wat er binnen de thema's aan de orde is, welke de grote vraagstukken zijn en welke uitwegen en concrete oplossingen voor de problematieken zijn. En het lukte vervolgens ook om de ontdekkingen, die er voor de verschillende thema's zijn gedaan, goed met elkaar te laten matchen.

De in de Kracht van (Over)Vecht gevolgde werkwijze lijkt goed te passen bij de intenties van de Omgevingswet. Onderzoeken wat de verschillende opgaven voor elkaar kunnen betekenen, werken aan samenhang, maar ook: in een vroeg stadium belanghebbenden en bewoners betrekken bij het maken van de plannen, het zijn allemaal onderdelen van een praktijk die de Omgevingswet voorstaat. In die zin kun je het atelier (Over)Vecht ook zien als oefenen met een nieuwe praktijk. Meer met dan voor mensen, met een volstrekt open agenda, met ruimte voor creatieve ideeën en nieuwe oplossingen, de keuzen op het spoor komen die er voor een omgeving met kwaliteit moeten worden gemaakt.

HET RESULTAAT:

KANSSEN VOOR OVERVECHT EN DE VECHTZONE IN HET LICHT VAN DRIE GROTE OPGAVEN

Wat er uit het atelier is gekomen is zeker geen plan. Het resultaat bestaat uit 3 verhalen over respectievelijk een klimaatbestendige, een zoveel mogelijk zijn eigen duurzame energie leverende en gezonde wijk. Vanwege de korte doorlooptijd van amper 3 maanden heeft het geheel het karakter van een quick scan van de mogelijkheden. De uitkomsten van die verhalen zijn losjes aan elkaar gemonteerd in een kansenkaart. De verhalen zijn doordacht in 4 'trappen': Overvecht in zijn ruimere context, stadsdeel Overvecht zelf, de Vechtzone en een viertal inzooms voor een aantal belangrijke plekken, waar de vooruitgang, die voor de thema's in de komende periode geboekt kan worden, bij elkaar komt.

Het zijn verhalen geworden, die het perspectief in beeld brengen; ze laten beelden zien waar je met zijn allen in de wijk op termijn naar toe zou kunnen werken. Ze bieden een denk- en referentiekader voor de 'praktijken' (bv de renovatie van de blokken, opknopbeurt delen van de openbare ruimte, 'Versnelling Overvecht') opdat de lange termijn doelen op gebied van water, energie en gezondheid niet uit het oog worden verloren. De kracht van de toekomstbeelden die zijn geschetst ligt zowel in de doorkijk die ze bieden als in de aanknopingspunten voor vernieuwing en verandering. Voor anders kijken, anders handelen, anders realiseren.

In de ateliers 'Kracht van Overvecht' hebben we als ontwerpers en onderzoekers al delibererend en schetsend gekeken hoe de wijk zich kan voorbereiden op de toekomst. Opvallend vonden we de veelbelovende positie van de wijk in stad en landschap en de sterke karaktertrekken. Ook zagen we dat Overvecht in het licht van klimaatverandering en energietransitie robuuster en weerbaarder kan worden. We zien een 'kantel'-proces voor ons. Gedragen door de schouders in de wijk wordt Overvecht beter verbonden aan de omgeving met een minder centrale plek voor de auto. De publieke ruimte wordt bruikbaar en rijker geschakeerd. De wijk wordt 'zachter' (minder asfalt en tegels) en er is meer aanleiding voor contact en beweging. Er is voor meer wat wils en er wordt een nieuwe schaal geïntroduceerd: die van het overzichtelijke, behapbare en het 'dichterbij'. De uitdagingen, die de transitie bieden, zijn kansen om de kanteling van de wijk voor elkaar te krijgen.

OVER DE WERKING VAN DE KRACHT VAN (OVER)VECHT

De belangrijkste verdienste van het atelier is dat er een schets van een toekomstperspectief voor de wijk ligt dat alle betrokkenen (Wijkcentrum, betrokkenen bij de 'Versnelling', initiatieven in de wijk op gebied van energie, openbare ruimte, betrokken medewerkers van gemeente waterschap en corporaties) voor ogen kunnen houden wanneer er keuzen gemaakt moeten worden. Het atelierresultaat geeft gevoel voor richting. Om zo te kunnen werken moet het verhaal de Kracht van (Over)Vecht beschikbaar zijn, gepresenteerd en bediscussieerd worden. En daar komt het dan weer gewijzigd uit tevoorschijn.

Aan veel tafels wordt gewerkt aan de toekomst van Overvecht. Aan plannen voor nieuwbouw in de wijk, plannen voor renovatie van bestaande complexen, tijdelijke invullingen van het RWZI-terrein, inrichtingsplannen voor een deel van de Vechtzone, infrastructuuraanpassingen, duurzame energievoorzieningen, invullingen van leegkomende gebouwen et cetera. Aan die tafels kunnen de principes die in de Kracht van (Over)Vecht zijn ontwikkeld een rol spelen bij het doordenken van de stappen die gezet moeten worden. Op die manier en aan die tafels wordt het perspectief concreet gemaakt. En belangrijker nog: door het werk aan al die tafels in het perspectief van de lange termijn te plaatsen wordt steeds gecheckt: wat moeten we doen om dit initiatief of project bij te laten dragen aan een klimaatbestendiger, duurzamer en gezonder (Over)Vecht. Zo kunnen op de draaggolf van veel en verschillende projecten de grote opgaven en transitie stap voor stap worden gerealiseerd.

HET TEAM

Het team bestaat uit de ontwerpers:

EEK VAN DER KROGT [Flux Landscape Architecture], **SIMON VERBEECK** [Lola Landscape Interventions], **SVEN VAN OOSTEN** [Buro MA.AN], adviseur water en [geo]hydrologie **MARK DE WEERD** [Tauw], adviseur ruimtelijke ontwikkeling en klimaatadaptatie **JORIS VISCAAL** [Tauw], adviseur energie, materialenstromen en circulaire economie **JACOB VERHAART** [Except], adviseur sociaal en duurzaam ondernemerschap **ROBBERT MAAS** [SOON].

Het team staat onder de bezielde leiding van landschapsarchitect en adviseur **JANDIRK HOEKSTRA** [H+N+S Landschapsarchitecten].

ENERGIE EN CIRCULAIR: Eek van der Krogt, Jacob Verhaart

WATER EN KLIMAAT: Simon Verbeeck, Mark de Weerd, Joris Viscaal

SOCIAAL EN GEZOND: Sven van Oosten, Robbert Maas

WATER EN KLIMAAT [KLIMAATADPTIE]

HET KLIMAAT VERANDERD

Tegen 2050 zullen er in Nederland vaker klimatologische extremen voorkomen die gekoppeld zijn aan de seizoenen. De volgende prognoses zijn door het KNMI opgesteld voor De Bilt(Utrecht).

In de zomerperiode zullen we meer en meer te maken krijgen met warme, zomerse en tropische dagen (+175%) waardoor het kwik 191 dagen (50%) van het jaar boven de 20° stijgt. Daarbij komt er in de zomerperiode ook een neerslagdaling die tot een neerslagtekort van 220mm per m2 leidt. In de winterperiode is er een daling van 50% in het aantal ijs-en vorstdagen en een stijging van 20% in neerslag.

De effecten hiervan op de leefbaarheid van steden en het weerbaarheid van vegetatie groepen zijn significant met periodes van hittestress en droogte opgevolgd door periodes van wateroverlast.

In deze korte studie hebben we nagedacht over ruimtelijke transitie die hierop anticiperen maar ook sturend zijn in het verbeteren van de ruimtelijke opzet van de wijk en de samenghangende gebruikswaarde. Waarbij deze negatieve toekomst scenario's net een motor kunnen zijn voor positieve wijk herstructurering.

EFFECTEN VAN DEZE VERANDERING OP OVERVECHT

Hoe het veranderend klimaat Overvecht gaan beïnvloeden hangt sterk samen met de morfologische opbouw van de wijk. Het totale DNA bestaande uit bodemsoorten, topografische verschillen, watercirculatie stromen,verhardingsgraad en beplantingssoorten bepaald waar er zich problemen gaan voordoen.

Op de oorspronkelijke veen- en kleigronden is een dik artificieel zandpakket gestort (+2m) waarop de wijk is ontwikkeld. De lager gelegen veengronden liggen nog bloot rond de wijk doorsnijdende watergangen en rivierklei gronden bekleden nog altijd het Vechtpark. De waterdoorlaatbaarheid van de bodem is sturend voor wateroverlast of droogtestress. Zo hebben de hogere zandgronden een goede infiltratiecapaciteit waardoor er minder kans is op wateroverlast maar

meer op droogte. Deze droogte heeft vooral een effect op de beplanting die in de eerste 120 cm onder het maaiveld nood heeft aan voldoende waterbeschikbaarheid. Het bestaande bomen arsenaal op het zandbed bestaat uit gevoelige soorten (Ulmus, Fraxinus, Acer, Tilia,...) die in de toekomst last zullen krijgen van sterfte omdat ze minder resistent zijn voor ziektes door verdroging.

De lager gelegen veen- en kleigronden vormen door hun dichtheid waterhoudende bodems en zullen dus minder te maken krijgen met droogte en eerder met wateroverlast.

De wijk heeft een hoge verhardingsgraad aan daken, gevels en bestrating vergeleken met de graad aan onverharde ruimte. Dit gaat zich uiten in het vollopen van topografische depressies op de verharding na een piekbui. Water kan niet infiltreren in het opgehoogde zandbed en er is waterstagnatie op verharde oppervlaktes die tot tijdelijke overstromingen van meer dan 10 cm diep veroorzaakt. Dit heeft een effect op de dagdagelijkse circulatie stromen van voetgangers, fietsers en automobilisten.

Een hoge verhardingsgraad zorgt ook voor een stijgende temperatuur in de individuele buurten van Overvecht die last krijgen van het hitte eiland effect waardoor de temperatuur (tegen 2050) +3.7 ° hoger ligt dan in de nabije omgeving. Tegen 2050 zal per jaar 3 weken spraken zijn van hittegolven die leiden tot zeer warme nachten met hun weerslag op de levenskwaliteit in de wijk.

Tot slot zorgt de temperatuurstijging ook voor een opwarming van het oppervlakte water waardoor de temperatuur van Vecht en vaarten voor meer dan 40 dagen per jaar zal oplopen boven de 20 °. Dit zorgt voor een lagere waterkwaliteit waarin blauwalg en exotische planten floreren.

HET WATERSYSTEEM VAN OVERVECHT

Overvecht kent momenteel een overschot aan anonieme openbare ruimtes met een brede maaswijdte die onderbenut zijn en met hun huidige opbouw aan vegetatie en verharding klimatologische problemen opwekken. Deze ruime opzet van openbare ruimte vormt net een unieke kracht van de wijk: er is ruimte genoeg voor wateropvang, waterinfiltratie, ontharding en verkoelend groen. Een transitie naar een klimaatadaptieve inrichting van de openbare ruimte is

ook een grote kans voor het verhogen van ecologische -en gebruikskwaliteiten.

In deze transitie naar een klimaatadaptieve inrichting vormen de bodemopbouw en hoogteverschillen de tweede kracht van Overvecht waarbij de relatie tussen de water infiltratiecapaciteit van de hoger gelegen zandgronden en de waterhoudend vermogen van de lager gelegen klei- en veenbodems het sturende mechanisme kunnen vormen voor klimaatadaptatie.

DE EIGENSCHAPPEN VAN HET REGIONALE LANDSCHAP ALS GRONDSLAG VOOR KLIMAATADAPTATIE

Overvecht ligt op het raakvlak van drie regionale landschappen: de Utrechtse Heuvelrug, het veenweidegebied en de Rivierkomvlakten van de Vecht. Noordelijk heeft de wijk een open relatie naar het veenweide gebied met verspreide dekzandruggen die overloopt in de Utrechtse heuvelrug. Het zand waarop de wijk gebouwd is komt uit wat nu de Maarsseveense plassen zijn.

Gekaderd In dit regionale landschap zouden we het verhoogde zandbed van Overvecht kunnen beschouwen als een artificiële denkzandrug. In de uitwerking van onze openbare ruimte strategie stellen we voor dit concept te benutten en ecologisch aan te sluiten op de Utrechtse heuvelrug. Het zijn ook net die boomsoorten (grove den, douglas spar, ruwe berk, zachte berk en zomereik) die het goed doen op zandgronden met weinig water ter beschikking en in dense pakketten kunnen groeien om veel verkoelende schaduw te leveren.

Op de laaggelegen gronden kunnen we ecologisch aansluiten op de Vechtplassen, deze ooi -en broekbossen hebben van nature nood aan een peilfluctuatie tussen de zomer -en winterperiode en gaan in die zin goed samen met waterbuffering.

De eigenschappen van het regionale landschap vormen zo de grondslag om de wijk klimaatadaptief te maken maar moeten worden doorvertaald naar een stedelijke invulling en uitstraling voor de straten, pleinen en parken van Overvecht.

OVERVECHT 2050 KLIMAATADAPTIEF

In de voorgestelde waterstrategie krijgen de verschillende zones van de wijk (buurten, zandparken en infrastructurele verbindingzones, veenparken en het Vechtpark) een andere oplossing en zijn ook de onderlinge hydrologische relaties van belang.

In de buurten wordt er ingezet op het afkoppelen van hemelwater van de riolering,ontharding en het benutten van het zandbed voor infiltratie. Waarbij hemelwater van daken en verharding via wadi's en infiltratiepublieke ruimte wordt opgevangen..

Bij piekneerslag kan water oppervlakkig afstromen via deze wadi's in de buurt die in verbinding staan met grotere wadi's in de zandparken en infrastructurele verbindingzones om zo opgevangen te worden in de bufferzones in de veenparken en het Vechtpark. De wadi's en infiltratieruimten kunnen ontwikkeld worden als nieuwe sociale gebruiksruiden en zo geprogrammeerd worden dat er ruimte is voor sport, spel, ontmoeting en natuurbeleving. Het zou ontworpen kunnen worden als een netwerk van publieke ruimten bestemmingen die in verbinding staan door nieuwe groene assen langs de wadi's die de nadruk leggen op een aangename doorstroom voor zachte weggebruikers. Overvecht krijgt zo een fijnmazigere korrel aan openbare ruimten die de overdimensionering en anonimiteit wegwerken.

In de zandparken en infrastructurele verbindingzones kunnen de infiltratiekanalen als centrale assen ontwikkeld worden voor fiets -en voetgangersverkeer en zo ontstaan er directe verbindingen tussen buurten,parken, landschap en stad.

Op het zandpakket stellen we voor om droogteresistente beplantingssoorten te gebruiken die ecologisch aansluiten op de Utrechtse heuvelrug. De invulling van de publieke ruimte kan zorgen voor zones met dense beplanting die als schaduw plekken fungeren en tegelijkertijd een kleinere maaswijdte van publieke ruimte en menselijke schaal in de wijk introduceren. Deze kan complementair zijn of gelijklopen met de groene assen langs de wadi's.

In de veenparken en het Vechtpark wordt meer ruimte voorzien voor waterbuffering. De seizoensgebonden waterfluctuaties worden hier zichtbaar voor de bewoners. In de veenparken is

het door het dense netwerk van infrastructuur niet mogelijk om een groot aan een gesloten waterbekken te maken. Daarom stellen we voor om in de versneden restruimtes lager gelegen bufferzones te voorzien. Het geheel vormt een verzameling van parkkamers die overloopt in het Noorderpark. Door de vele infrastructurale barrières in de wijk en richting het noorderpark is een integrale verbondenheid tussen deze parkkamers noodzakelijk. Een netwerk van informele parkachtige paden en fietspaden komt de toegankelijkheid ten goede en geven meer het gevoel van één samenhangend park. Ook hier ontstaat een fijnmazigere beleefbare korrel van openbare ruimte.

In de veenparken stellen we voor om ecologisch aan te sluiten op het Noorderpark door zachte oevers met oeverbeplanting te geven aan de waterwegen en waterbekkens. Een goede waterkwaliteit wordt verzekerd door het beplanten van oevers en waterbekkens met water verkoelende beplanting.

In het Vechtpark zorgen we voor meer waterbergingscapaciteit door een parkachtige waterpartij die parallel loopt aan de Vecht en de oorspronkelijke aaneengeschakelde ruimtelijkheid terugbrengt. Op de rivierklei gronden van het Vechtpark stellen we voor om de Els als centrale parkboom te introduceren. Deze hoofdsoort van het Elzenbroekbos doet het goed op kleigronden met een flexibelpeil. Verder kunnen de waterpartijen zachte beplante oevers krijgen die de waterkwaliteit verzekeren.

Door de voorgestelde nieuwe inrichting van de publieke ruimte krijgen de buurten, zandparken en infrastructurale verbindingzones, veenparken en het Vechtpark allemaal hun eigen sterk karakter en gebruikswaarde. De wijk wordt meer divers en leesbaar. Overvecht zou zo kunnen uitgroeien tot een wijk die robuust is zijn schoenen staat tegen de klimaatverandering maar ook met een hoge sociale en ecologische waarde.

LOLA Landscape Architects

Tauw

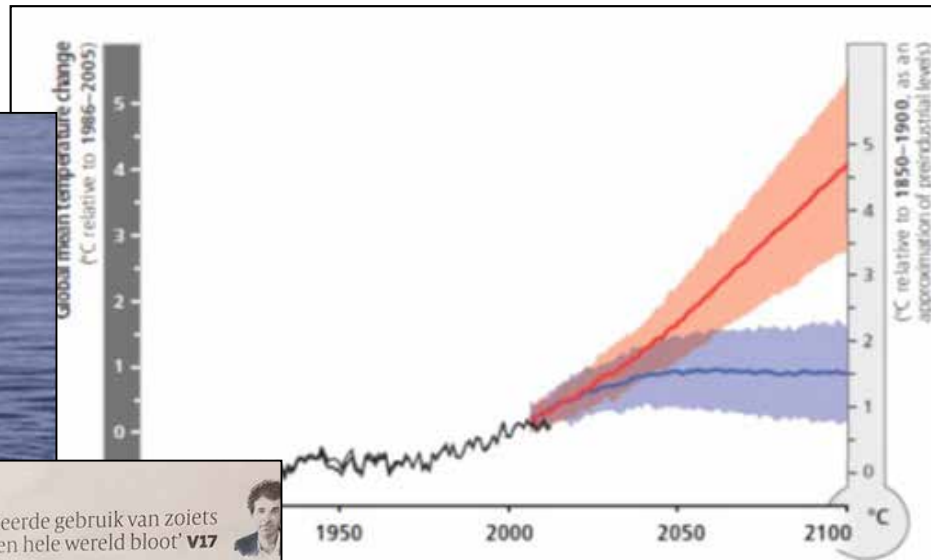
INHOUD

- ① Het klimaat veranderd
- ② Effect op Overvecht
- ③ Het watersysteem van Overvecht
- ④ De kracht van Overvecht
- ⑤ Landschap als grondslag voor klimaatadaptatie
- ⑥ Overvecht 2050 klimaatadaptief

1

Het klimaat veranderd

Temperatuurverandering 2017- 2050

Jean-Pierre Geelen: 'Het verkeerde gebruik van zoiets simpels als 'echter' legt een hele wereld bloot' **V17**

de Volkskrant

Temperatuur op aarde was nog nooit zo hoog

Cor Speksnijder
Amsterdam

Het staat nu vast: 2016 was het warmste jaar ooit gemeten. Sinds het begin van de wereldwijde metingen was de gemiddelde temperatuur op aarde nog nooit zo hoog. Dat hebben de ruimvaartorganisatie NASA en het Amerikaanse agentschap NOAA woensdag bekendgemaakt.

Daarmee is 2016 het derde recordjaar op rij: 2014 en 2015 waren ook al de warmste jaren. Het is voor het eerst dat het warmterecord in drie achtereenvolgende jaren is gebroken. De meeste schattingen van de temperatuurstijging van 2016 ten opzichte van het pre-industriële tijdperk liggen tussen de 1,1 en 1,2 graden Celsius.

De bekendmaking van de Amerikaanse overheidsorganisaties komt op een gevoelig moment: twee dagen voor de inauguratie van president Donald Trump. Die wijst af op de mens verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde en heeft aangekondigd zijn land te willen terugtrekken uit het klimaatakkoord van Parijs.

Doorzaak van de temperatuurstijging zijn de toernemende concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer en het smelten van het ijs op de Noordpool.

De laatste El Niño begon in 2015 en duurde bij aan een onafgebroken reeks maandelijks warmterecords, waarvan pas in het najaar van 2016 een einde kwam.

Nederland
Voor Nederland was 2016 geen recordjaar. Al komt het met een gemiddelde van 10,7 graden wel in de top tien van warmte jaren sinds het begin van de metingen in de Bilt in de vroege 18de eeuw. In Nederland speelde het effect van El Niño een veel kleinere rol, aldus Van Oldenborgh. Nederlands recordjaar was 2014: toen lag de gemiddelde temperatuur op 12,7 graden.

'We kijken nu niet meer naar iets dat alleen door wetenschappers wordt gezien', zei Gavin Schmidt van de NASA. 'Het wordt merkbaar in het dagelijks leven van mensen.'

Vooraf de 'buitengewone' temperatuurstijging op de Noordpool baart hem grote zorgen. Niet alleen de bewoners van het poolgebied, waar het ijs in hoog tempo smelt, ervaren de gevolgen van klimaatverandering. Droogte trof onder meer Afrika. In diverse landen kregen bewoners te maken met hittestormen.

Klimaatverandering leidt tot meer extreem weer: uitschieters in temperatuur, zwaardere stormen, meer neerslag en langere periodes van droogte.

Volgens wetenschappers zal het aantal zachte dagen - met temperaturen tussen de 18 en 30 graden, weinig neerslag en lage luchtvochtigheid - afnemen. Wereldwijd zijn er jaarlijks gemiddeld zo'n 74 'milde' dagen. Dat zullen er in 2035 vier minder zijn en tien minder in 2081.

In de tropen zal het aantal dagen met gematigd weer het sterkst afnemen, als gevolg van stijgende temperaturen en toenemende luchtvochtigheid. Tegen het eind van de eeuw zullen in delen van Afrika, Azië en Latijns-Amerika 15 tot 50 minder aangename dagen per jaar voorkomen, voorspellen de onderzoekers. In Europa, grote delen van de VS en Canada worden de winters juist minder koud, de lente en de herfst gaan langer duren.

Volkskrant.nl / Kijkverder
Hoe snel zal de temperatuurstijging de komende jaren?

Meer klimatologische extremen gekoppeld aan de seizoenen

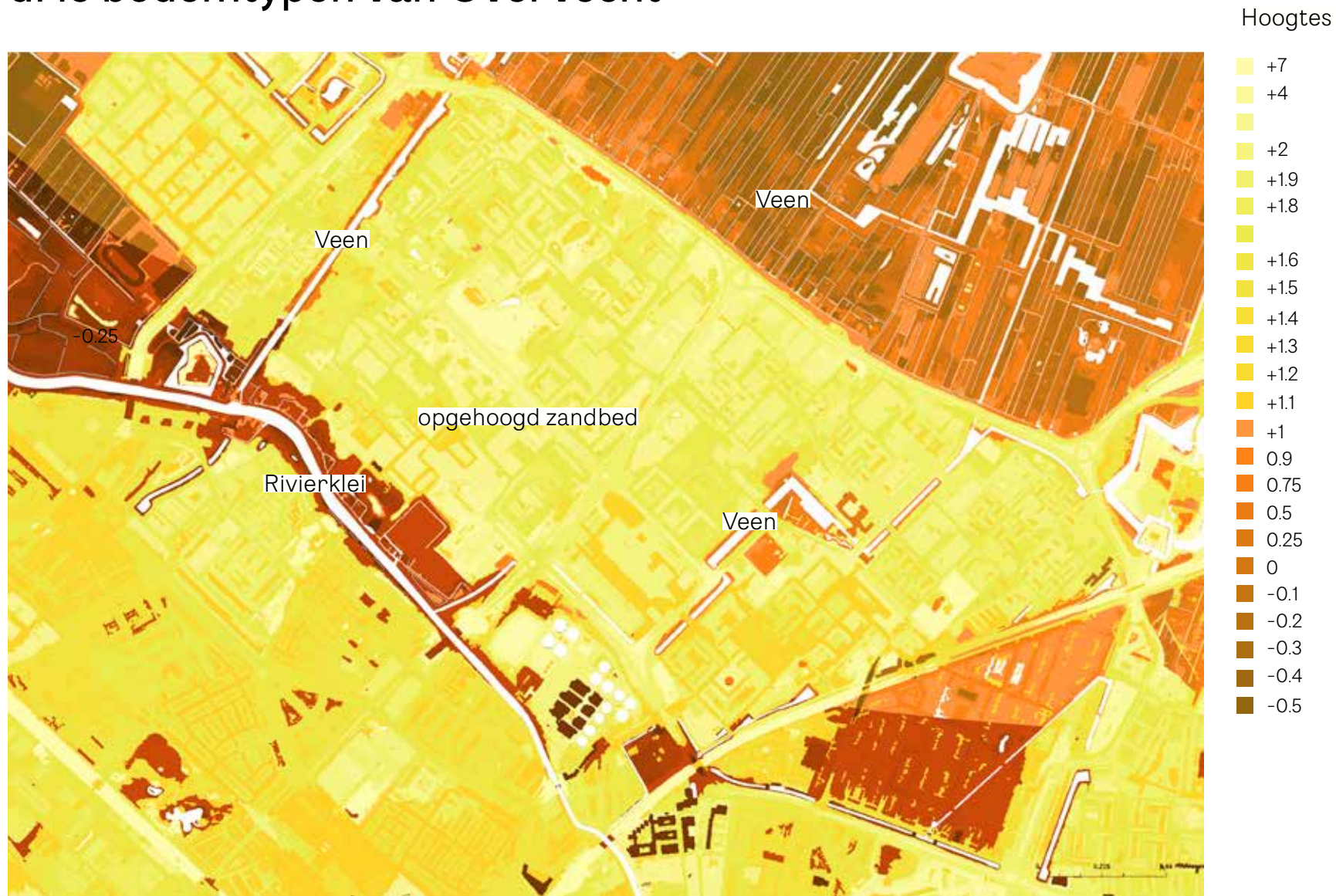
- Warmere zomers met minder neerslag zullen voor periodes van hittestress en droogte zorgen.
- Nattere winters zorgen voor meer wateroverlast

2

**Effect van deze veranderingen
op Overvecht**

De drie bodemtypen van Overvecht

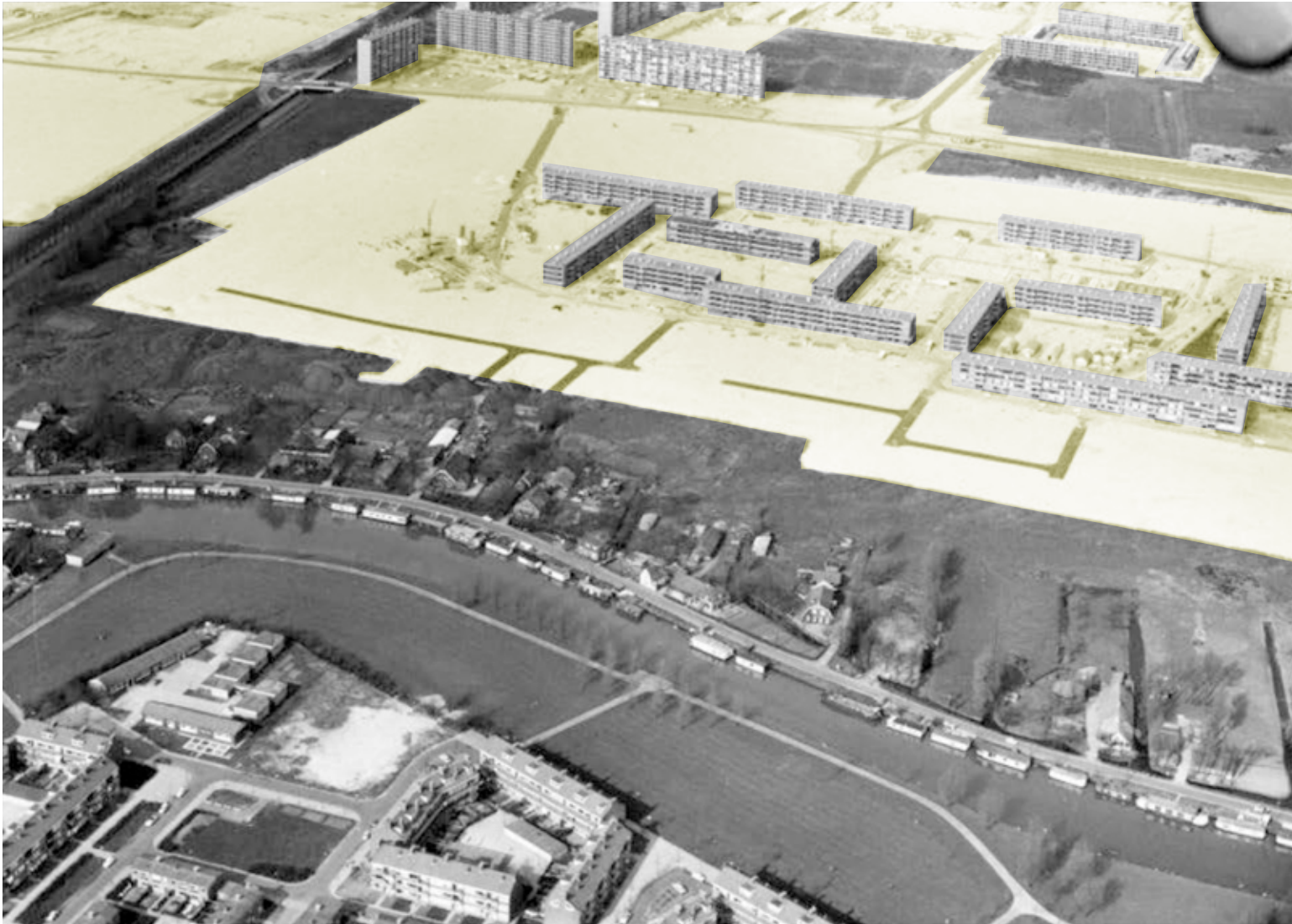

Waterdoorlatend vermogen van de bodem bepaald in grote mate of er spraken is van wateroverlast of droogte

Zand heeft een goede waterinfiltratie capaciteit + Veen - en kleigronden houden water vast

Zandgronden last van droogte en Veen- en kleigronden van wateroverlast

Opgehoogd artificieel zandbed

Veel verharding in Overvecht (daken,gevels en bestrating)

- gebouw
- bestrating
- infrastructuur

Water niet kan infiltreren in de opgehoogde zandgronden

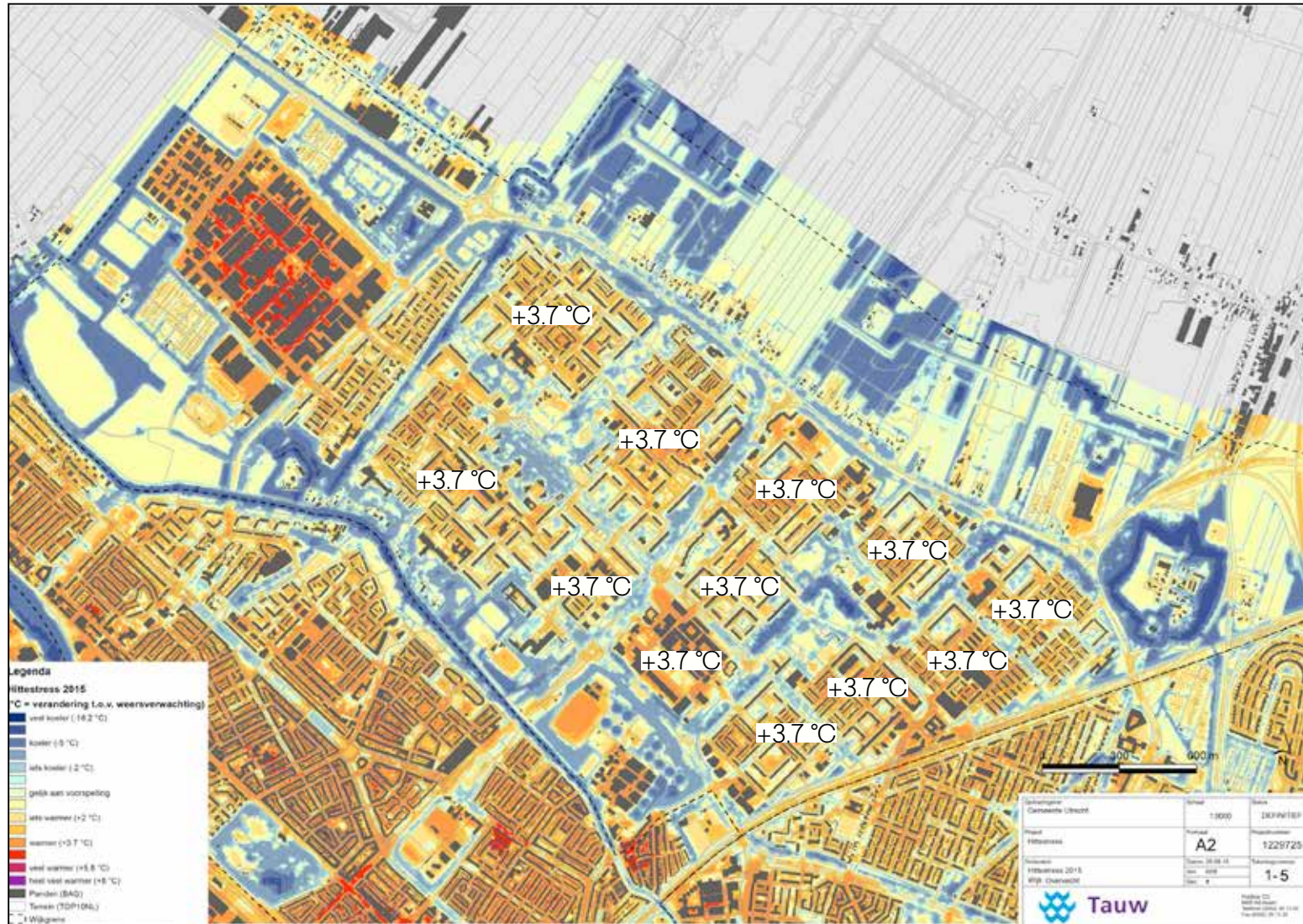
Waterstagnatie op de verharding

Wateroverlast op verharde oppervlakte (2050)

Topografische depressies in verharde oppervlakten die vollopen met water na een piekbui

Hittestress (2050)

Verharde wijken warmer als omgeving

Hittestress: sterfte van beplanting

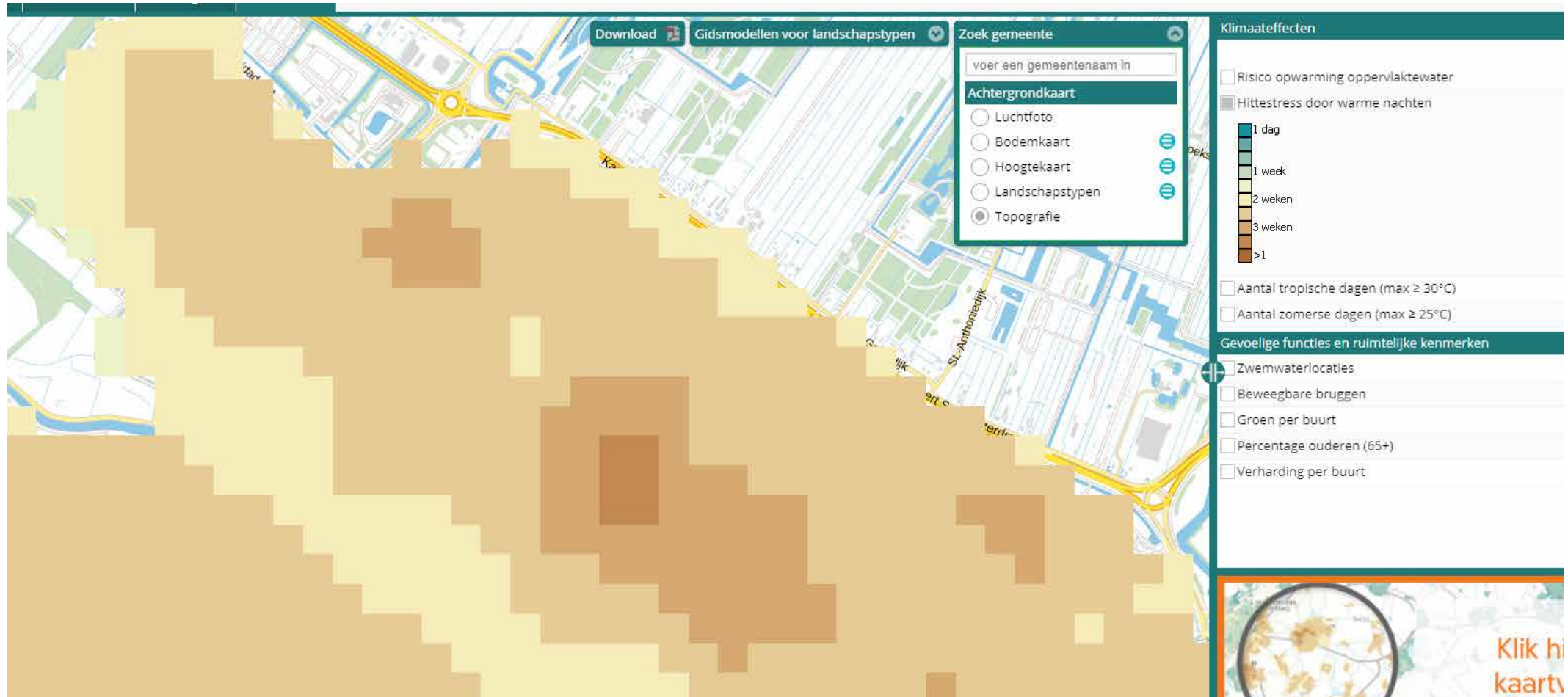
Langelevende boomsoorten:

- *Ulmus hollandica*
- *Quercus robur*
- *Fraxinus excelsior*
- *Sorbus* spp.
- *Tilia* spp.
- *Acer pseudoplatanus*
- *Prunus* spp.
- *Planatus x hispanica*
- ...

Huidige soorten op het zandbed gaan last krijgen van sterfte, door droogte minder resistent voor ziektes

Hittestress: warmere nachten

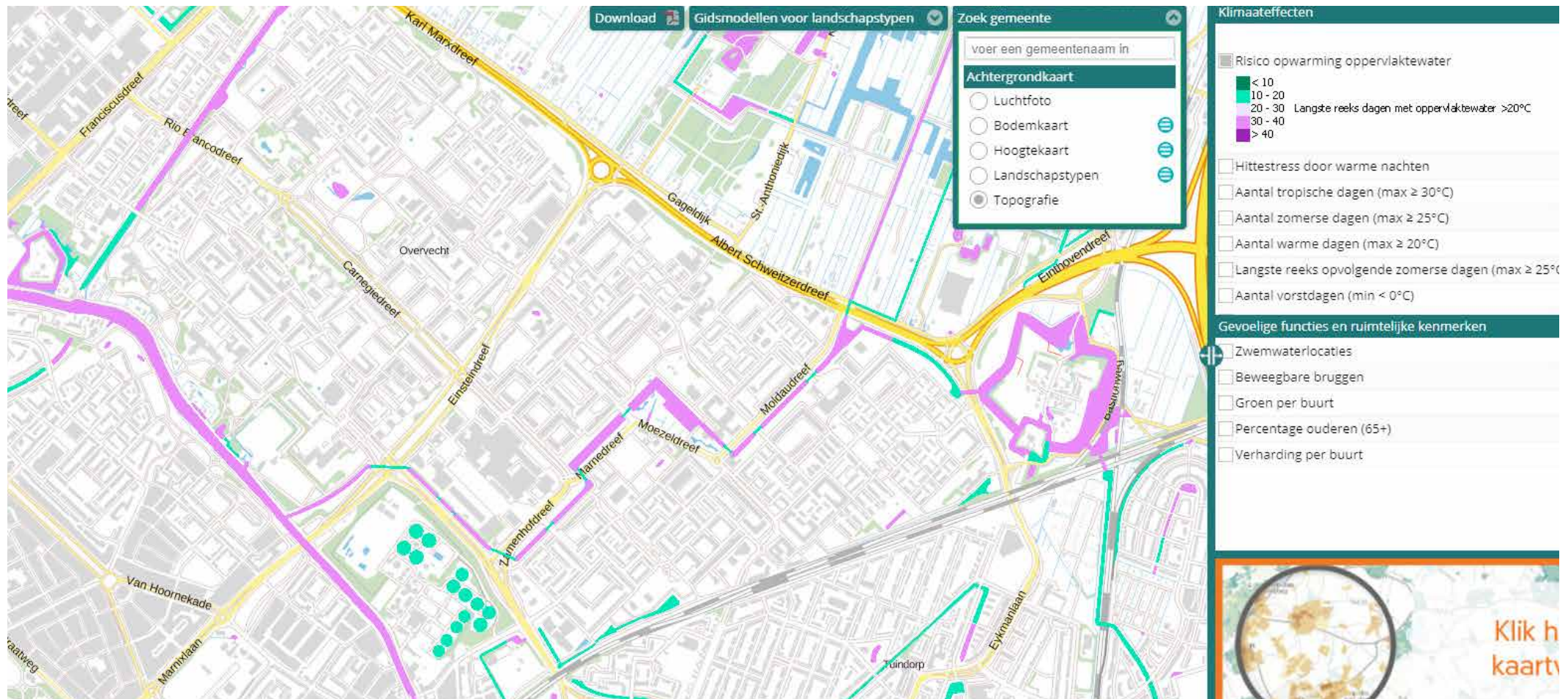
Tussen 2 en 3 weken

Van 1 dag tot 1 week (2017) naar 2 a 3 weken (2050), weerslag op de levenskwaliteit van de wijk

Hittestress: risico opwarming oppervlakte water (2050)

Vecht: >40
vaarten: >40

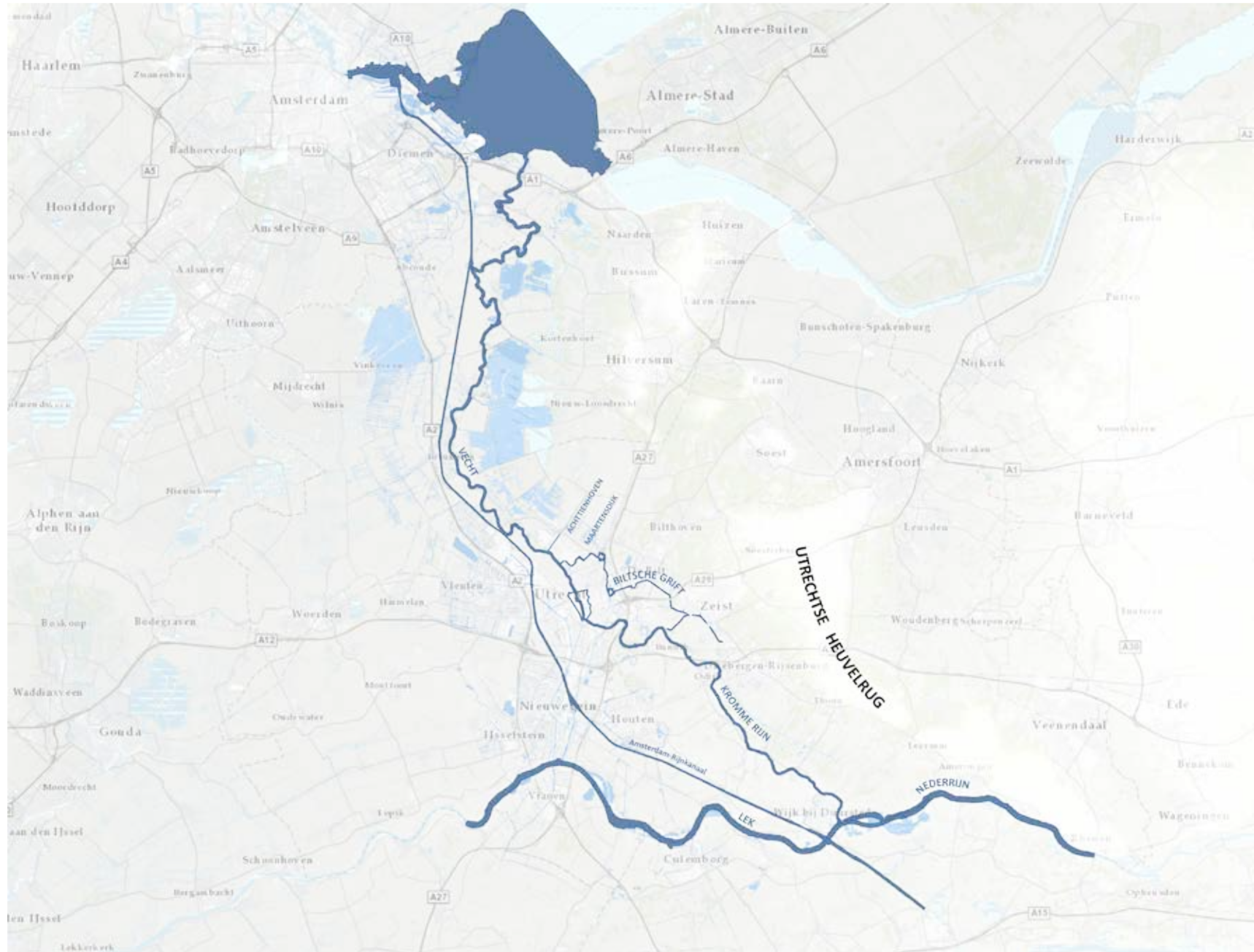

Lagere waterkwaliteit - exotische planten en meer kans op blauw alg met negatieve effecten op de ecologie

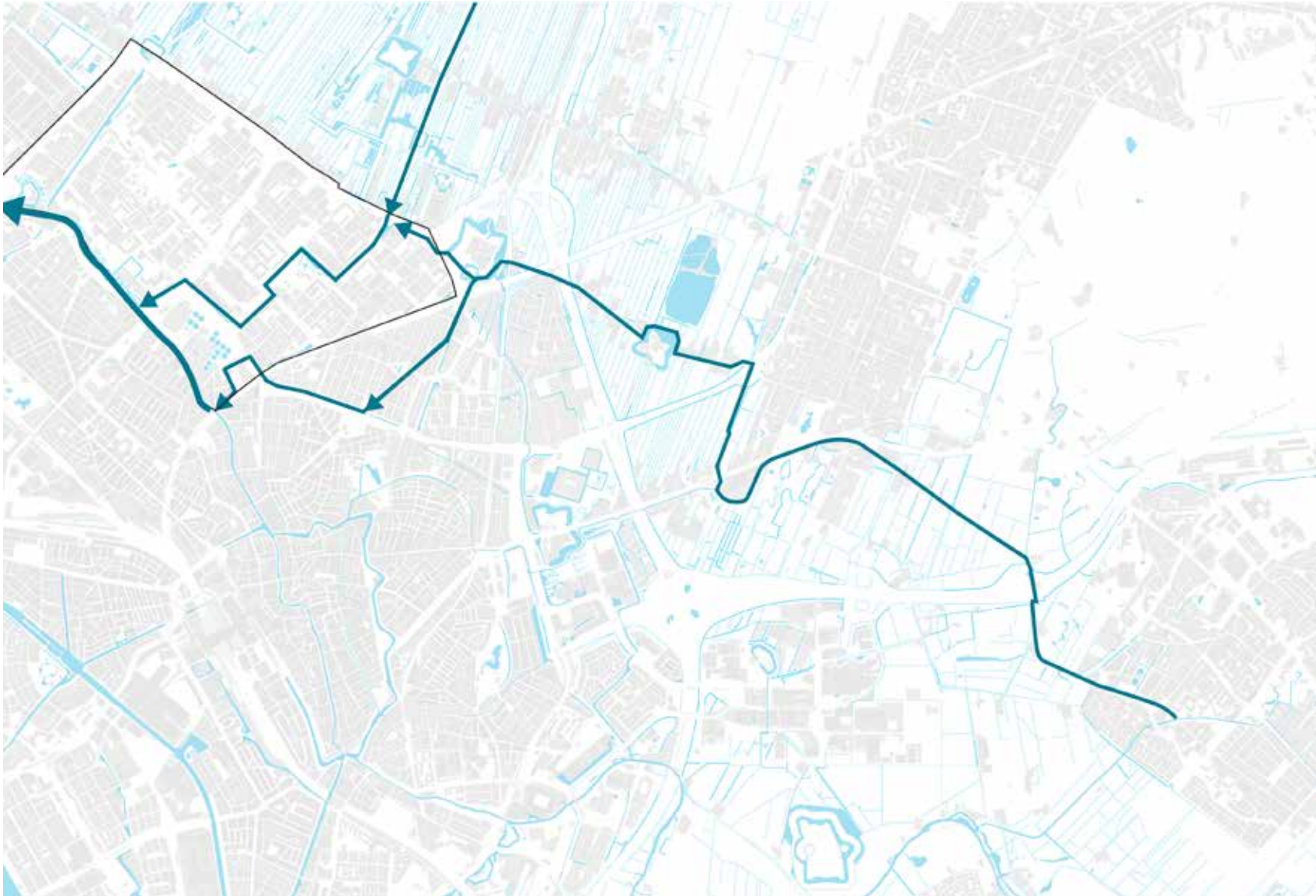
3

Het watersysteem van Overvecht

Regionaal watersysteem

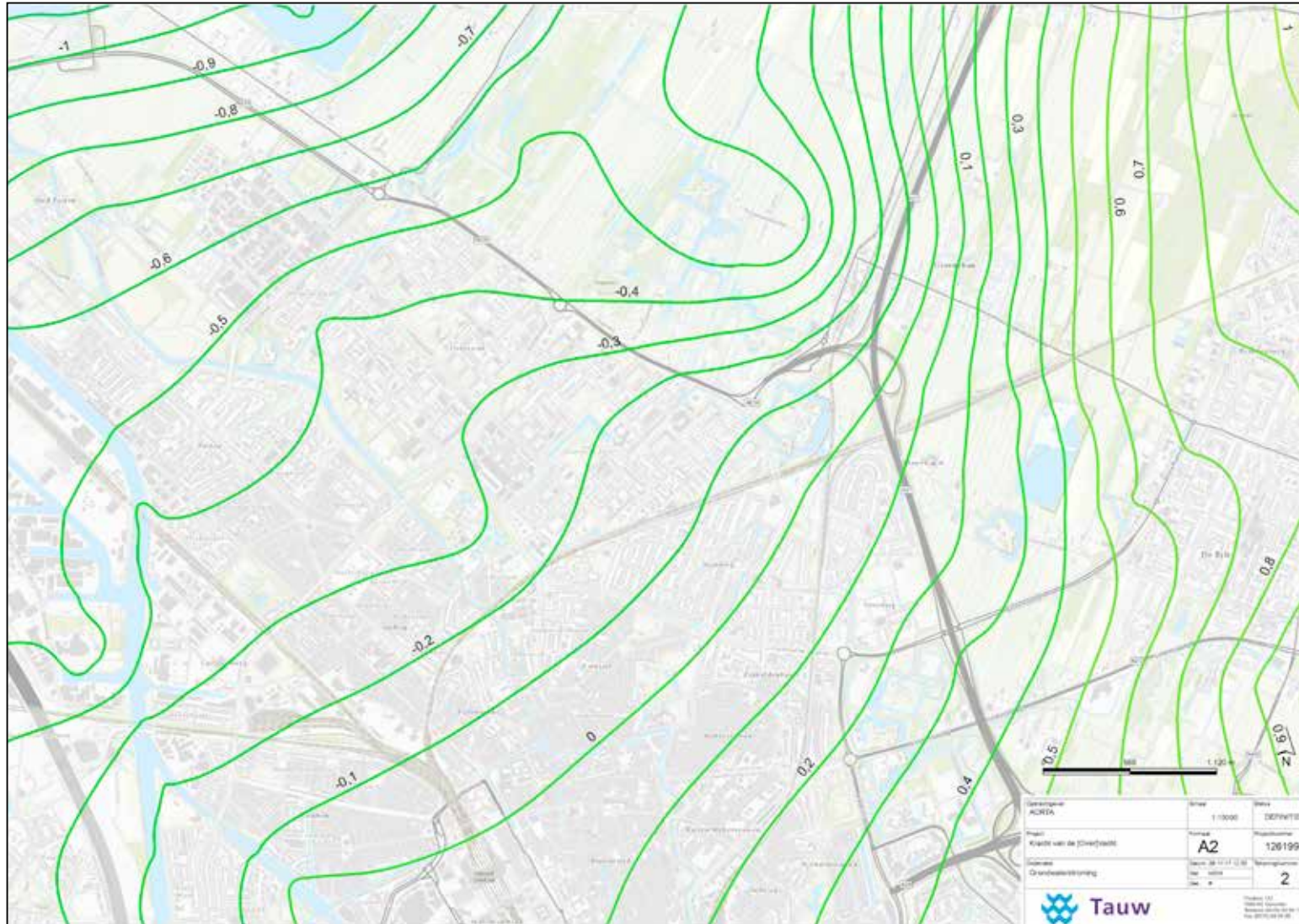

Overvecht als waterschakel tussen polders en Vecht

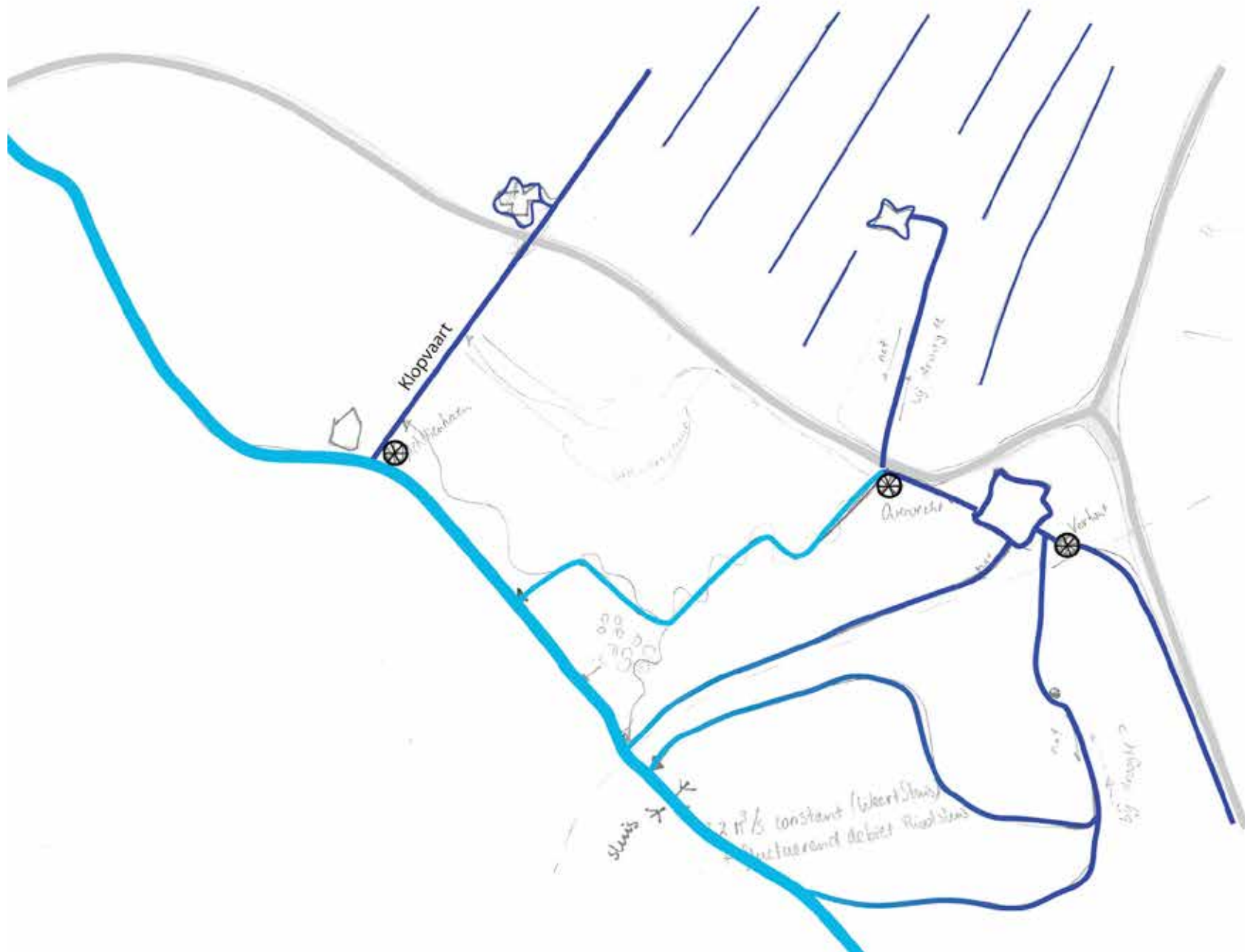
Water stroomt vervolgens onder vrij verval en via een vistrap richting de vecht (van +0.2 NAP naar - 0.4 m NAP van de Vecht

Overvecht als waterschakel tussen polders en Vecht

Grondwaterstroming zorgt voor een vrij verval naar de Vecht

Lokaal watersysteem

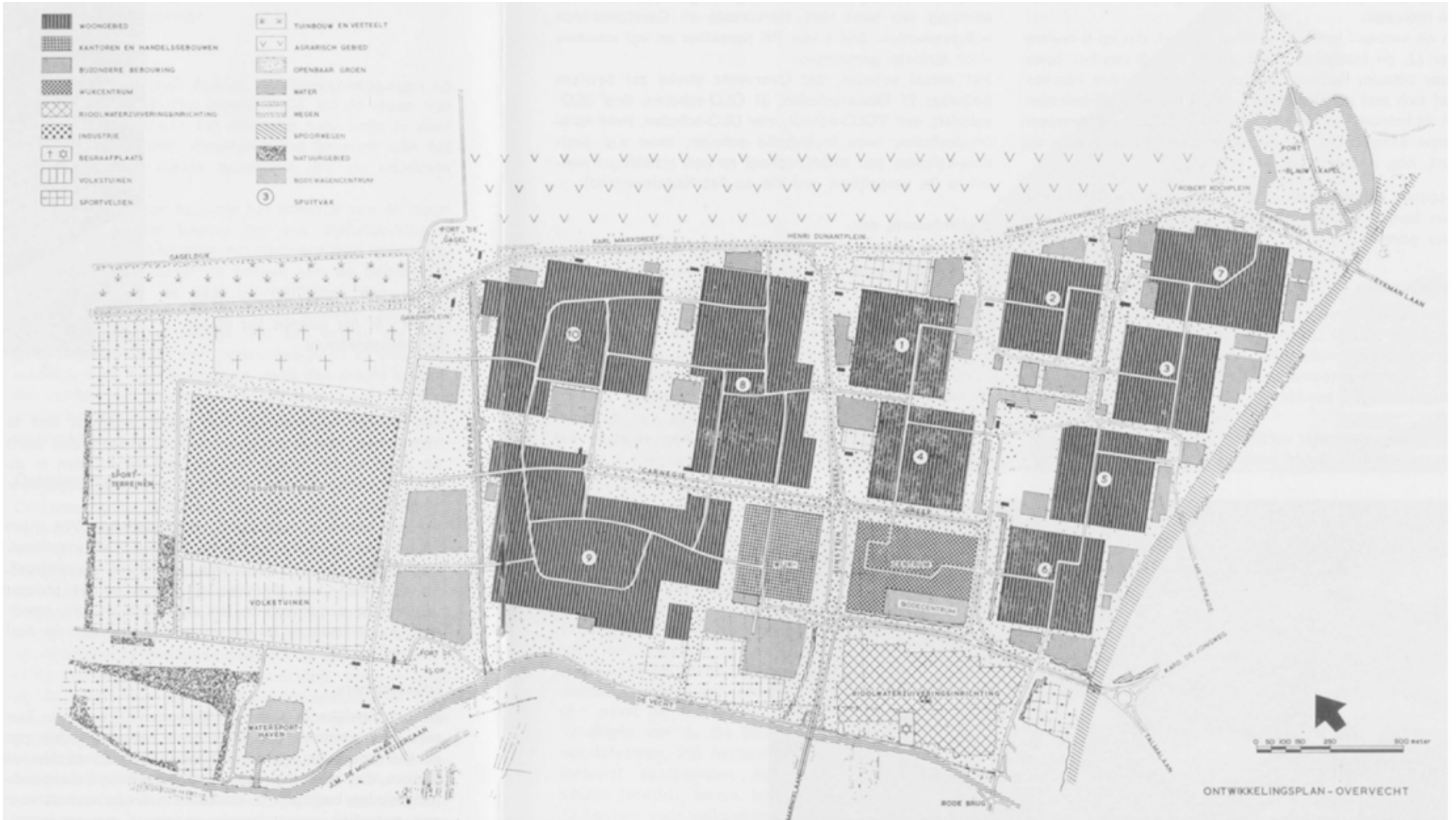
Lokaal watersysteem

4

De kracht van Overvecht

Kracht ① - Ruime opzet van de publieke ruimte

Ruimte genoeg voor wateropvang, waterinfiltratie en verkoelend groen

Kracht ① - Ruime opzet van de publieke ruimte

Ruimte genoeg voor wateropvang, waterinfiltratie en verkoelend groen

Kracht ① – Nu: overschot aan anonieme openbare ruimte

Nieuwe inrichting nodig heeft voor de klimaatadaptatie

Kracht ① - Klimaatopgave is een kans voor wijk verbeteringen

Nieuwe klimaatadaptieve inrichting

Kans voor verhogen ecologische -en gebruikskwaliteit

Kracht ② – Verschillende bodemtypen

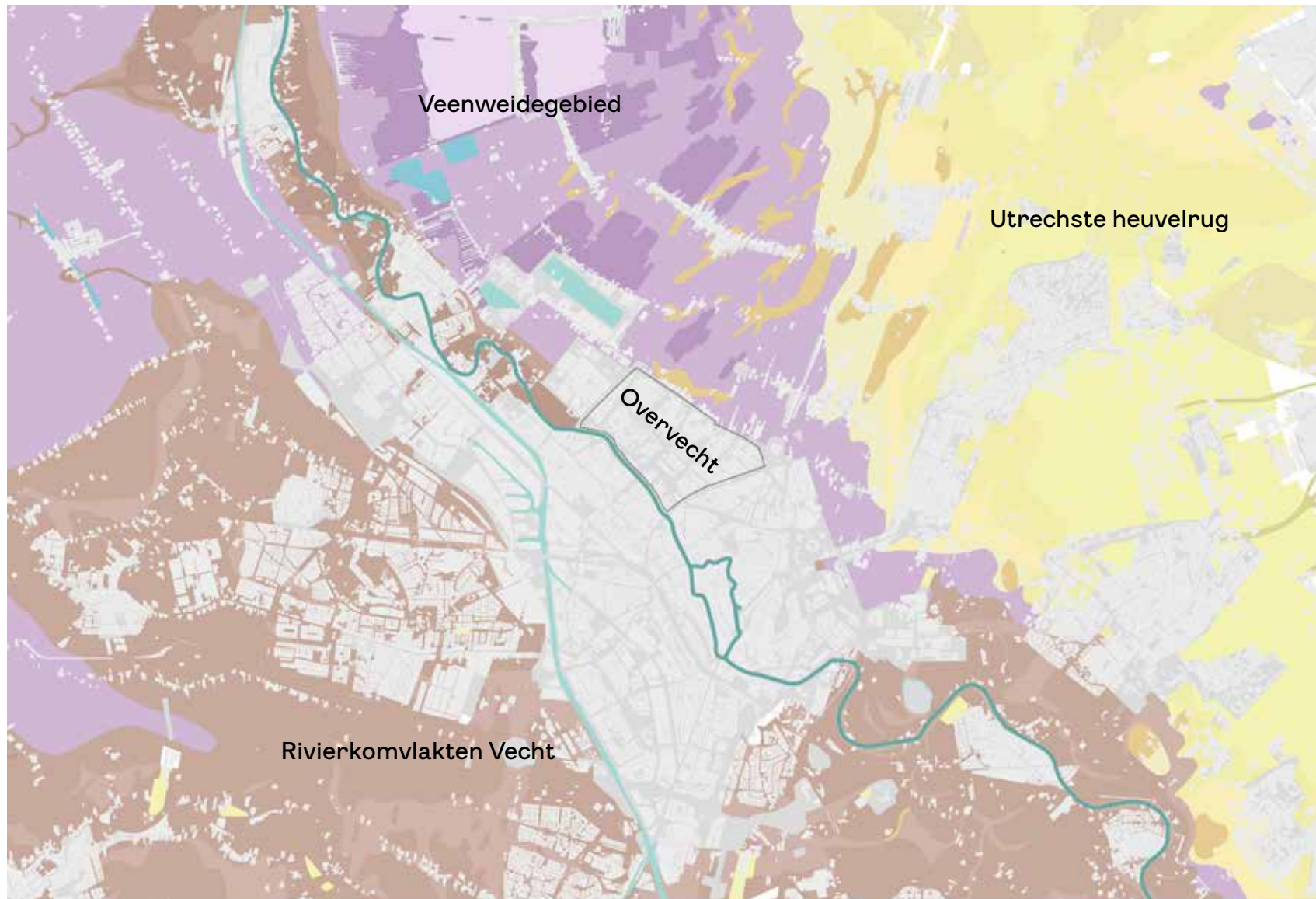

Zand heeft goede waterinfiltratie capaciteit + Veen - en kleigronden kunnen water goed vasthouden

5

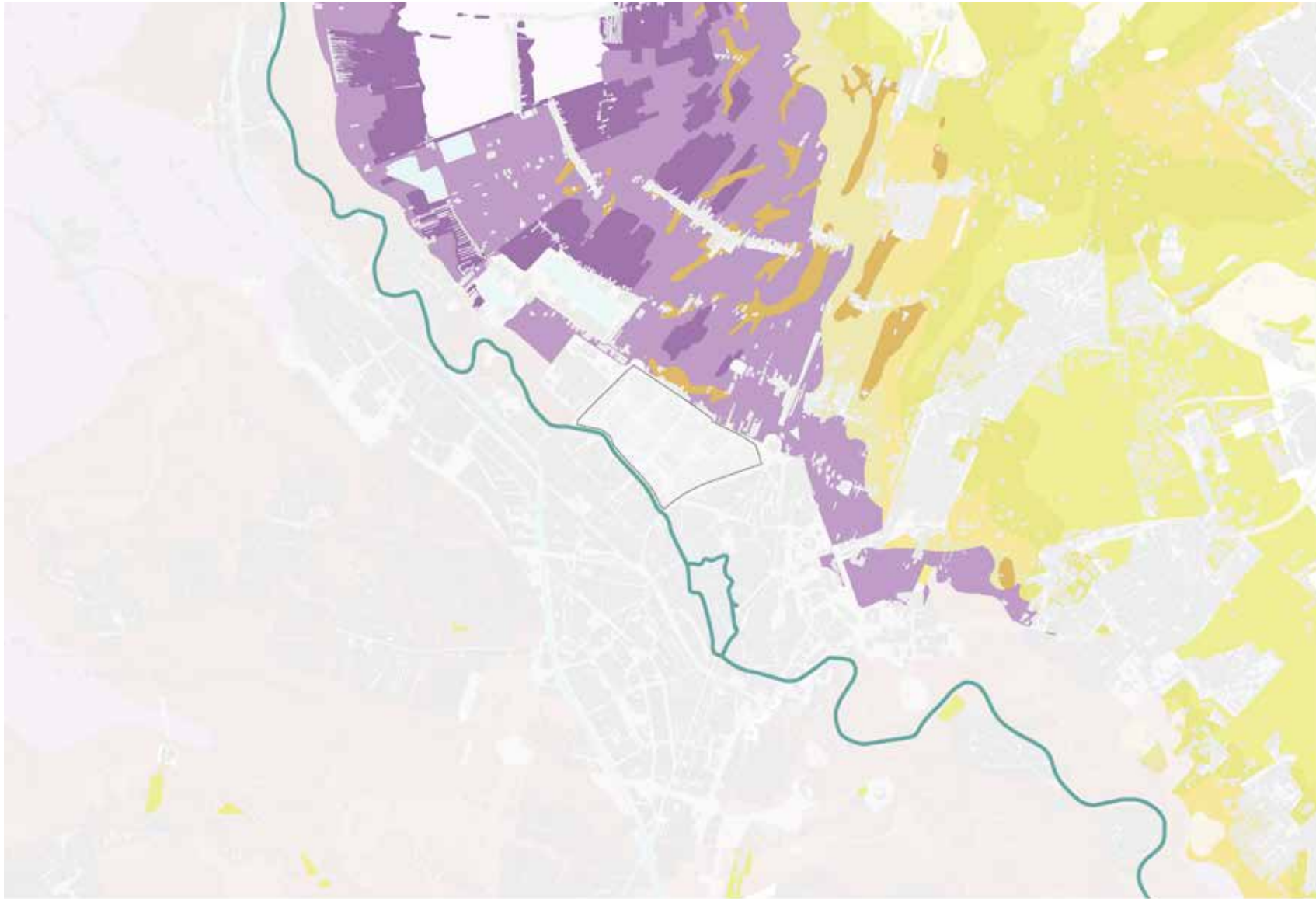
**De eigenschappen van
het regionale landschap
als grondslag voor
klimaatadaptatie**

3 landschappen die samenkomen

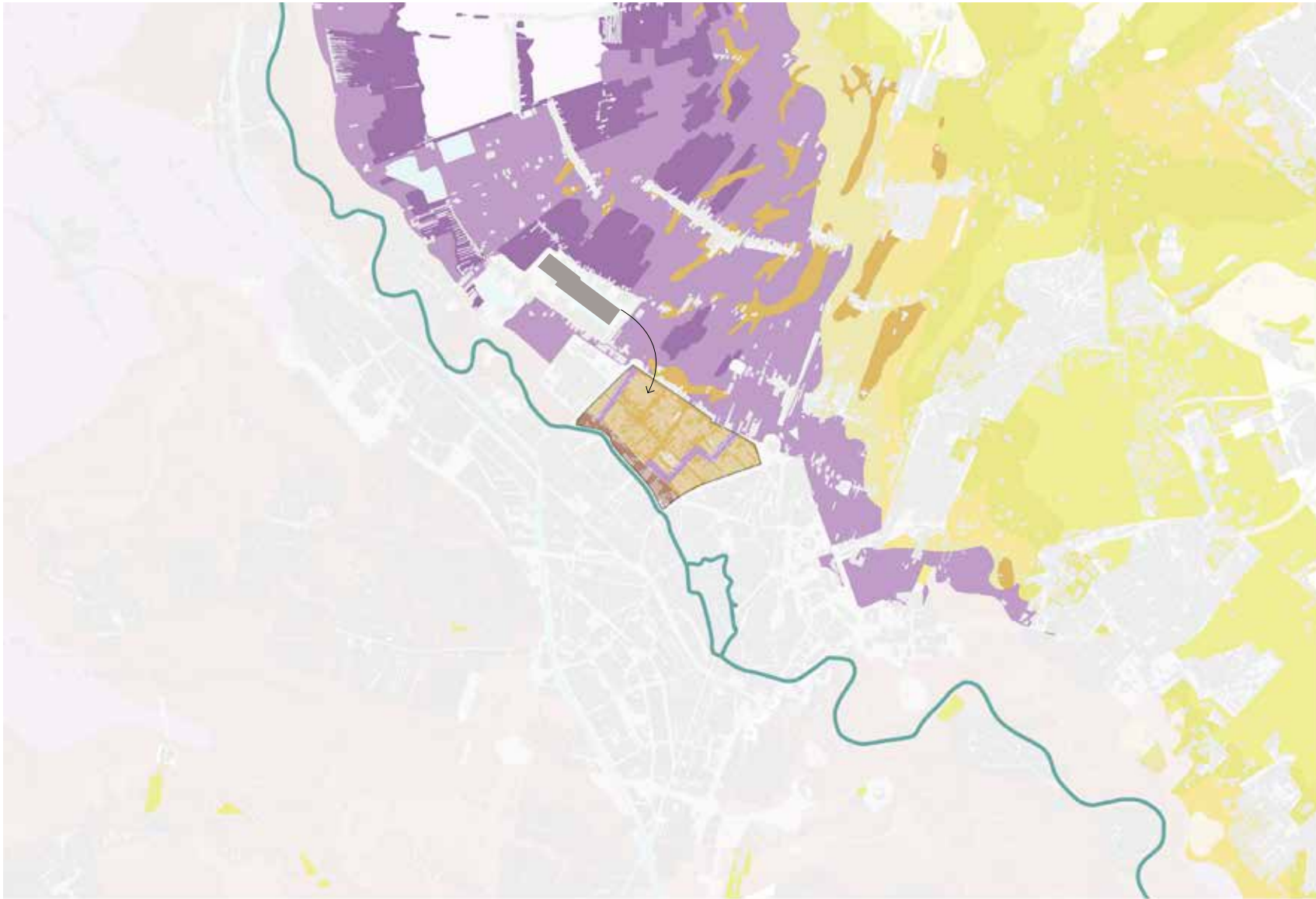
Utrechste heuvelrug(zand), veenweidegebied en rivierkomvlakten Vecht

Dekzandruggen in veenweide

Hogere droge zandgronden in natte veen -en kleigebieden

Overvecht = artificiële dekzandrug

Opgehoogd zand afkomstig uit de Maarsseveensche plassen, omgeven door natte veen -en kleigronden

Zandbed: landschappelijk aansluiten op de Hoge Veluwe

Beplanting die het goed doet op zandgronden met weinig water ter beschikking en veel schaduw geeft

Natte gronden: landschappelijk aansluiten op Vechtplassen

Beplanting die peilfluctuaties(winter -zomer) nodig heeft en in die zin goed samengaat met waterbuffering

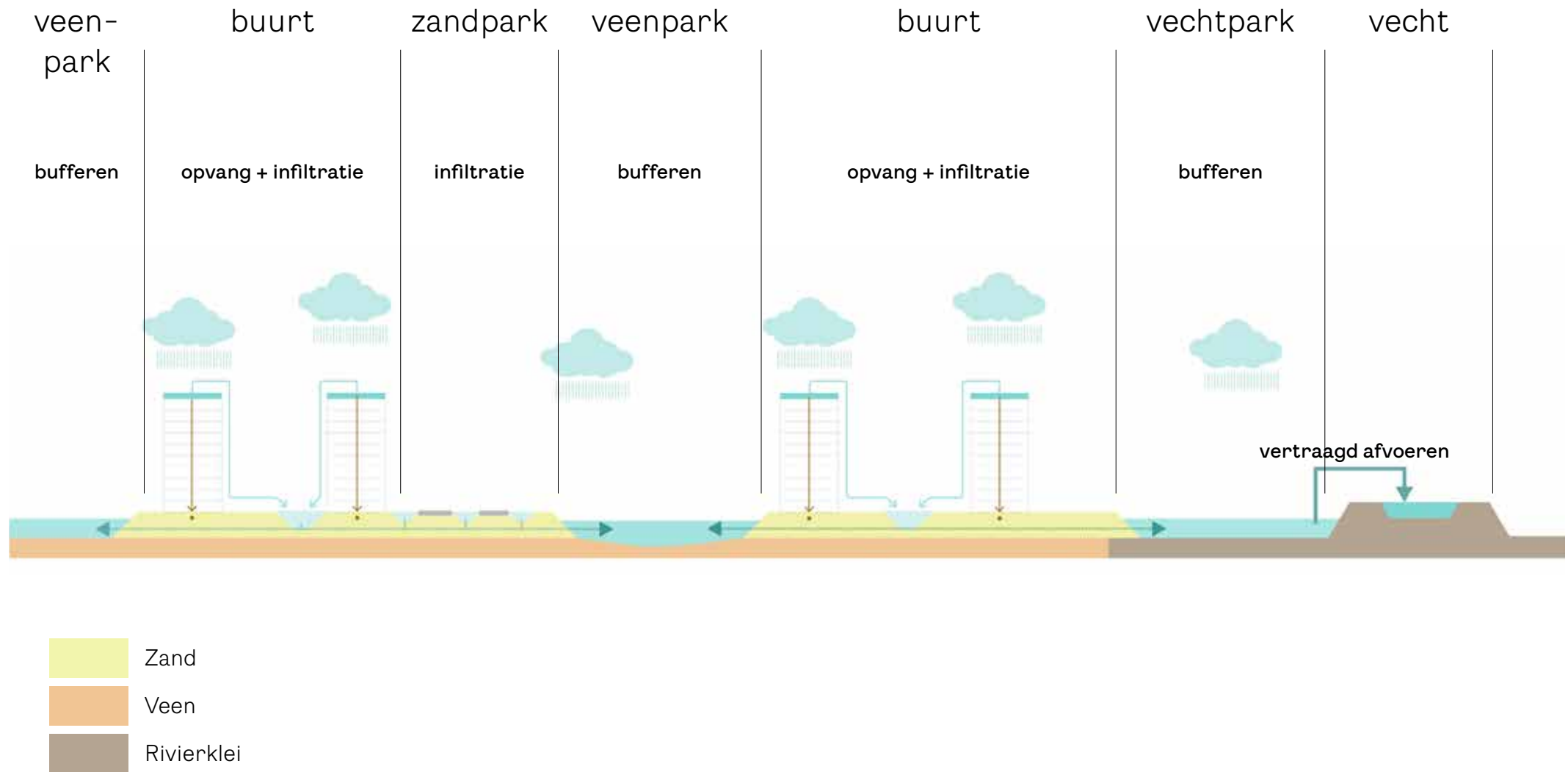
Maar dan met een stedelijke uitstraling en gebruikswaarde

6

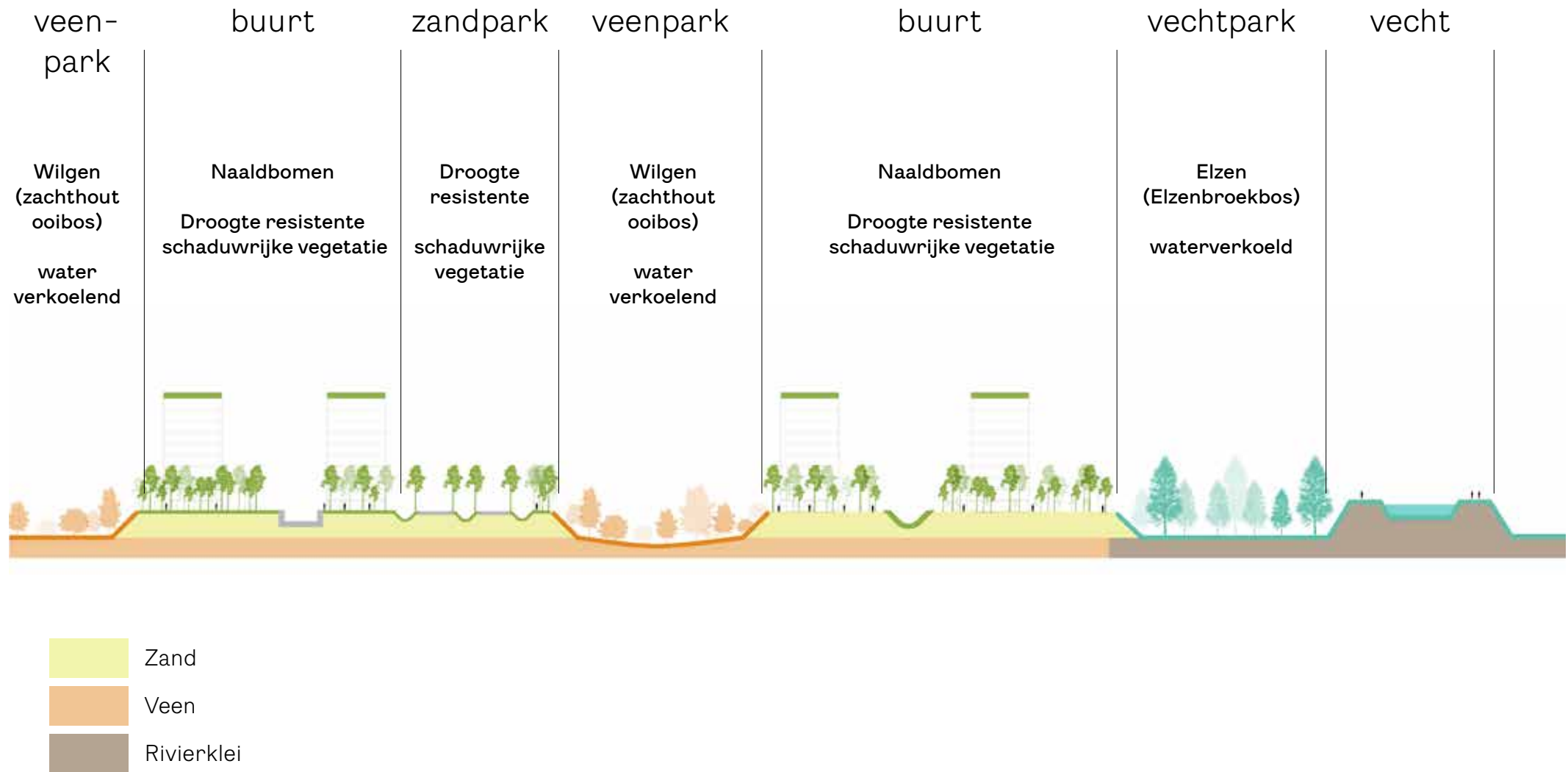
Overvecht 2050 klimaatadaptief

Buffer- en infiltratieplaatsen

Minder verharding, regenwater afgekoppeld van riolering, meer ruimte voor water, buffering en vertraagde afvoer.

Buffer- en infiltratieplaatsen als nieuwe groene publieke ruimte met schaduwrijk groen

Buffer- en infiltratieplaatsen als nieuwe groene publieke ruimte en schaduwrijk groen

Buffer- en infiltratieplaatsen als ecologische en recreatieve hotspots

- Zand
- Veen
- Rivierklei

Ecologische diversiteit en natuurlijke kwaliteit door flexibele peil (verschillende zomer en winterstand)

Waterstrategie Overvecht 2050

Groen en hitte strategie Overvecht 2050

Water in de wijken: infiltratie en afvoer

Hoofdwegen: stevige wadi

Wijk wegen: subtiele wadi

Infiltratie publieke ruimte

Afkoppelen regenwater van riool met infiltratieplaatsen als nieuwe groene publieke ruimten en water afvoerende wadi's

Groen in de wijken: verkoelend en droogte resistent

Ecologisch aansluiten op Hoge Veluwe

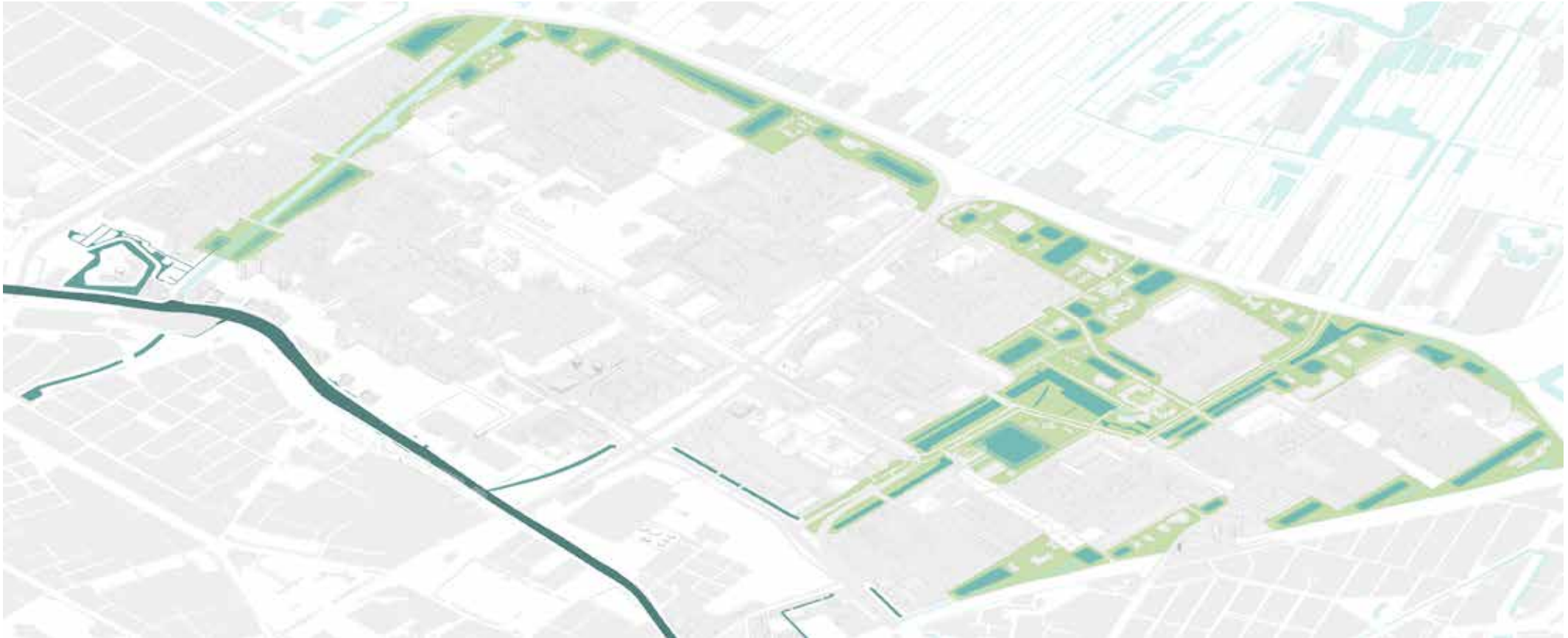

Menselijke schaal

Schaduwplekken

Water in de veenparken: buffering (flexibel peil)

Buffer basin lage waterstand

Flexibel peil

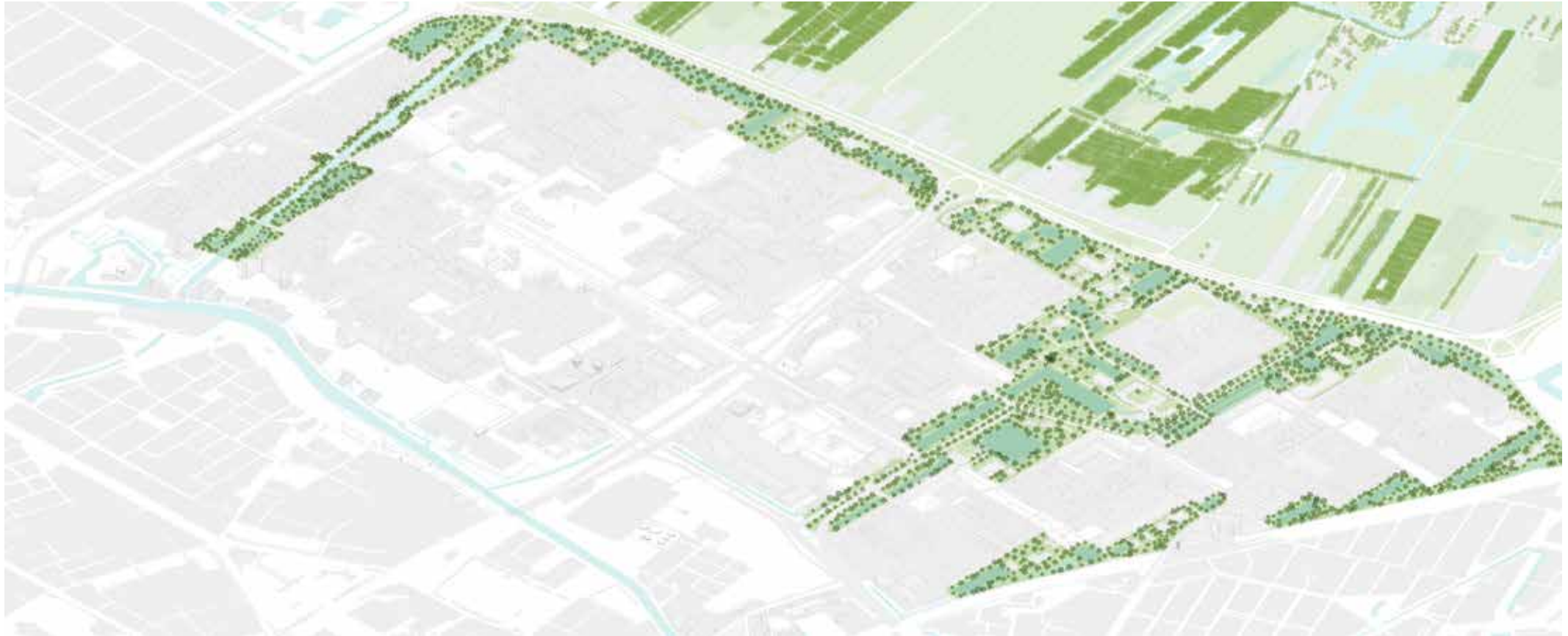
Buffer basin hoge waterstand

Vertraagde afvoer

Groen in de veenparken: aansluitend op Noorderpark

Water in het Vechtpark: buffering (flexibel peil)

Buffer basin lage waterstand

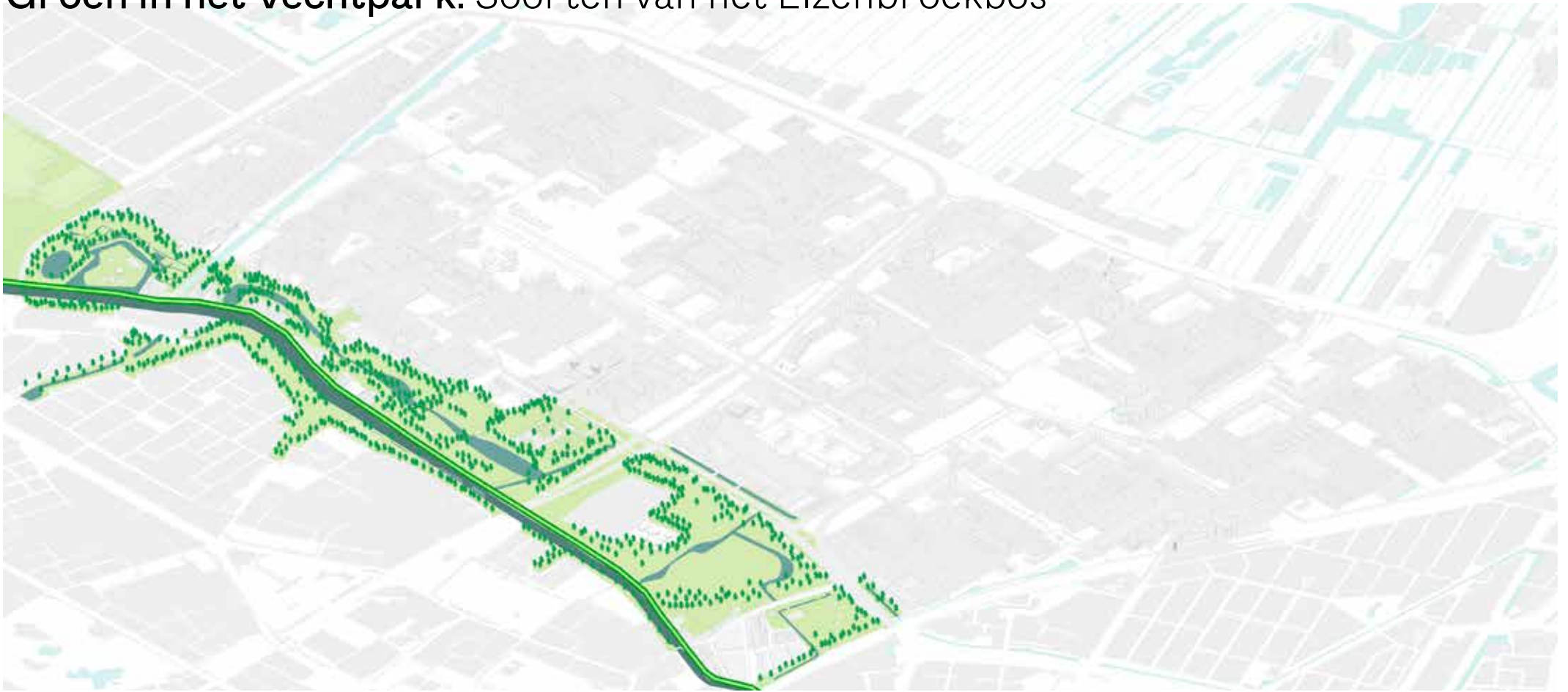
Buffer basin hoge waterstand

Waternverkoelende beplanting

Flexibel peil

Groen in het Vechtpark: Soorten van het Elzenbroekbos

Elzen als parkboom

Oeverbeplanting

Zachte oever en ecologische uitstraling

Wijk leesbaarder en buurten terug beter onderscheiden

ENERGIE EN CIRCULAIR

Als onderdeel van het project Kracht van Overvecht hebben de bureaus Except en Flux landscape architecture een eerste verkenning gedaan naar verschillende mogelijkheden voor de energietransitie in de Utrechtse wijk Overvecht.

Utrecht heeft als doelstelling om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Dit betekent dat de uitstoot van CO₂ drastisch moet worden verminderd. Een van de pijlers is het terugdringen van de afhankelijkheid van aardgas. In Overvecht-noord is het aardgasnet in de komende jaren aan vervanging toe. Het doel is gesteld om deze niet te vervangen en Overvecht als eerste Utrechtse wijk van het gas af te halen. Het is daarmee een belangrijk pilotproject geworden.

In de eerste verkenning is door de bureaus vooral gekeken naar de mogelijkheden voor de duurzame opwekking van elektriciteit, kansen voor een duurzame warmtevoorziening en de opslag van energie en is de koppeling gemaakt van energie in gebouwen naar verduurzaming van mobiliteit binnen de wijk.

OVERVECHT 2040

De komende tijd staan er in Overvecht vele bouwopgaven op de agenda. Dit betekent dat er in 2040 naar schatting 42 duizend mensen zullen wonen. Bij elkaar opgeteld verbruiken deze mensen ongeveer 77 GWh/jr aan elektriciteit en voor 500 TJ aan warmte. Dit is zoveel hoger dan het huidige elektriciteitsgebruik omdat in de toekomst ook elektriciteit nodig is de warmtevoorziening (via een warmtepomp) en bijvoorbeeld voor koken. Om een indruk te geven van de schaal: dit komt overeen met de potentiële opbrengst van ongeveer 62 ha aan zonnepanelen. Gunstig aan de situatie in Overvecht is dat een groot deel van de woningen worden beheerd door woningcorporaties. Het voordeel hiervan is dat beslissingen over de overstap naar duurzame energie opwekking in een keer kunnen worden genomen en dat er meerdere woningen in een keer duurzaam kunnen worden gemaakt.

MEERDERE SOORTEN ENERGIE

De levering van duurzame energie is fluctuerend omdat het afhankelijk is van het weer. Daarmee loopt de opwekking vaak niet synchroon met het gebruik. Er staat niet altijd genoeg wind om windmolens te laten draaien en zonnepanelen leveren in de zomermaanden meer op

dan in de wintermaanden. Om een consistente energievoorziening te kunnen garanderen zal er dus altijd gezocht moeten worden naar een combinatie van verschillende vormen van duurzame energieopwekking, in combinatie met lokale opslag en slimme energienetten.

Circulaire stad

De openbare ruimte en de gebouwen in Overvecht kunnen worden beschouwd als machines die de verzameling stromen in de wijk slim benutten. In de huidige situatie betekent dat dat de gebouwen energie en water gebruiken en aan de andere kant afval en afvalwater uitscheiden. In de toekomst kunnen deze machines ook stromen reinigen, produceren of hergebruiken. Zo kan water wat op de daken valt tijdelijk worden vastgehouden, waarmee het de druk op het riool en oppervlaktewater verminderd, waarna het langzaam in de bodem worden geïnfilteerd en kunnen zonnepanelen op de daken energie opwekken dat direct in de woningen kan worden gebruikt. Door het slim benutten van deze stromen is de bewoner niet alleen consument maar tegelijkertijd ook producent, een prosumant.

Naast duurzame energieopwekking moet ook worden gekeken naar de woningen zelf. Door betere isolering van ramen, muren en daken kan er een hoop energie bespaard worden. Ook het gedrag van de bewoners kan een belangrijke rol spelen. Door bijvoorbeeld de was buiten te drogen, de verwarming een graadje lager te zetten of een dag minder vlees te eten kan er een hoop energie worden bespaard.

ENERGIETRANSITIE OVERVECHT

Langzaam verkeer netwerk

In het onderzoek naar de energietransitie werd er al vrij snel geconcludeerd dat de mobiliteit binnen de wijk ook kan bijdragen aan de transitie. Door de langzaam verkeerverbindingen binnen de wijk te verbeteren en nieuwe dwarsverbindingen aan te leggen wordt het gebruik van de (elektrische) fiets gestimuleerd.

In dit concept is nadruk gelegd op het nieuw in te richten prostitutiezone het zandpad bij de aan de Vecht. Jarenlang lagen de prostitutieboten aan het zandpad op de Vecht, door de grote verkeersdrukte was de fietsroute langs de Vecht op dit stuk niet populair voor recreatief fietsverkeer. Door het verdwijnen van de prostitutieboten ontstaat er een kans om de Vecht te gebruiken als verbindende lijn (binnenstad - Overvecht - buiten gebied) door een snelfietsroute

aan te leggen, en daarnaast als recreatieve route (fietsen, wandelen, skeeleren etc.). Van belang is dat het verkeer van de prostitutiezone los ligt van de verbindende lijn langs de Vecht zodat deze auto verbinding niet in de knel komt met het recreatieve gebruik van de Vecht.

Opwekking zonnepanelen

De makkelijkste eerste stap in de richting van een energie neutrale wijk is het installeren van zonnepanelen op daken. Op dit moment zijn er, naast subsidies al een groot aantal mogelijkheden om kleinere en grotere zonneparken op daken en ook als overkapping op parkeerterreinen te financieren. Voor dit plan is een overzicht gemaakt van de potentiële opbrengst van zonnepanelen, geïnstalleerd op het bedrijventerrein aan de noordkant van Overvecht en op daken van verschillende hoogtes. Vrijwel alle daken op het bedrijventerrein zijn plat en bieden een uitstekend startpunt voor installatie. Als daarna alle daken op gebouwen hoger dan 20 meter zou worden voorzien van panelen, kan al worden voldaan aan de huidige elektriciteitsvraag. De geschatte toekomstige energievraag kan worden voldaan wanneer alle gebouwen hoger dan 7 meter worden uitgerust met zonnepanelen.

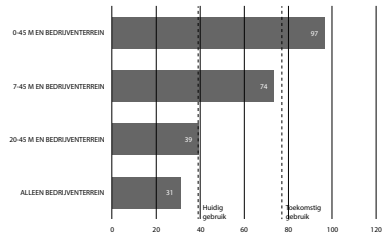

Figure 1: Potentiële opbrengst van zonnepanelen, wanneer toegepast op de daken van Overvecht en het bedrijventerrein in vergelijking met het huidige en toekomstig elektriciteitsgebruik.

Elektrische auto's voor opslag zonne-energie

Zoals eerder vermeld, is bij grootschalige toepassing van duurzame energie een behoefte aan lokale elektriciteitsopslag. Daarvoor kan gebruik gemaakt worden van de opslagcapaciteit van elektrische auto's. Om een indruk te krijgen van het aantal auto's dat nodig zou zijn, is een opslag van 1 kWh per 1 kWp geïnstalleerd piekvermogen gehanteerd. Daarnaast moeten de auto's ook voor vervoer beschikbaar blijven en is dus een minimaal bereik van 80 km gegarandeerd. Uitgaande van de meest gangbare elektrische auto's op de markt, de Tesla's Model X en Model S, de Renault Zoë en de Nissan Leaf.

Table 1: beschikbare accucapaciteit voor verschillende modellen elektrische auto's tot een minimaal beschikbaar bereik van 80 km.

Huidige modellen	Accucapaciteit	Theoretisch bereik	Efficiëntie	Voor 80 km	Beschikbaar
	[kWh]	[km]	[Wh/km]	[kWh]	[kWh]
Tesla Model S	85	425	200	16	69
Tesla Model X	87	375	232	19	68
Renault Zoë	30	286	105	8	22
Nissan Leaf	40	267	150	12	28

In figuur 2 is het aantal auto's te zien dat nodig is voor opslag bij de verschillende scenario's voor zonne-energie uit figuur 1. De Tesla's hebben vrijwel dezelfde capaciteit beschikbaar en zijn samen gerekend.

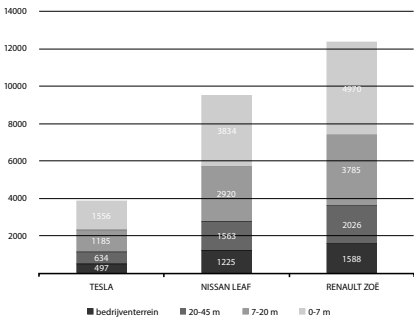

Figure 2: Het aantal auto's dat nodig is om te voldoen aan de behoefte aan opslag per hoeveelheid geïnstalleerde zonnepanelen en verschillende modellen gangbare elektrische auto's.

RWZI-warmte

De RWZI behandelt afvalwater om het daarna te lozen op de Vecht. Op verschillende plekken vormt dit een kans om warmte en energie te winnen. De grootste bron is de warmte van het instromende water, wat beter in het riool kan worden gebruikt waar het nodig is (zie riothermie). Binnen het RWZI is er de mogelijkheid om een WKK te runnen op slib uit het afvalwater en zodoende warmte en elektriciteit op te wekken voor eigen gebruik.

Riothermie

Afvalwater in het riool is warmer dan het water dat uit de kraan komt. Riothermie is de methode van het winnen en toepassen van deze warmte in gebouwen. De toepassing van terugwinning van deze warmte in het riool, voordat het de RWZI bereikt, zorgt ervoor dat de warmte kan worden gewonnen dichtbij waar het wordt toegepast.

Het is een constante bron van warmte door het jaar heen, wat het bij uitstek geschikt maakt voor et verwarmen van het zwembad, dat een bijna constante warmtebehoefte heeft.

Daarnaast is het mogelijk om het winkelcentrum en de corporatieflats langs de Carnegiedreef aan te sluiten. Het nadeel van riothermie is dat het slechts geschikt is voor verwarming en niet voor koeling, wat het minder geschikt maakt voor woningen die zijn gerenoveerd en geïsoleerd. Na isoleren ontstaat vaak een koelvraag in de zomer.

Lage temperatuur vs. hoge temperatuur warmtenet

Op de lange termijn is lage temperatuurverwarming (en hoge temperatuur koeling) efficiënter, omdat de kwaliteit van de bron aan de toepassing kan worden aangepast. Aan de andere kant, het vraagt een grote investering om de huizen, die ingericht zijn voor hoge temperatuur verwarming, om te bouwen naar lage temperatuur. Daarbij zal de schil worden geïsoleerd om warmteverliezen te beperken en worden de radiatoren vervangen door vloer- of wandverwarming. Een deel van de flatgebouwen is echter niet in bezit van de woningcorporaties, wat een collectieve upgrade van de woningen bemoeilijkt. Op deze plekken is het blijven gebruiken van hoge-temperatuur stadswarmte wellicht een betere oplossing. Eneco heeft scenario's geschetst voor het verduurzamen van hun warmtenet, en op hoge temperatuur is diepe geothermie een oplossing. Deze is nog niet veel toegepast en nog niet op grote schaal, en de praktische toepassing laat nog een tijdje op zich wachten.

WARMTE- KOUDE OPSLAG

Het opslaan in de grond van warmte in de zomer en koude in de winter is een geëigende methode om bedrijventerreinen van warmte en koeling te voorzien. Utiliteitsgebouwen hebben in Nederland (anders dan woningen) al langer een koelvraag in de zomer. Dit komt door de verhoogde interne productie door hogere dichtheid aan mensen, verlichting en computers. Met warmte koude opslag (WKO) systemen is het noodzakelijk om gedurende het jaar evenveel warmte als koude in de bodem op te slaan, en zodoende de balans in de bodem te behouden. WKO is vooral geschikt om te worden toegepast in de hogere flats, waar door isolatie de warmte en koelvraag kan worden gebalanceerd.

Decentrale oplossingen

Voor de rijtjeswoningen is een collectief systeem minder geschikt. Hier kan een lokaal systeem worden toegepast, zoals een lucht-water warmtepomp of een grondgebonden warmtepomp in de tuin. Met een verbetering van de isolatie van de woningen, kunnen deze huizen volledig energieneutraal worden. Een standaardoplossing is mogelijk, door de grote hoeveelheid woningen van gelijke grootte en typologie in de wijk. Deze zou kunnen worden uitgewerkt voor de corporaties en dan door gunstige financiering verder over de wijk worden uitgerold.

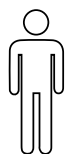
CONCLUSIE

Deze verkenning biedt aanknopingspunten om mee aan de slag te gaan. Met name het plaatsen van zonnepanelen in de wijk is een punt dat nu al financieel haalbaar is. Andere onderdelen, zoals de transitie van hoog temperatuur naar laag temperatuur verwarming en het omvormen van de warmte structuren vergen een meer specifieke aanpak en dieper onderzoek naar mogelijkheden voor financiering. Het belangrijkste om mee te nemen is dat het mogelijk is om Overvecht duurzaam en meer leefbaar te maken en dat de kansen voor de energietransitie legio zijn. Een kans en uitdaging om van Overvecht een hernieuwbaar en gasvrij voorbeeld te maken.

UTRECHT 2040

Cijfers Overvecht

2017

X 34.225 INWONERS

X 15.710 HUISHOUDENS

131 HA WOONOPPERVLAKTE
66 HA OVERIG

2040

X 42.146 INWONERS

X 19.323 HUISHOUDENS

overvecht

centrum
Utrecht

- 2030 klimaatneutraal
- Gasleidingen vervangen in 10 jaar
- Overvecht-Noord als eerste wijk gasvrij
- Veel renovaties gepland
- Vervoer verduurzamen
- Verbeteren bereikbaarheid

HUIDIG: ELEKTRICITEIT

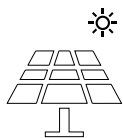
Huidig energie verbruik per jaar

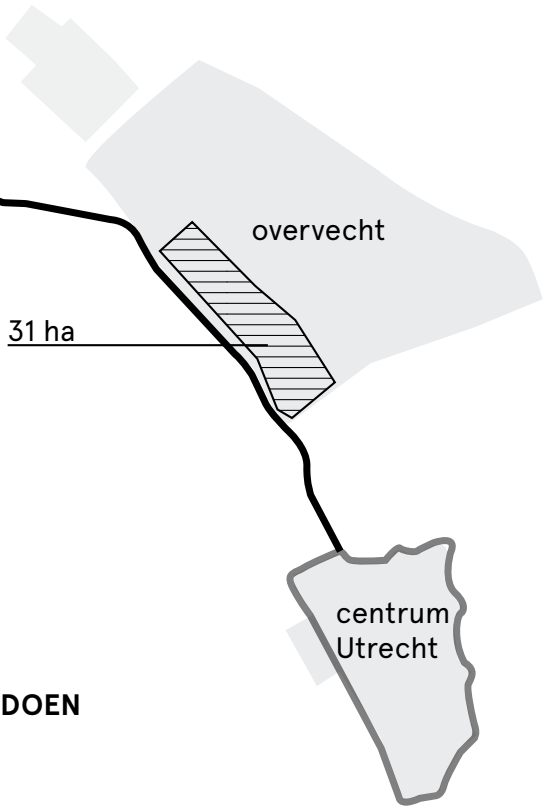
39 GWh/jr ELEKTRICITEIT

701 TJ WARMTE

31 HA ZONNEPANELEN NODIG OM AAN
ELEKTRICITEITS VOORZIENING TE VOLDOEN

TOEKOMST: ELEKTRICITEIT

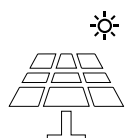
Energie verbruik in 2040

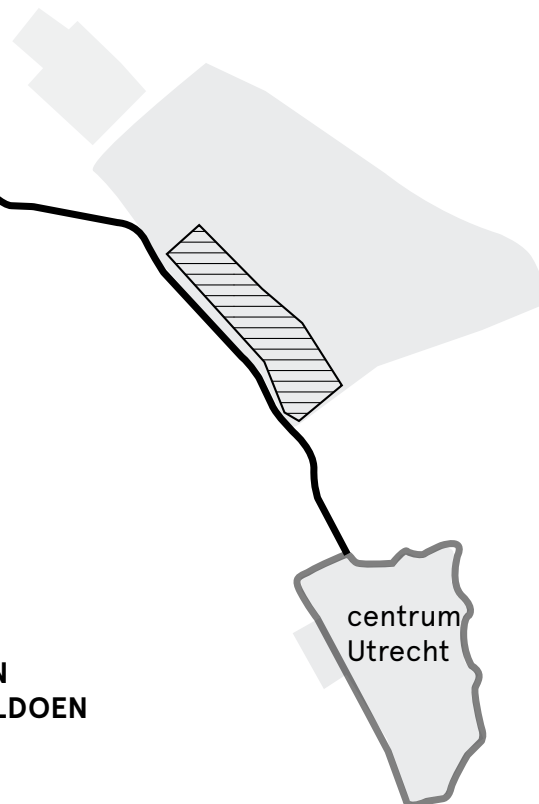
77 GWh/jr ELEKTRICITEIT

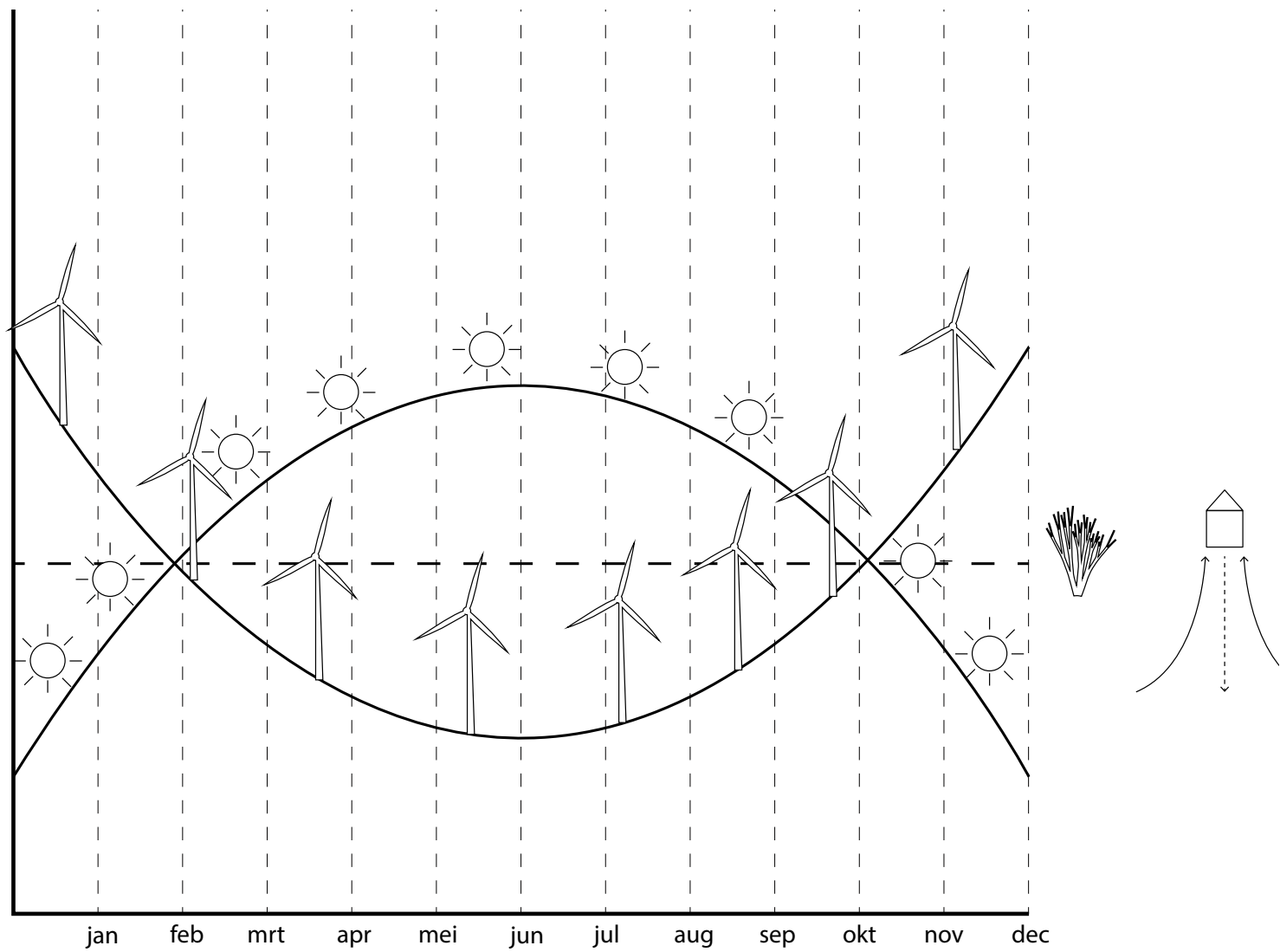
500 TJ WARMTE

62 HA ZONNEPANELEN NODIG OM AAN
ELEKTRICITEITS VOORZIENING TE VOLDOEN

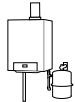

MEERDERE ENERGIEBRONNEN VULLEN ELKAAR AAN

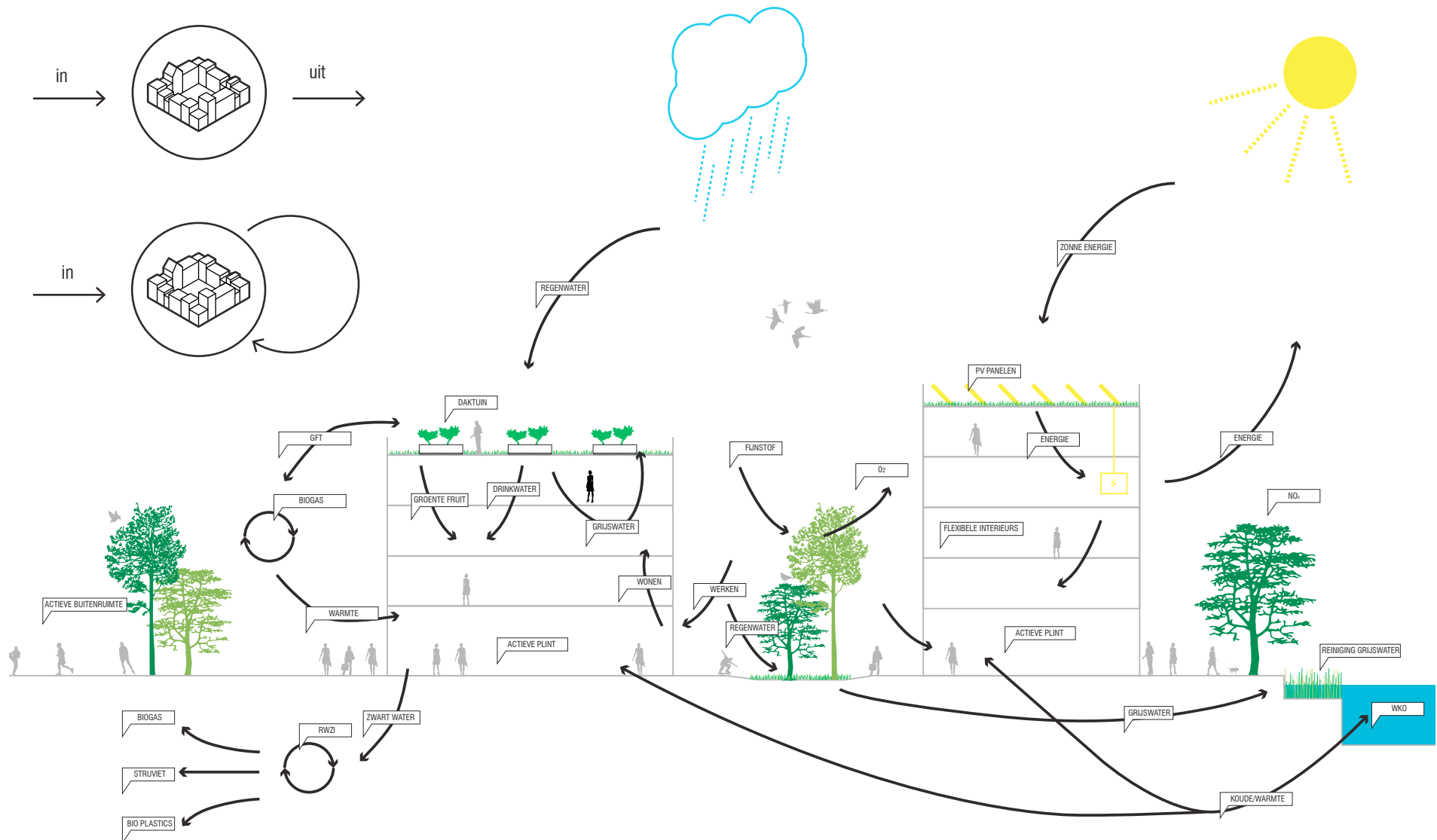
ENERGIE OP VERSCHILLENDE SCHALEN

VERHAAL GROTER DAN ALLEEN OPWEKKING

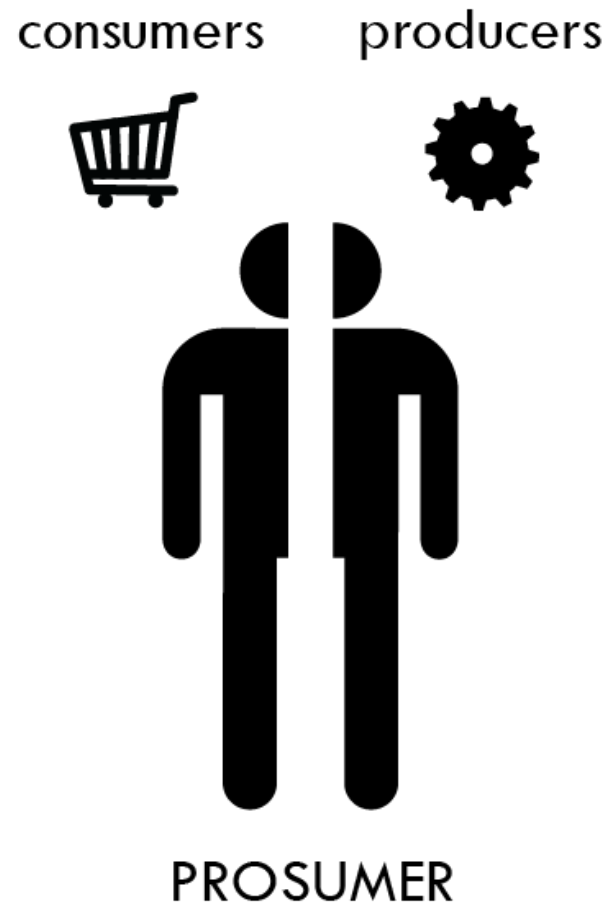
isoleren	duurzame energie opwekken	gedrag veranderen
 <p>energie zuinige verwarming</p>	 <p>wind</p>	 <p>water besparen</p>
 <p>muur, dak, vloer isolatie</p>	 <p>houtkachel</p>	 <p>electrisch vervoer</p>
 <p>groen dak</p>	 <p>bodem- of luchtwarmte pomp</p>	 <p>verwarming graadje lager</p>
 <p>Elektriciteit opslaan</p>	 <p>zonnecollectoren</p>	 <p>was buiten drogen</p>
 <p>geïsoleerd glas</p>	 <p>zonnepanelen</p>	 <p>warme kleren</p>
		 <p>lokale producten</p>

STAD IS EEN VERZAMELING AAN STROMEN

bron: onderzoek circulair beurskwartier LINT i.c.w. marco.broekman

PROSUMER

KANSEN ENERGIE TRANSITIE

LANGZAAM VERKEERSNETWERK

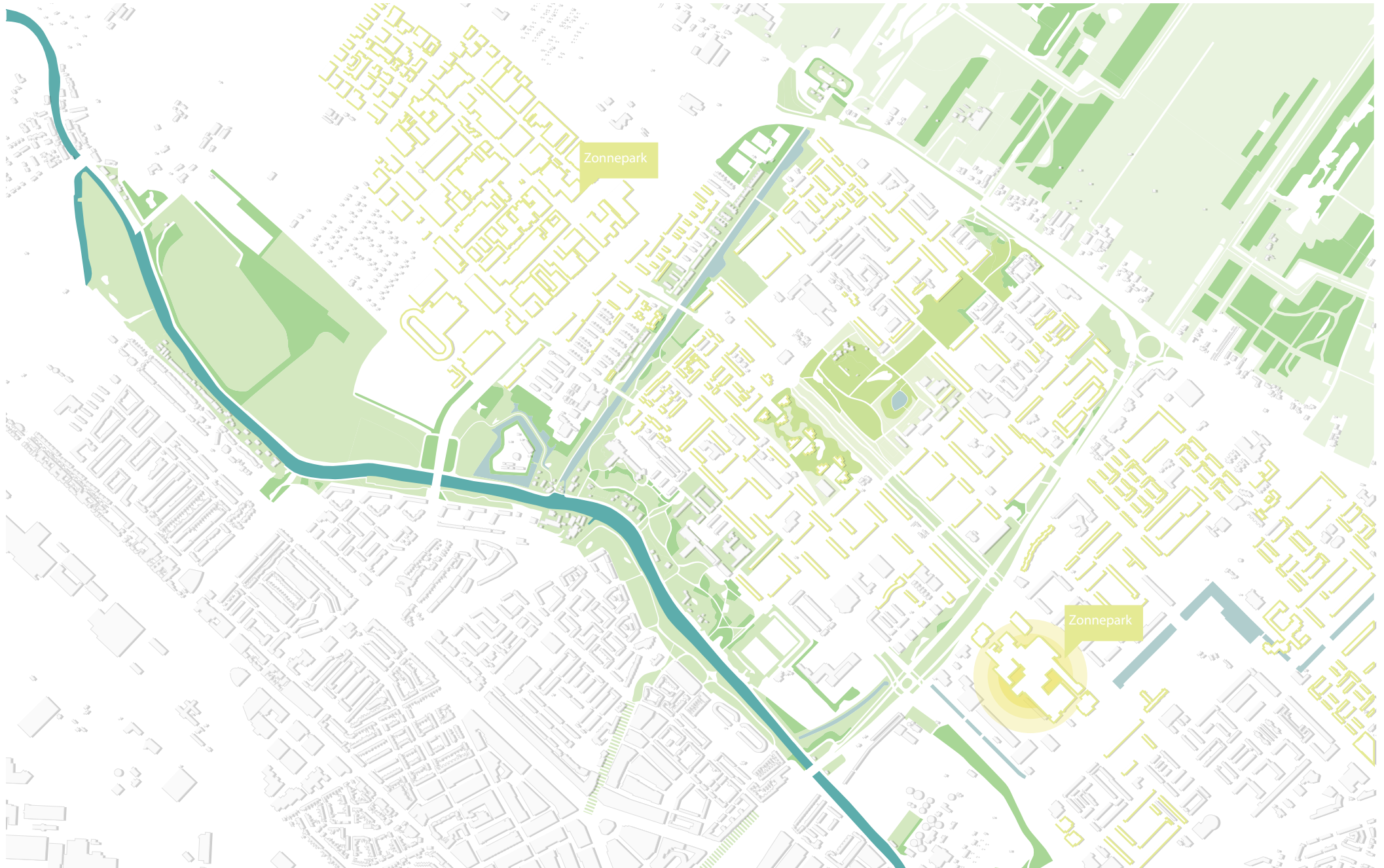

PROSTITUTIEZONE LOS VAN VECHT

ENERGIE KANSEN OVERVECHT

gebruik daken van woningcorporaties voor zonne energie

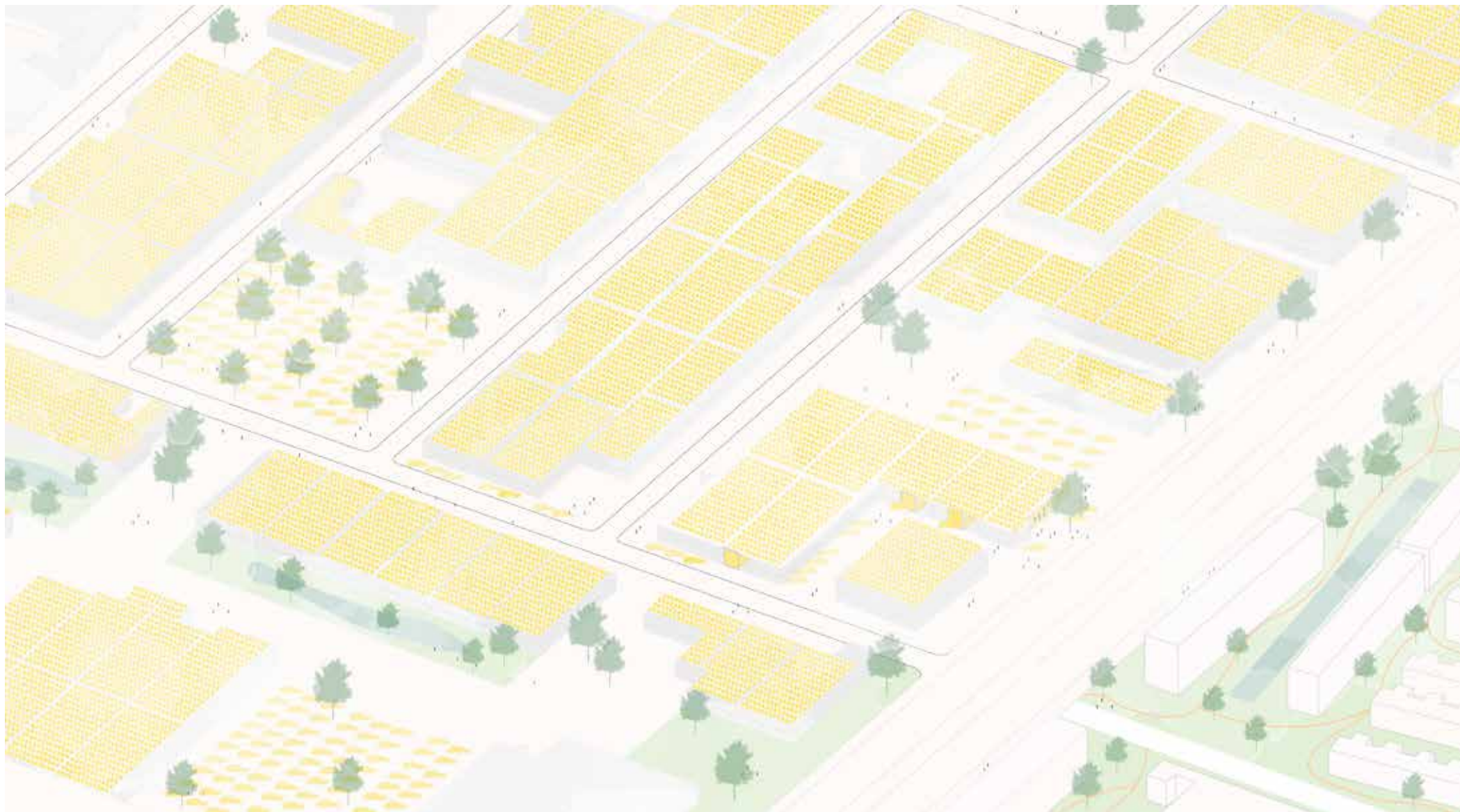
ENERGIE KANSEN OVERVECHT

Gehele toekomstige elektriciteits behoefte op te wekken indien alle daken van 7-45 meter worden bedekt met zonnepanelen

ZONNEPARKEN

Gebruik het grote (dak)oppervlak van het bedrijventerrein, het winkelcentrum en het voormalige RWZI terrein als zonnepark

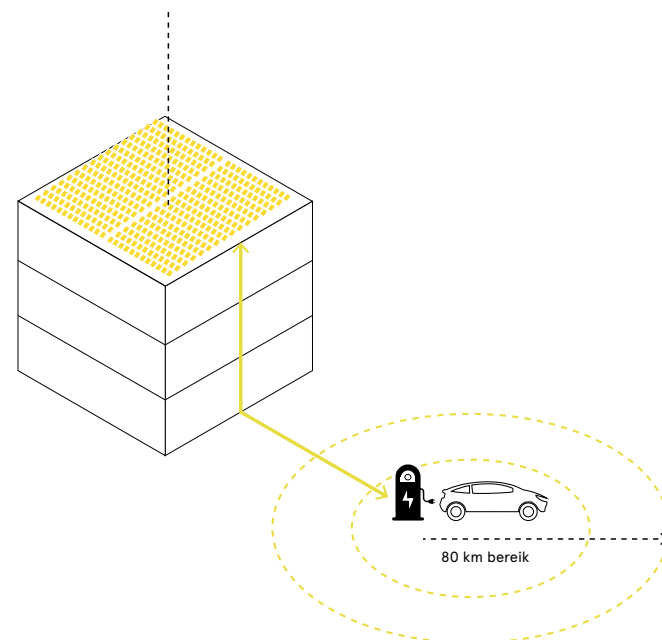

OPSLAG VAN ENERGIE

Gebruik auto's als batterij. De vele parkeerplekken in Overvecht bieden kans om energie op te slaan.

Totale opbrengst zonne energie Overvecht
74GWh

Aantal auto's nodig voor opslag elektriciteit:

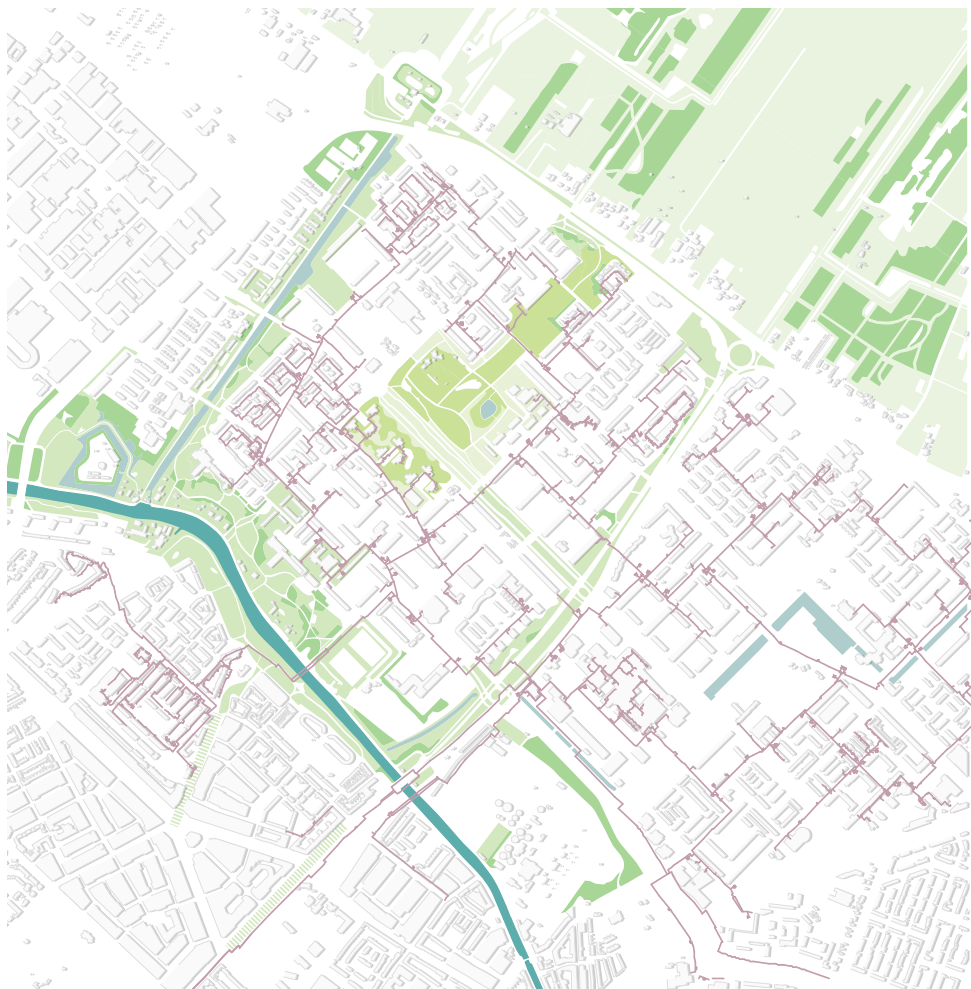
Tesla	Nissan Leaf	Renault Zoë
		
1 185	2 920	3 785

Huidig aantal auto's in Overvecht 21 233

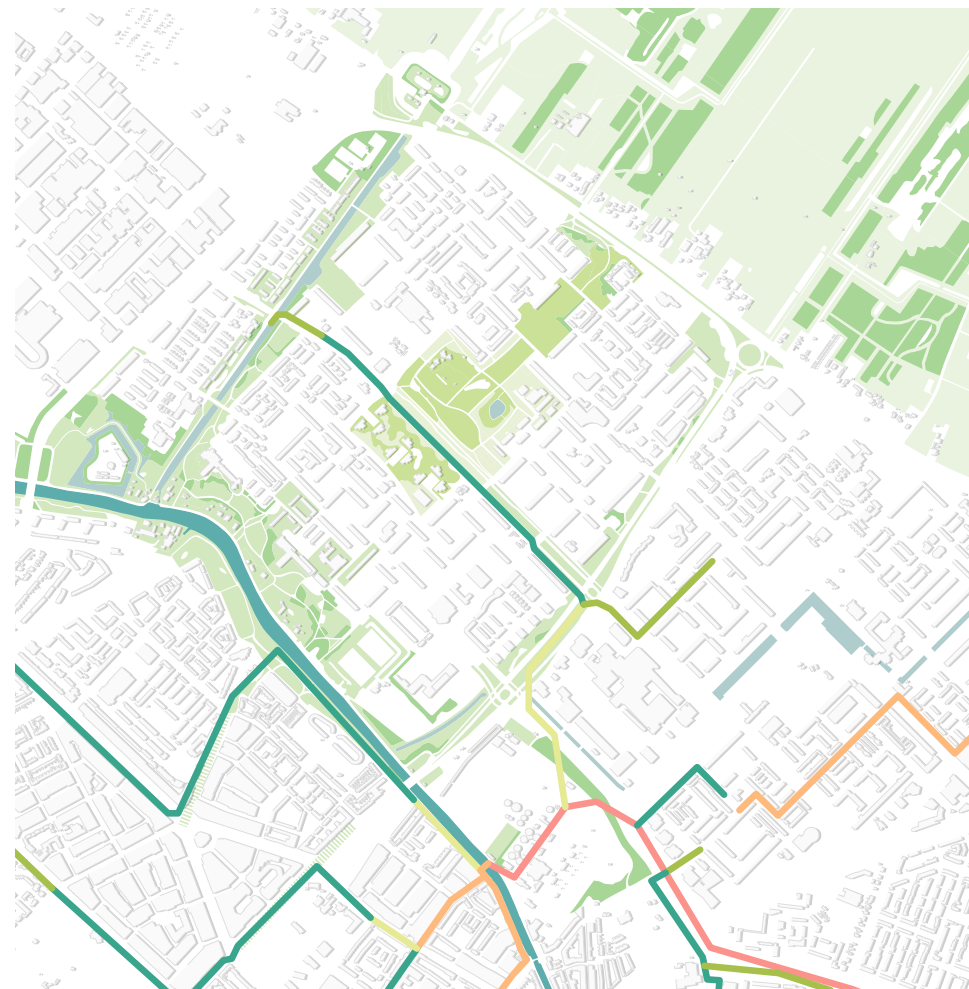
ENERGIE KANSEN OVERVECHT

Maak gebruik van het bestaand warmtenet en riothermie voor een duurzaam warmtenet

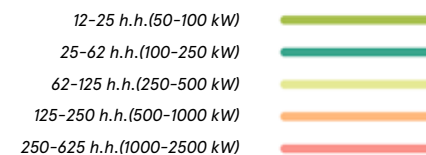
Huidig net stadsverwarming

Geschiktheid riothermie

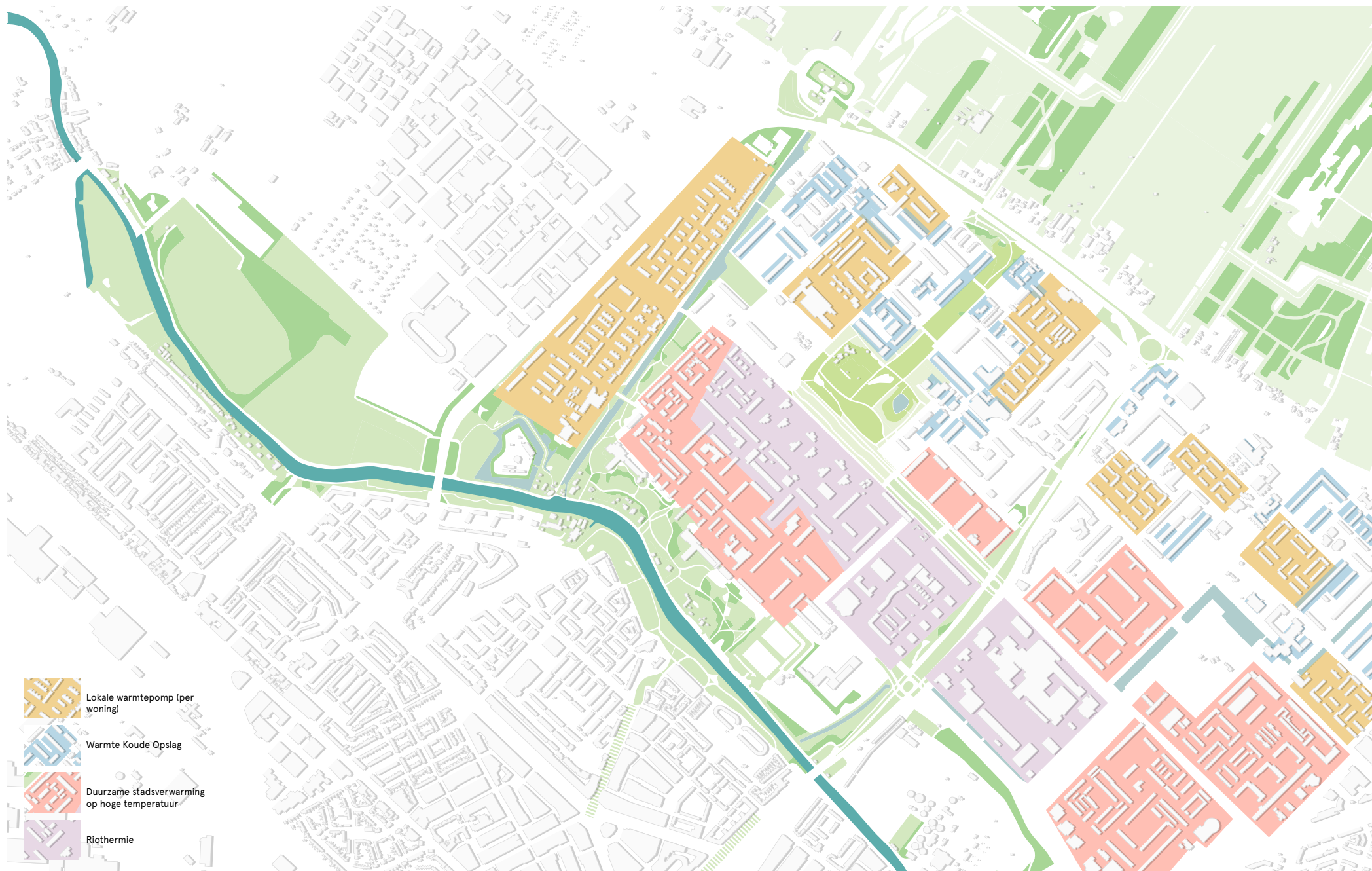

bron: berekening riothermie door TAUW

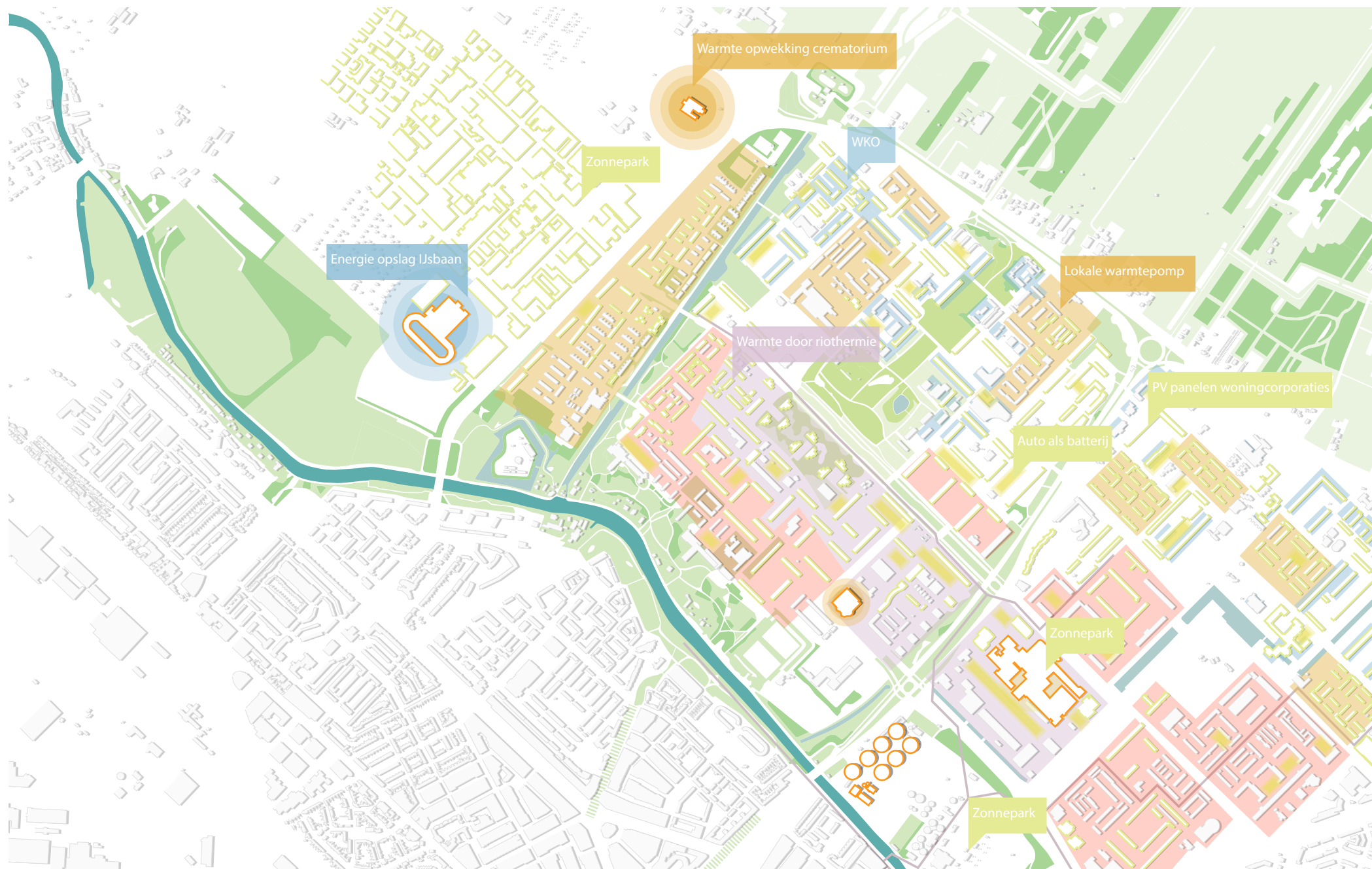

DUURZAAM WARMTENET

Warmtenet duurzaam in zetten door het combineren van verschillende technieken

ENERGIE KAART OVERVECHT

GEZOND ÉN SOCIAAL

THEMA GEZOND & SOCIAAL

Gezondheid krijgt als thema steeds meer aandacht vanuit het denken over en ontwerpen aan de stad. Maar hoe ziet een gezonde leefomgeving er eigenlijk uit? Voor Overvecht gaat de themastudie Gezond & Sociaal op deze vraag in. We beginnen met een definitie van gezondheid. Vervolgens kijken we naar Overvecht in een breder verband vanuit actuele maatschappelijke thema's, om daarna in te zoomen op de opgaven voor de wijk en daarbij goed te kijken naar de achterliggende ontwerpgedachten. Deze kennis nemen wij ten slotte mee in een aantal ruimtelijke oplossingsrichtingen die kunnen bijdragen aan een gezonder en socialer Overvecht en de Vechtzone in het specifiek.

CONTEXT

Vertrekpunt; Een brede gezondheidsdefinitie

Het vertrekpunt van de studie vormt een brede definitie van gezondheid. We sluiten ons aan bij de definitie van het Institute of Positive health: 'gezondheid als het vermogen je aan te passen en je eigen regie te voeren, in het licht van de sociale, fysieke en emotionele uitdagingen van het leven'.¹

Vanuit deze definitie zijn aspecten zoals zingeving en maatschappelijke participatie belangrijke voorwaarden om jezelf gezond te voelen ongeacht het lichamelijk welbevinden. Vertaald naar de ontwerppraktijk van de stedenbouw, verschuift hiermee het accent van beschermen tegen schadelijke omgevingsfactoren via wet- en regelgeving, naar het bevorderen van sociale interactie en participatie via ontwerp en inrichting van de stedelijke leefomgeving.

1. IPH. 2017. Wat is het - Institute for Positive Health. [ONLINE]

Beschikbaar via: <https://iph.nl/positieve-gezondheid/wat-is-het/>. [Bekeken op 22 Maart 2018].

Gezonde ontwerpgedachte Overvecht

Gezondheid vormde al een belangrijk thema bij de allereerste ontwerpgedachten voor Overvecht. De wijk werd ontworpen in de jaren '60 en is een voorbeeld van de laat modernistische stedenbouw. Licht, lucht en ruimte waren ontwerpprincipes die moesten bijdragen aan een gezonde leefomgeving. Het was een reactie op de benauwde vooroorlogse arbeiderswijken, waar de nabijheid van fabrieken schadelijk was voor de lokale luchtkwaliteit en kinderen geen

veilige speelplek konden vinden. Overvecht was een kans om dit anders te doen, een moderne wijk aan de rand van de stad, gericht op het wonen, met voorzieningen en ontmoetingsruimten in het groen, gescheiden van 'schadelijke' werkgebieden.

Ligging van Overvecht

Tegenwoordig is men in Overvecht relatief gezien goed beschermd tegen schadelijke omgevingsfactoren. Met veel groen in de wijk, gelegen nabij de polders ten noorden van de stad en op enige afstand van het drukke snelwegennetwerk, is de luchtkwaliteit in Overvecht relatief goed. Ook het moderne ontwerpprincipe van hoofdonsluitingswegen als brede autoboulevards ingepast in het groen op afstand van de flats, draagt nu bij aan de luchtkwaliteit in de wijk.

Gezondheidsverschillen in Utrecht

Ondanks de gunstige ligging van de wijk, springt Overvecht er in verschillende gemeentelijke gezondheidsstatistieken uit als relatief ongezonde woonwijk. Inwoners van Overvecht voelen zich ongezonder vergeleken met andere inwoners in de stad. Ook het aandeel inwoners dat zich eenzaam voelt verschilt sterk met andere wijken. Wat daarnaast opvalt is de lage sociaaleconomische status van veel inwoners van de wijk. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het hoge werkloosheidspercentage ten opzichte van andere wijken. De sociaaleconomische situatie van veel inwoners valt in dit geval dus samen met de lokale gezondheidssituatie. Dit sluit aan op de bredere definitie van gezondheid waarbij sociaal maatschappelijke en economische participatie een effect hebben op de gezondheidsbeleving van de mens.

Bestaande woningvoorraad

Overvecht bestaat uit meer dan 70% sociale woningbouw. Het grootste deel van dit aanbod is uitsluitend bestemd is voor mensen die extra ondersteuning nodig hebben en daarom voorrang krijgen op de woningmarkt. De wijk vormt zo een vindplaats van bewoners die vaak te maken hebben met een sociaaleconomische achterstand. Dit laat zich vervolgens vertalen in de hiervoor genoemde 'negatieve' statistieken van de wijk.

DE OPGAVEN VOOR OVERVECHT

De sociaal economische uitdagingen voor Overvecht zijn niet nieuw. Het Krachtwijkenbeleid, in 2007 opgezet vanuit het rijk, zette specifiek in op het gezamenlijk aanpakken van de sociaal economische en fysieke achterstanden in veertig stedelijke gebieden (waaronder Overvecht), door rijk, gemeente en lokale partners.¹

Sociaal

In Overvecht wordt het Krachtwijkenbeleid inmiddels opgevolgd door het wijkactieprogramma 'De Versnelling'. Dit programma zet in op het versnellen op vijf sociaal maatschappelijke thema's; gezondheid; samenleven en zorg; opvoeden en opgroeien; werk en ondernemerschap.² De wijk wordt gezien als een springplank voor bewoners, waarbij nu de sociale opgave aan de basis ligt voor andere opgaven. In plaats van het accent te leggen op wat niet goed gaat, stelt het wijkactieprogramma dat de wijk tegelijkertijd prima woningen in een groene omgeving biedt aan de meer kwetsbare inwoners van de stad met een kleine beurs. De bestaande woningvoorraad wordt daarom beschouwd als een gegeven, waarbij er verspreid over de jaren meer gedifferentieerd kan worden.

Ruimtelijk

De ruimtelijke opgaven uit het krachtwijkenbeleid voor Overvecht gelden nog steeds. Zoals het versterken van de krachtige maar soms onoverzichtelijke groenstructuren en het opwaarderen van gesloten plinten ten behoeve van sociale interactie in de wijk. Het zijn ingrepen in de 'hard-ware' van de wijk die effect hebben op hoe mensen zich door de wijk bewegen of hoe zij elkaar ontmoeten. Anders dan bij de sociale opgave heeft de ruimtelijke opgave nu geen concreet eigen programma in de wijk. Maar 'bouwen aan een gezonde toekomst' is wel een van de pijlers van het gemeentelijke coalitieakkoord.³ Vanuit het thema Gezond en Sociaal leggen we het accent daarom op het verder onderzoeken en in beeld brengen van de concrete ruimtelijke kansen voor Overvecht en de Vechtzone.

Huisvesting (Ruimtelijke en Sociaal)

De derde opgave ligt in het verlengde van zowel de sociale en ruimtelijke opgave. Utrecht, als de snelst groeiende stad van Nederland, kent namelijk een grote woningbouwopgave. Voor Overvecht vormt dit voornamelijk een kans om langzaam een meer gedifferentieerd woningaanbod te kunnen aanbieden aan nieuwe en bestaande bewoners, zonder dat daarbij de huidige sociale woningbouwvoorraad wordt vervangen. Alleen al voor Overvecht gaat het om een groei met meer dan 7.000 inwoners naar meer dan 40.000 inwoners in 2040 ten opzichte van 34.000 inwoners nu.⁴

1. Planbureau voor de Leefomgeving (red), 2008, Krachtwijken met Karakter.

2. Wijkbureau Overvecht (red), 2017, Wijkactieprogramma 2018 Overvecht.

3. gemeente Utrecht, 2016, Bouwen aan een gezonde toekomst, Volksgezondheidsbeleid 2015 - 2018

4. afdeling onderzoek, gemeente Utrecht, 2017, Bevolkingsprognose 2017

Wijkanalyse

Het vertalen van de opgaven naar concrete ruimtelijke kansen voor Overvecht en de Vechtzone, vraagt om een goed begrip van de huidige stedenbouwkundige structuur van de wijk. Welke gedachten stonden centraal bij het ontwerp? Welke aspecten van het ontwerp worden nu nog gewaardeerd? Welke aspecten werken anders uit dan bedacht? En welke sociale en demografische veranderingen hebben zich door de tijd voorgedaan, die nu aanleiding vormen voor ingrepen in de oorspronkelijke ruimtelijke structuur?

De wijkgedachte

De woningnood in de naoorlogse wederopbouwperiode, samenvallend met de babyboom van de jaren '60, bepaalde in belangrijke mate de uitgangspunten voor het stedenbouwkundig ontwerp van Overvecht. Aan de grootschalige woningbouwopgave werd invulling gegeven vanuit de zogenaamde wijkgedachte. Het stedenbouwkundig ontwerp werd hierbij opgedeeld in overzichtelijke woonbuurten afgestemd op de actieradius van het gezin en de ontwikkeling van het kind in het specifiek. Zo werden nabij de woning toegankelijke speelplekken ontworpen en was er in elke buurt een school en buurthuis te vinden. Centraal in de wijk werden vervolgens een wijkwinkelcentrum, zwembad, etc. gerealiseerd. Wat opvalt is dat de wijk als een op zichzelf staande entiteit werd ontworpen met eigen voorzieningen en zodanig vrijwel onafhankelijk van de centrale (binnen)stad kon functioneren.

Andere inwoners, andere wensen en behoeften

In vergelijking met de beginjaren kent Overvecht nu een heel andere bevolkingssamenstelling. De babyboomers zijn inmiddels met pensioen (de wijk is vergrijsd) en sinds de komst van de eerste gastarbeiders heeft een grote groep mensen met een niet-Nederlandse achtergrond zich in de wijk gevestigd. Meer recentelijk zien we ook een trek van starters en studenten naar de wijk als betaalbaar alternatief nabij de Utrechtse binnenstad.

Al deze bewonersgroepen hebben andere wensen en behoeften dan de jonge gezinnen uit de jaren '60. Denk aan een groeiende vraag naar andere woningtypen, nieuwe ontmoetingsruimten, zorg aan huis en kleinschalig ondernemerschap in de buurt. (statistiek?)

Welvaartsdenken

Een andere ontwikkeling welke een stempel op het stedenbouwkundig ontwerp heeft gedrukt is de opkomst van de auto. De auto als vervoersmiddel werd razendsnel gefaciliteerd en zou veel problemen van de vooroorlogse stad oplossen. Daarnaast was het een belangrijk teken van welvaart. Winkelcentrum Overvecht werd ontworpen naar het Amerikaans model van de Shopping Mall, met grote parkeerplaatsen rondom een monofunctioneel winkelcomplex.

Andere actieradius

De auto zorgde voor een grotere reikwijdte, zodat woon- en werkgebieden gescheiden van elkaar konden worden aangelegd. Vanaf de nieuw aangelegde autoboulevards waren ook de stedelijke voorzieningen in de stad goed bereikbaar.

Echter, anders dan in de jaren '60 komt momenteel een groot deel van de bewoners de wijk nauwelijks uit of verplaatsen zij zich te voet tussen de buurten. De autowegen die als een ring om de wijk zijn aangelegd vormen tegelijkertijd barrières met de omliggende wijken en het landschap. Dit vraagt om een nieuwe visie op de oorspronkelijk aangelegde autoboulevards met meer aandacht voor andere mobiliteitsvormen en langzaam verkeersverbindingen tussen de buurten.

Barrièrewerking

Met name rondom het winkelcentrum wordt duidelijk hoe de dreven die ontworpen zijn om de winkel goed bereikbaar te maken voor bezoekers met de auto een sterke barrière vormen voor mensen die te voet komen of met de fiets. Zowel het aantal mogelijke dwarsverbindingen als de oversteekbaarheid van de dreven in schaal en maat laat te wensen over.

Bewegen door het groen

Groen in de vorm van plantsoenen, parken en parkwegen was een belangrijk ontwerpmiddel van de stedenbouwkundigen voor Overvecht. De behoefte naar overzichtelijke woonbuurten met een menselijke schaal en maat resulteerde in een opzet waarbij de buurten omzoomd werden door groene voegen tussen de wijken, met daarin aantrekkelijke langzaamverkeersroutes. Door de wijkvoorzieningen te positioneren aan deze groene voegen waren zij vanuit de verschillende buurten goed bereikbaar.

Andere oriëntatie en gebruik

De groene voegen bepalen in sterke mate nog steeds de uitstraling van de wijk. Maar anders dan bedacht, oriënteren de voorzieningen in de wijk zich juist nauwelijks op het groen of keren zij zich er juist vanaf. Dit resulteert vandaag de dag in anonieme groene restruimtes waar maar weinig mensen gebruik van maken. Tegelijkertijd ontpoppen er initiatieven van en voor de wijk op andere plekken dan de bedachte voorzieningenlocaties.

De randen van het Vechtzoompark

De groene ruimte die het Vechtzoompark verbindt met de wijk heeft op zichzelf een aantal kenmerken van een kwalitatief park; veel volwassen beplanting; voldoende wandelpaden; afwisselende routes met aangename luwe plekken. Maar het zijn vooral de randen van het park waar de bebouwing of voorzieningenlocaties het park ontmoeten, die te wensen over laten. Harde grenzen door erfafscheidingen en blinde gevels maken dat er maar weinig interactie is tussen de voorzieningen en het park.

DE OPGAVEN VOOR OVERVECHT

De oorspronkelijke opgave voor Overvecht was te kenmerken als een grote woningbouwopgave ter uitbreiding van de stad gericht op de het gezin, met aandacht voor betaalbare woningen, een hoog voorzieningenniveau, goede bereikbaarheid met de auto en een groene gezonde woonomgeving. Door een gewijzigde bevolkingssamenstelling en een andere sociaal economische status, staat de sociaal economische ontwikkeling van de huidige bewoners in de wijk als opgave centraal. Vanuit de wijkanalyse kunnen hier ruimtelijke opgaven aan toegevoegd. De ontworpen stedenbouwkundige structuur van de wijk heeft namelijk effect op de mogelijkheden tot verplaatsing en ontmoeting in de wijk. Met name het slechten van de ontstane barrières, tussen de buurten en tussen de wijk en de rest van de stad en het realiseren van aantrekkelijke ontmoetingsplekken en openbare ruimten vormen de uitdagingen voor de komende jaren.

Op de langere termijn is het binnen de wijkstructuur ook zoeken naar ruimte voor transformatie en verdichting, zodanig dat de woningvoorraad tot 2040 kan worden vergroot en gediversifieerd. Ook dit is onderdeel van de huidige transformatieopgave voor Overvecht.

OPLOSSINGSRICHTINGEN

Gezonde Stad

Op de schaal van de wijk zijn er voor Overvecht drie oplossingsrichtingen benoemd om de barrières tussen de buurten en de wijken te slechten en tegelijkertijd bij te dragen aan een meer gezonde leefomgeving:

Maak betere verbindingen met het omliggende landschap en zorg ervoor dat dit landschap meer betekenis geeft aan de groene openbare ruimten in de wijk. Bijvoorbeeld door het ontginingslandschap aan de Gageldijk als landschapstype door te trekken in de wijk. Geef bewoners een kans om de groene openbare ruimten deels toe te eigenen en zelf te beheren, bijvoorbeeld in de vorm van moestuinen. Versterk daarnaast de kwaliteiten van het Vechtlandschap langs de Vecht en trek ook de kwaliteiten ervan de wijk in en maak verbindingen met het landschap aan de overzijde van de Vecht.

Werk aan een sterk langzaam verkeersnetwerk door de wijk, gekoppeld aan het openbaar

vervoer in combinatie met het deels afwaarderen – of in het geval van de NRU het onder tunnels - van de hoofdinfrastructuur. De Vechtdijk vormt in ieder geval een aanleiding voor een aantrekkelijke langzaamverkeersroute die, met nieuwe dwarsroutes hierop, de wijk straks beter verbindt met de binnenstad en het ommeland.

Het programmeren van werk en ontmoetingsruimten in de wijk vormt een derde kans voor Overvecht. Het gaat hierbij vooral om het faciliteren van een meer gemengd programma in de wijk. Herkenbare ontmoetingsplekken gekoppeld aan de langzaam verkeersroutes kunnen bijdragen aan het voorzieningenniveau in de wijk en bewoners uitnodigen tot beweging.

Werk in Overvecht

Met name op het gebied van werkgelegenheid is er veel terrein te winnen in Overvecht.

Overvecht heeft relatief gezien een zeer beperkt aantal bedrijfsvestigingen. 1 Het ontbreekt vooral aan ruimte voor kleinschalige bedrijvigheid. Investeer daarom in plekken waar dit kan plaatsvinden en neem daarnaast de jeugd mee in de toekomstige (bouw)opgaven voor de wijk. Ook hier liggen kansen voor lokale werkgelegenheid.

1. Provinciaal Arbeidsplaatsen Register

De Vecht

De relatie tussen de Vechtdijkzone en het 'achterliggende' Overvecht werd al bij de aanleg van de wijk de oorspronkelijke relatie met het achterliggende landschap verbroken toen er een dik zandpakket werd aangebracht als fundering voor de wijk. Bij latere inrichtingsplannen voor de zone lukte het slechts ten dele om beide werelden met elkaar te verbinden. Zo ontstond er als het ware een parkzone tussen de Vechtdijk en de wijk.

Oevervecht!

De Vechtzone kan worden ingezet om verdere invulling te geven aan de opgaven voor de wijk. Door in te zetten op nieuwe dwarsverbindingen en daarbij te kijken naar Overvecht in een grotere stedelijke en landschappelijke context krijgen deze verbindingen betekenis voor de wijk. Met als doel Overvecht een gezicht te geven aan de oever van de Vecht, Voorzieningen in de wijk worden gemakkelijker bereikbaar voor bezoekers van buitenaf en bewoners in de wijk hebben betere toegang tot werk en ontmoetingsplekken buiten de wijk.

DRIE INVLOEDSSFEREN: VECHTDIJK, VECHTPARK EN OVERVECHT CENTRAAL

Om beter te begrijpen welke dwarsverbanden en fysieke ingrepen er in de Vechtzone mogelijk zijn kunnen er drie verschillende invloedssferen worden aangewezen. De Vechtdijk vormt vooral een lineaire verbindingroute met daaraan woonbestemmingen. Het gaat hier vooral om verplaatsing langs de Vecht, uit of juist naar de stad. Het Vechtzoompark, de zone ten noorden van de RWZI locatie en ten oosten van de Vechtdijk, kan juist worden benut als luwe zone tussen de dijk en de wijk met kleinschalige inrichtingselementen en programma's die gericht zijn op de nabije omwonenden. Het gebied rondom winkelcentrum Overvecht, met daarin onder ander de transformatie van het RWZI terrein en inpassing van de Prostitutiezone, vragen om een nieuwe invulling, met verbinding van gebieden en tegelijkertijd strakke scheidingen. De geplande ontwikkeling van de NPD strook geeft daarnaast aanleiding om ook vanuit het winkelcentrum een betere verbinding te realiseren met de Vechtdijk.

Oude en Nieuwe buitenplaatsen

Voor de inpassing van verschillende programma's binnen de Vechtzone, vormen de oorspronkelijke buitenplaatsen een mooie bron van inspiratie. Het huidige sportpark kan bijvoorbeeld, door op een andere wijze te worden ontsloten, als een landschappelijke sport-as functioneren die de Vechtdijk straks met de achterliggende wijk verbindt. Maar ook de zorgflats kunnen bijvoorbeeld een meer prominente positie krijgen in het Vechtzoompark met een goede aansluiting op de Vechtdijk.

Kansenkaart Vechtzone

De Kansenkaart voor de Vechtzone toont de synthese waarbij de inpassing van bestaande en nieuwe programma's binnen de drie benoemde invloedssferen samenkomen en waarvan ook interventies t.b.v. de klimaatopgave – zoals het broekbos met meer ruimte voor water – en de energieopgave – zoals een testsite met zonne-energie op de RWZI locatie – een onderdeel vormen.

Storyboard voor Overvecht in 2040

Geïnspireerd op de wijkgedachte, waarbij bepaalde voorzieningen worden aangebracht op het niveau van de buurt, wijk en stad, zijn de gewenste effecten voor 2040 per schaalniveau benoemd voor Overvecht:

Woonomgeving

In de woonomgeving liggen er vooral kansen om de woonomgeving te laten aansluiten op behoeften die leven in de buurt en bewoners te verleiden meer gebruik te maken van de aanwezig groene openbare ruimte door het verbeteren van de toegankelijkheid hiervan.

Wijkvoorzieningen

Gekoppeld aan de dwarsverbindingen voor het langzaam verkeer door de wijk, liggen straks de belangrijkste wijkvoorzieningen. Transformatie van bestaande panden leidt tot uitnodigende en herkenbare plekken die als ontmoetingsruimte voor de wijk fungeren, maar die ook bewoners uit de omliggende wijken aantrekt.

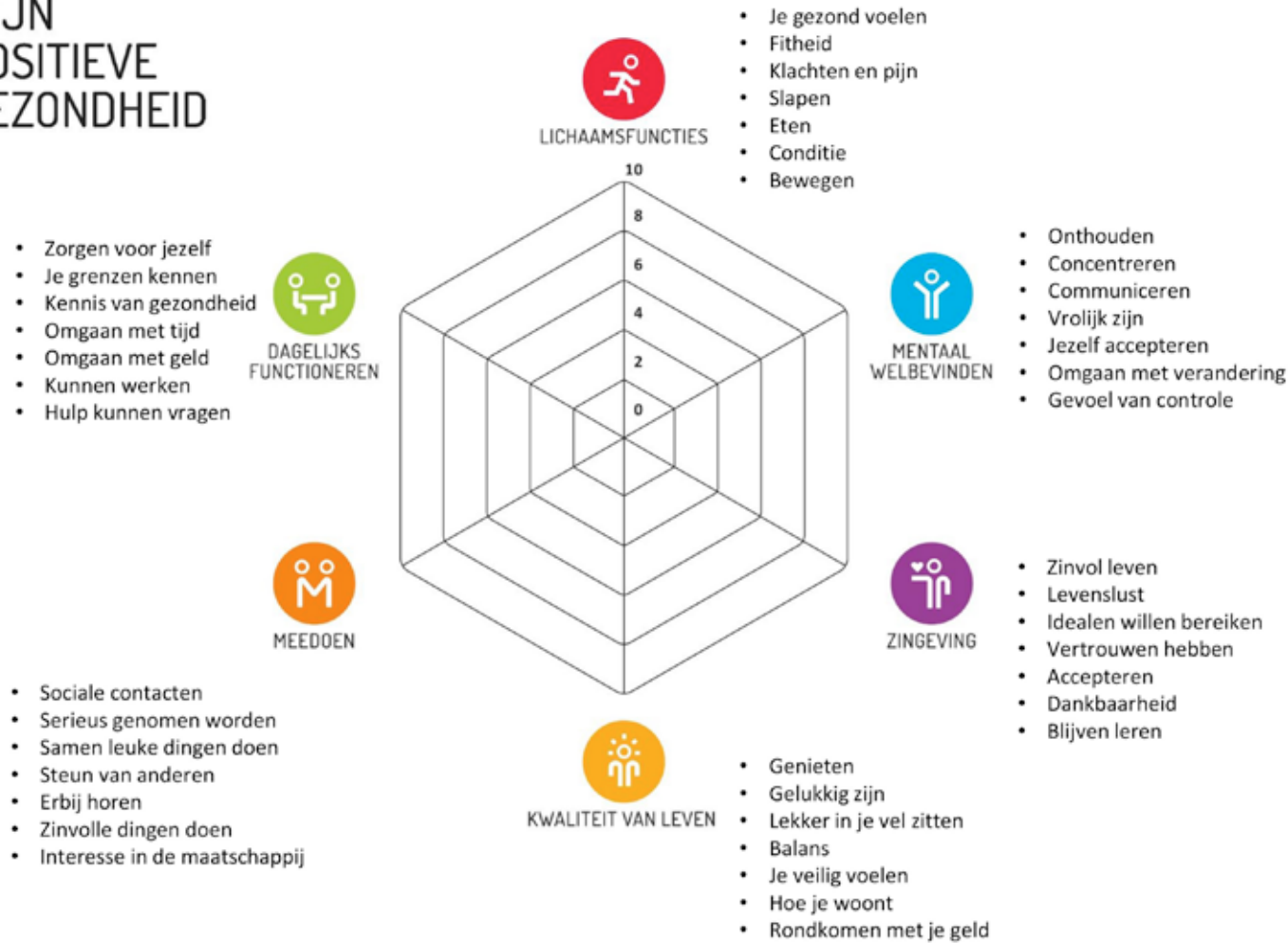
Wijkvoorzieningen

Rondom Winkelcentrum Overvecht ontwikkeld zich een nieuwe hot spot met ruimte voor verschillende evenementen en test-sites met een aantrekkingskracht op de hele stad.

Context | Vertrekpunt: Een brede gezondheidsdefinitie

Trend van beschermen naar bevorderen

MIJN POSITIEVE GEZONDHEID

©Gespreksinstrument IPH – versie 1.0 – oktober 2016

Bron: IPH - Positieve gezondheid introduceert een nieuwe definitie van gezondheid als het vermogen je aan te passen en je eigen regie te voeren, in het licht van de sociale, fysieke en emotionele uitdagingen van het leven. Dit in tegenstelling tot de definitie van de WHO die stelt dat gezondheid een toestand van compleet welbevinden is, lichamelijk psychisch en sociaal.

Context | Gezonde ontwerpgedachte Overvecht

Overvecht als gezond alternatief: fysiek ruimtelijk én sociaal

Betaalbaar wonen in een groene gezonde omgeving

van 'ongezonde' arbeiderswijk

1930

Zwarte Water (nabij Merelstraat)

naar gezonde moderne woonwijk

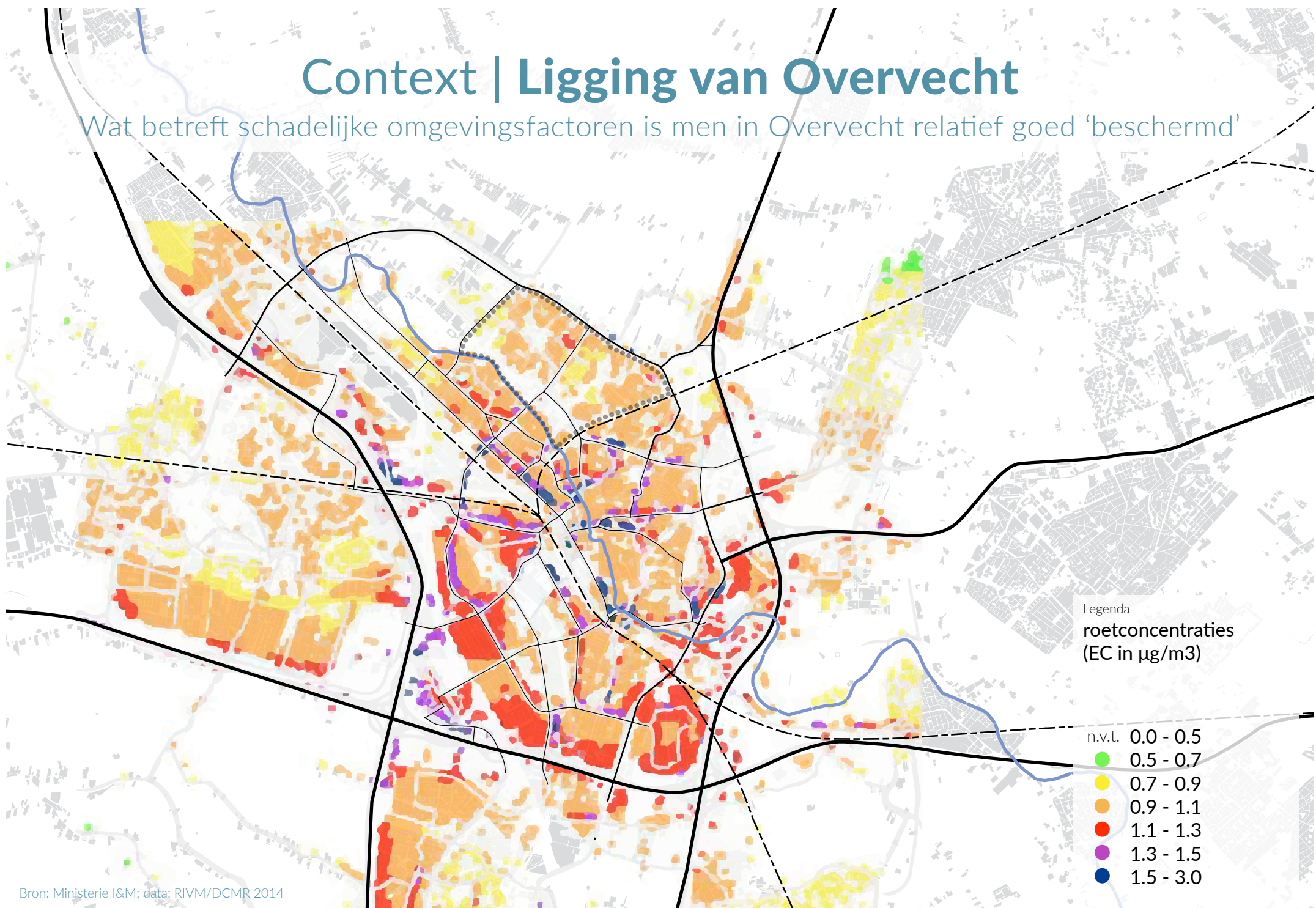
1970

Overvecht (nabij Amazonedreef)

Context | Ligging van Overvecht

Wat betreft schadelijke omgevingsfactoren is men in Overvecht relatief goed 'beschermd'

Bron: Ministerie I&M; data: RIVM/DCMR 2014

Context | Gezondheidsverschillen in Utrecht

Inzetten op het bevorderen van de sociaal-economische positie van Overvechters

Overvechters vaker
werkloos

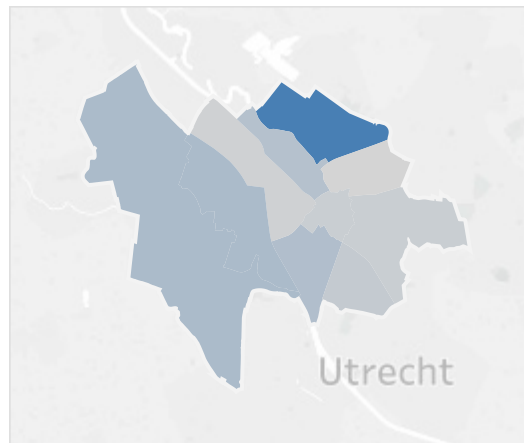
2014 Percentage: 55 85

% inw. met betaalde baan

Overvechters vaker
eenzaam

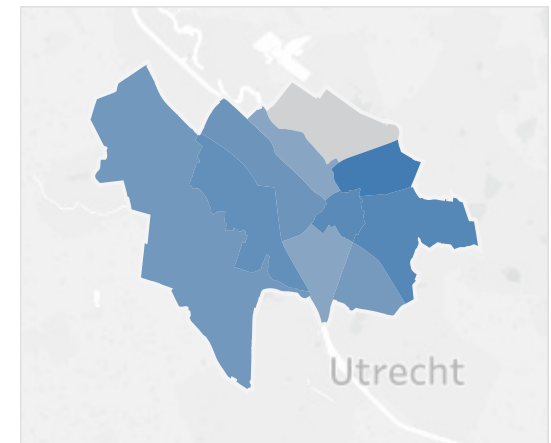
2016 Percentage: 33 62

% inw. eenzaam

Overvechters voelen zich
minder vaak gezond

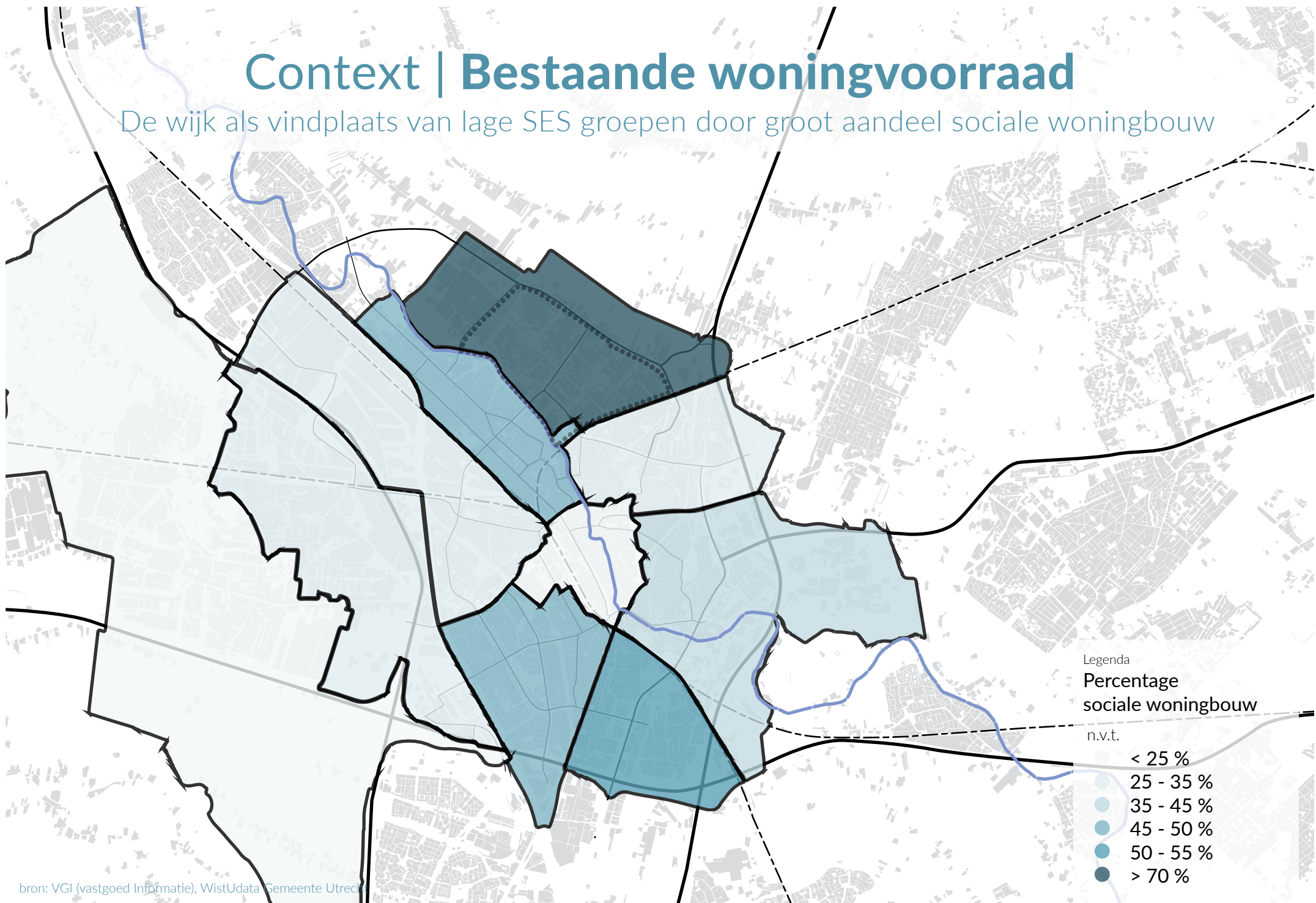
2016 Percentage: 61 92

% inw. dat zich gezond
voelt

Context | Bestaande woningvoorraad

De wijk als vindplaats van lage SES groepen door groot aandeel sociale woningbouw

De opgaven voor Overvecht

Sociale opgave aan de basis

1. De Versnelling

‘de wijk als springplank voor bewoners’
het wijkactieprogramma, zet in op:

- op orde komen
 - meekomen
 - verderkomen

Bron: Wijkactieprogramma 2018 Overvecht, Wijkbureau Overvecht (red)

2. Gezonde stedenbeleid

omgeving zo inrichten dat deze voorziet
in en uitnodigt tot gezond gedrag:

- ontmoeting, werk
- verbinden & bewegen, etc.

Bron: Concept Waarden Gezonde Leefomgeving, GGD IJssellanden

Gids Gezonde Leefomgeving

De omgeving heeft veel invloed op de gezondheid. In de Gids Gezonde Leefomgeving ontdekt u hoe u kunt (samen)werken aan een gezonde leefomgeving. De gids is er voor iedereen die aan de slag wil met het gezonder maken van de leefomgeving. De Omgevingswet biedt hiervoor veel kansen. De gids biedt informatie, inzichten, ruimtelijke data, instrumenten en werkvormen om samen te werken aan een gezonde leefomgeving. En concrete voorbeelden uit de praktijk. Ook biedt de site handvatten om gezondheid mee te wegen binnen het omgevingsbeleid. De gids is ontwikkeld om van te leren, ervaringen te delen en inspiratie op te doen.

3. Bevolkingsgroei

inspelen op toekomstige ontwikkelingen,
bevolkingsprognose Overvecht:

- van 34.253 inwoners in 2017
- naar 41.468 inwoners in 2040

Bron: Bevolkingsprognose 2017, Afdeling Onderzoek, Gemeente Utrecht,

NRC Checkt: 'Utrecht is de snelst groeiende stad van Nederland'

Dat stond vorige week dinsdag in nrc.nl/nrc

of Vrije Persgroep © 11 december 2016

Foto: Dierk

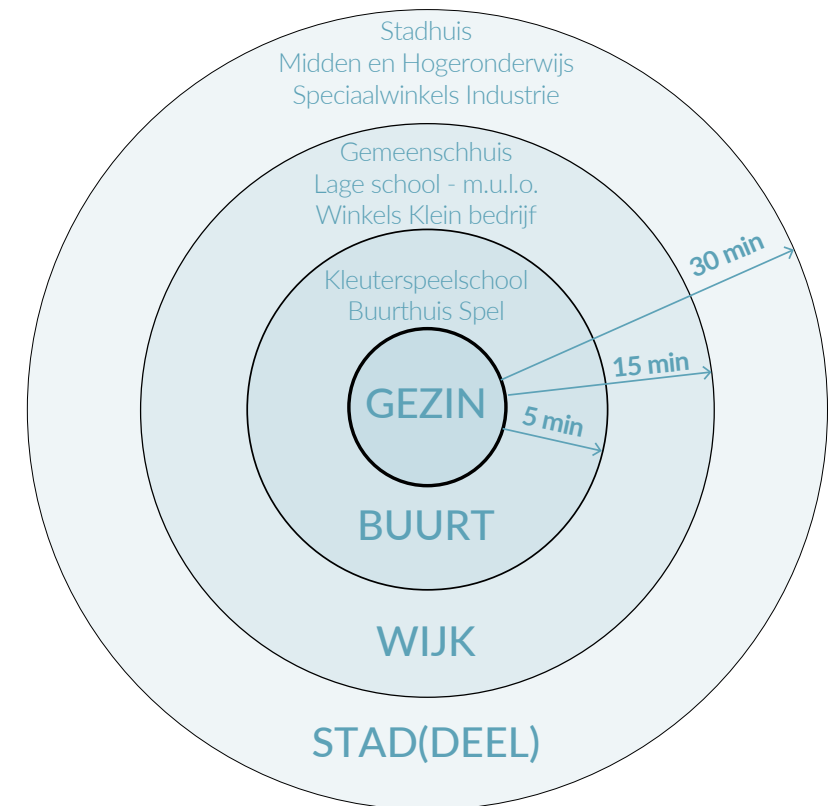
De aanleiding

Na vier jaar bouwrijp werd afgelopen woensdag station Utrecht Centraal officieel geopend. De dag daarvoor publiceerde ANW een artikel over het station. Daarin stond dat Utrecht de snelst groeiende stad van Nederland is. Een lezer vroeg: is dat wel waar? Is dat niet Amsterdam?

Wijkanalyse | De wijkgedachte

“DE GELEDING DER STAD”

Wijkanalyse | Andere inwoners, wensen en behoeften

Toen

het gezin centraal

Nu

meer alleenstaanden, meer ouderen,
meer culturen

GEZIN

- gezinswoning
- gezinsappartement

800m²-100m²

+

40m² - 130m²

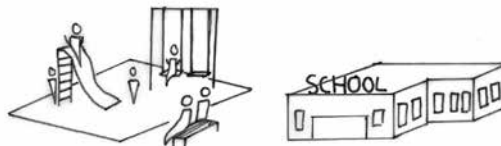
(NIEUWE) BEHOEFTE

- diversiteit in aanbod
- gemengde woonvormen
- levensloopbestendig

BUURT

voorzieningen:

- speeltuinen
- scholen

+

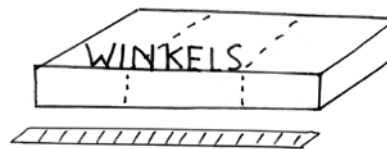

- bijkorven?
- zorg aan huis?

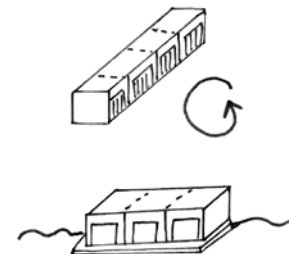
WIJK

voorzieningen:

- verzorgingshuis
- winkelcentrum
- sportpark
(met verenigingen)

+

- ontmoetingsruimte
- ruimte voor werk
(formeel/informeel)
- ruimte voor bewegen
(ook individueel sporten)

€€€

75m² - 1000 m²

€

15m² - 50m²

Wijkanalyse | Welvaartsdenken

De wijk ingericht op toenemende automobilititeit

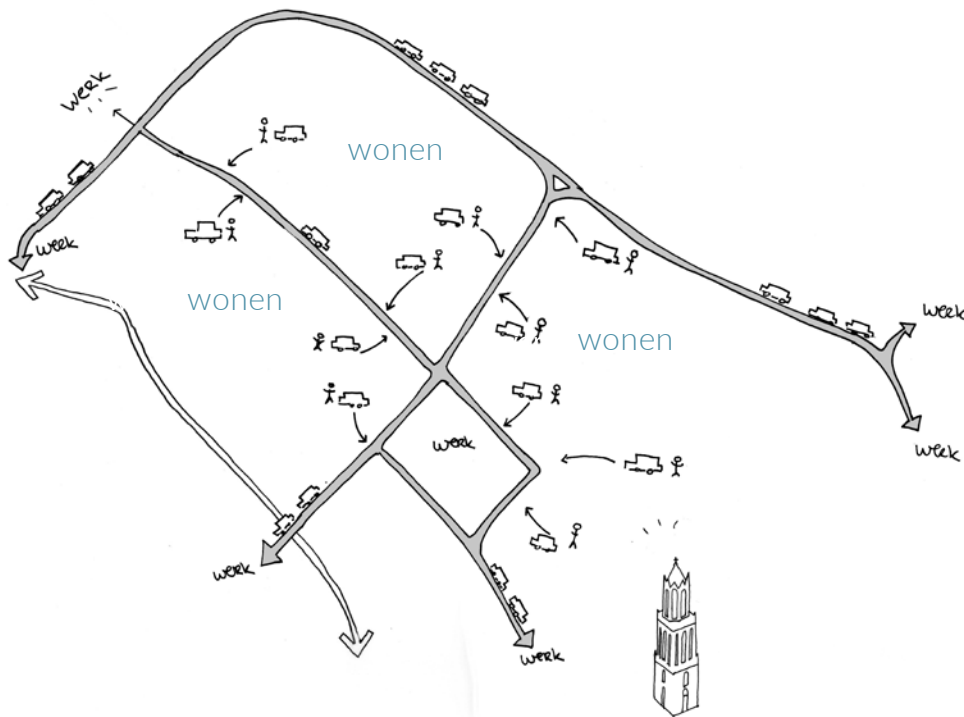
Beeld: Gemeente Utrecht, ROVU, afdeling Reproductie, collectie Het Utrechts Archief, 23263

Wijkanalyse | Andere actieradius

Nu komen veel (nieuwe) bewoners de wijk niet uit. Afgenomen mobiliteit

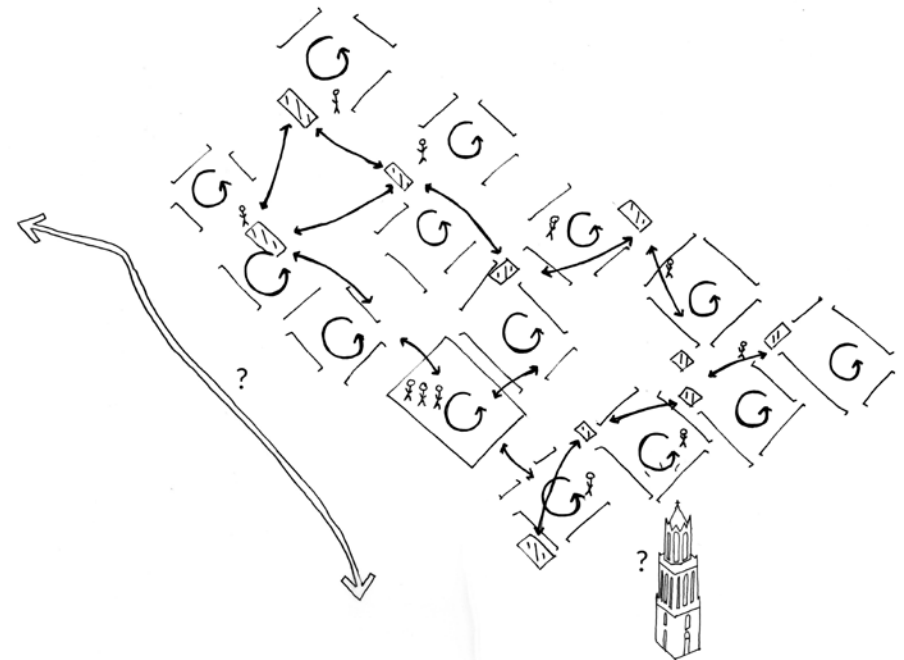
Toen

wonen in de wijk
werken buiten de wijk

Nu

mensen verblijven meer in de wijk
meer informele bedrijvigheid aan huis/in de buurt

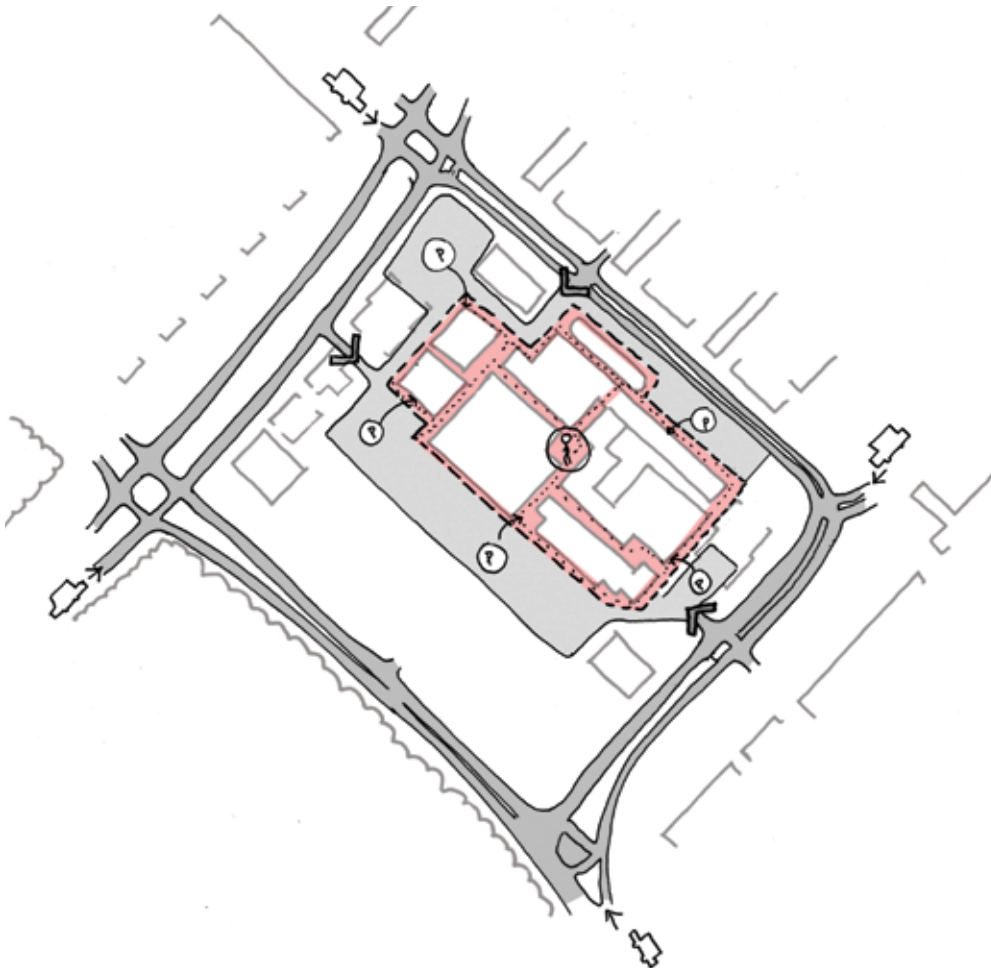

Wijkanalyse | Barrièrewerking

De dreven ontworpen om de buurten te verbinden vormen nu barrières

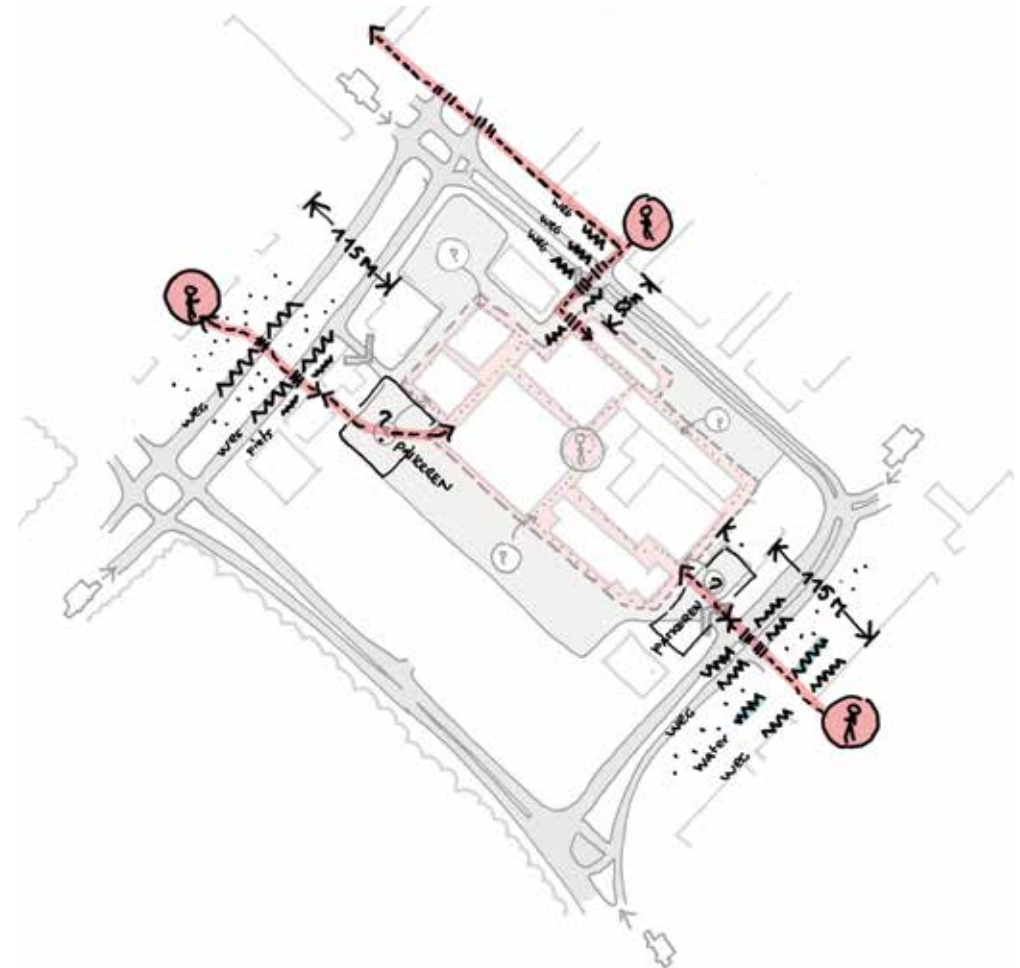
Toen

goed toegankelijk voor de auto

Nu

grote afstanden voor de voetganger

Wijkanalyse | **Bewegen door het groen**

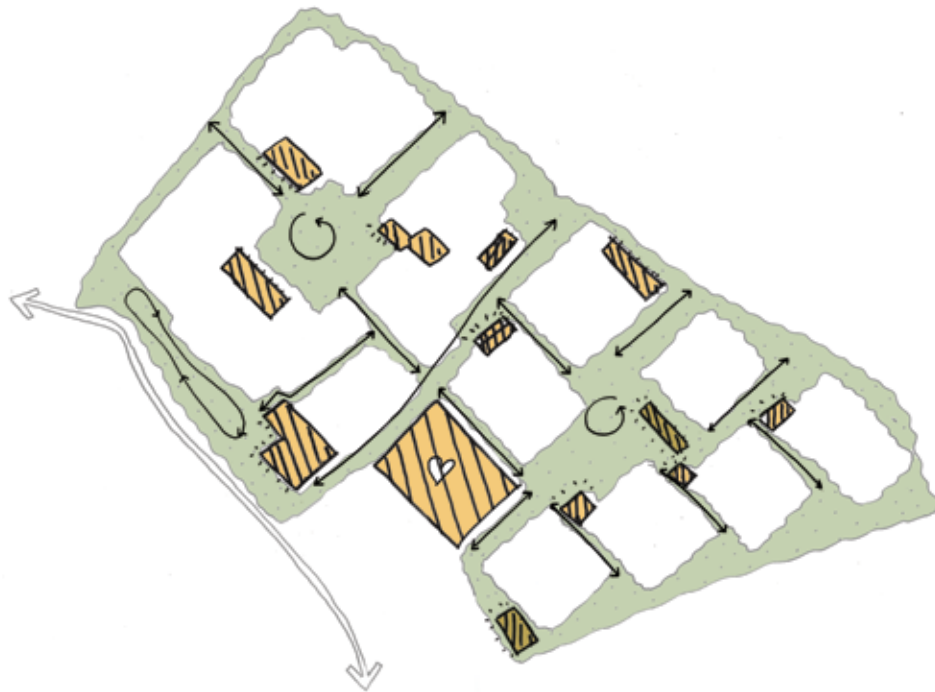
groene kwalitatieve voegen tussen
de buurten met daarin voorzieningen

Wijkanalyse | Andere oriëntatie en gebruik

Toen

eenduidige voorzieningenstructuur per buurt,
gericht op en bereikbaar via groene voegen

Nu

voorzieningen en initiatieven verspreid
door de wijk, 'met de rug naar het groen'

Wijkanalyse | De randen van het Vechtzoompark

Inzoomen op het Vechtzoompark; weinig gebruikskwaliteit
harde grenzen, anonimiteit door achterkanten

Nu

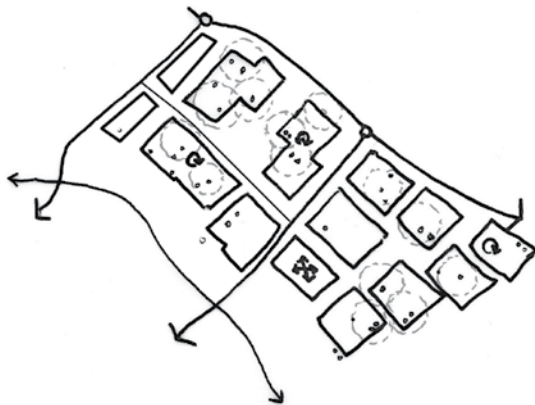
De opgaven voor Overvecht

Kantelen van de gezonde én sociale opgave door te kijken naar de wijk en haar bewoners

1960

woningbouwopgave

na-oorlogse geplande stad

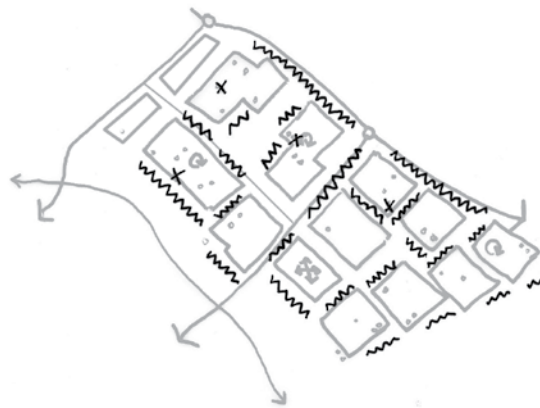

het gezin centraal

2018

sociale en ruimtelijke opgave

ongewijzigde wijkstructuur

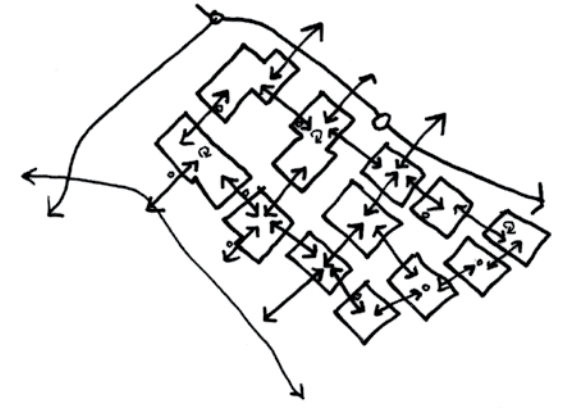

demografische veranderingen
vergrijzing (meer ouderen)
meer culturen, meer
alleenstaanden

2040

woningbouwopgave

gezonde wijkstructuur

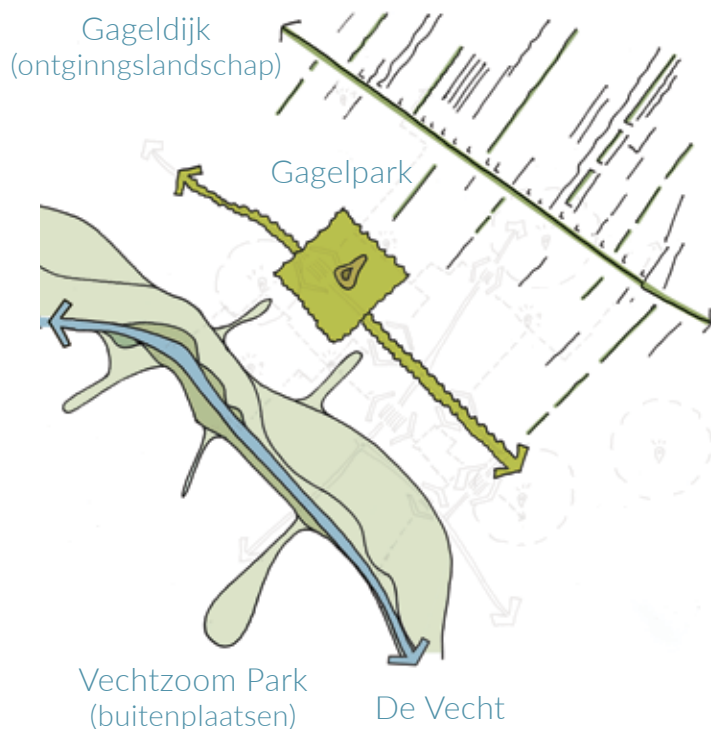

bevolkingsgroei
vergroening (meer jongeren)

Oplossingrichtingen | Gezonde stad

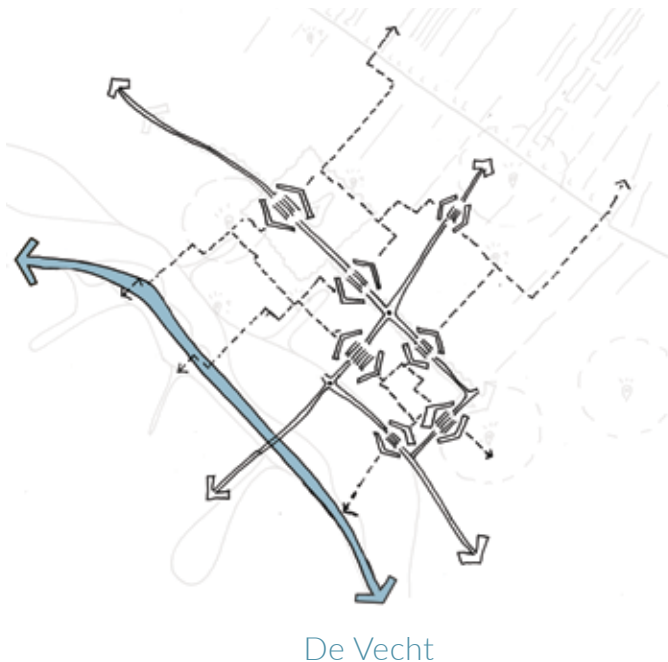
Groene voegen:

het (omliggende) landschap geeft meer betekenis aan de openbare ruimte, met (nieuwe) vormen van programma en beheer

Mobiliteit:

langzaam verkeersnetwerk gericht op verplaatsen binnen de wijk, gekoppeld aan ontmoetingsplekken

Wonen, Werken, Ontmoeten:

herkenbare ontmoetings- en werkplekken waar formele en informele activiteiten samenkomen, inspelen op de buurtbehoefte

Oplossingrichtingen | Werk in Overvecht

Investeer in meer kleinschalige bedrijvigheid in de wijk

PREMIUM

▲ Chamlík is klaar om een kapperszaak te beginnen op de laatste 'seksboot' van het Zandpad. © Foto: Roud Vreest

Kapper vestigt zich in laatste 'seksboot' aan Utrechtse Zandpad

Nog één boot ligt aan de kade van het Zandpad in Utrecht, waar tot 2013 betaald werd voor de liefde. Wie er langs komt, ziet boven één van de vier kamers een bord met daarop groot het woord Barbershop. Kapper Chamlikh weet het zeker: „Dit was geen seksboot.”

Hans van den Hart 25-01-18, 20:24

Waar ooit de dames van plezier werkten, ligt nu nog één boot. Binnen, in het derde kamertje van deze laatste woonboot, is B. Chamlikh (43) druk bezig met het kapsel van een jongen. Maar de conclusie dat zijn kapperszaak open is, is onjuist. „Dit is mijn neefje. Een vriendendienst. Ik ben een zzp'er die mensen thuis knipt.”

PREMIUM

▲ Twee van de 74 garageboxen die vandaag werden ontsloten bij de gemeente Overvecht, politie, Douane en Belastingdienst. © Marco Schmitz

Wat gaat er schuil achter de deuren van dubieuze garageboxen in Overvecht?

Onophoudelijk krijgt de slijptol als medewerkers van de gemeente weer één van de 74 garageboxen aan de Faustdreef in Overvecht open maken. Als de kanteldeur open zwaait is het telkens een verrassing wat er nu weer achter schuil gaat. Slechts in een enkel geval is dat een auto.

Roeland Franck 12-12-17, 15:34. Laatste update: 13-12-17, 08:24

Wel treffen de controleurs van gemeente, politie, brandweer, douane en belastingdienst er vijf shishalounges, een kleine kapsalon en diverse compleet ingerichte garagebedrijven aan.

▲ Dertien ruime leerlingen van het Trajectum College in Overvecht enthousiast voor een baan in de bouw. Leuning (links) laat een grote spijl in een boomstam. © Marco Schmitz

Overvecht probeert jeugd naar de bouw te lokken met cupcakes en hoogwerker

Een vlogger, cupcakes en een hoogwerker werden vandaag door vmbo-school Trajectum College in de strijd gegoid, om bewoners van Overvecht over te halen om in hun eigen wijk in de bouw aan de slag te gaan. Dat gebeurde bij de aftrap van de campagne 'Bouwfestatie', in de aanloop van de renovatie dit voorjaar van drie flats nabij winkelcentrum Overkapel.

Kim van de Werfing 23-01-18, 20:30

Oplossingrichtingen | De Vecht

Oorspronkelijk weinig relatie tussen Overvecht en het omliggende landschap

Oplossingrichtingen | Oevervecht!

Nieuwe dwarsverbanden, de positie van Overvecht in een grotere stedelijke en landschappelijke context versterken

Nu

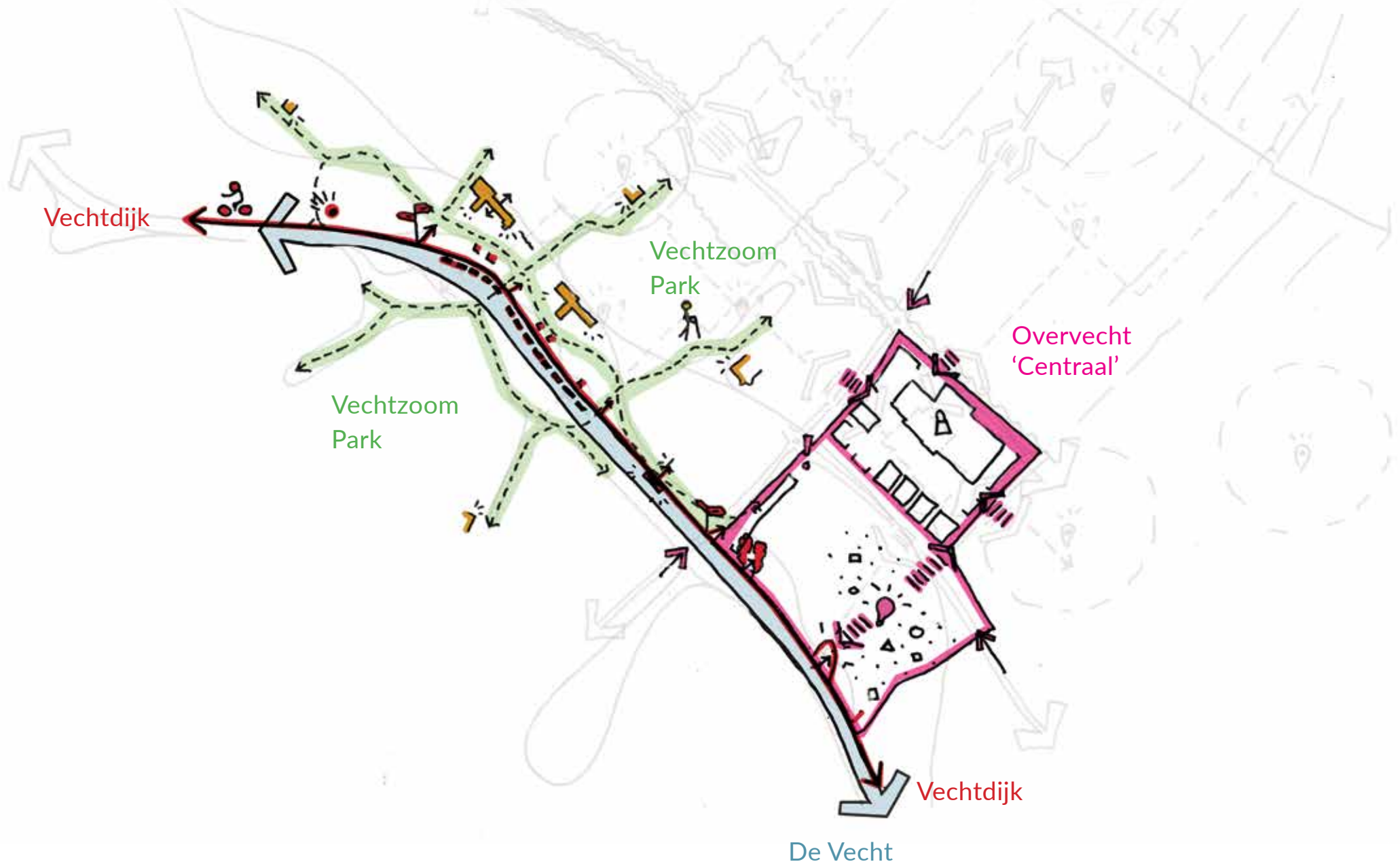

Straks?

Oplossingrichtingen | Drie invloedssferen

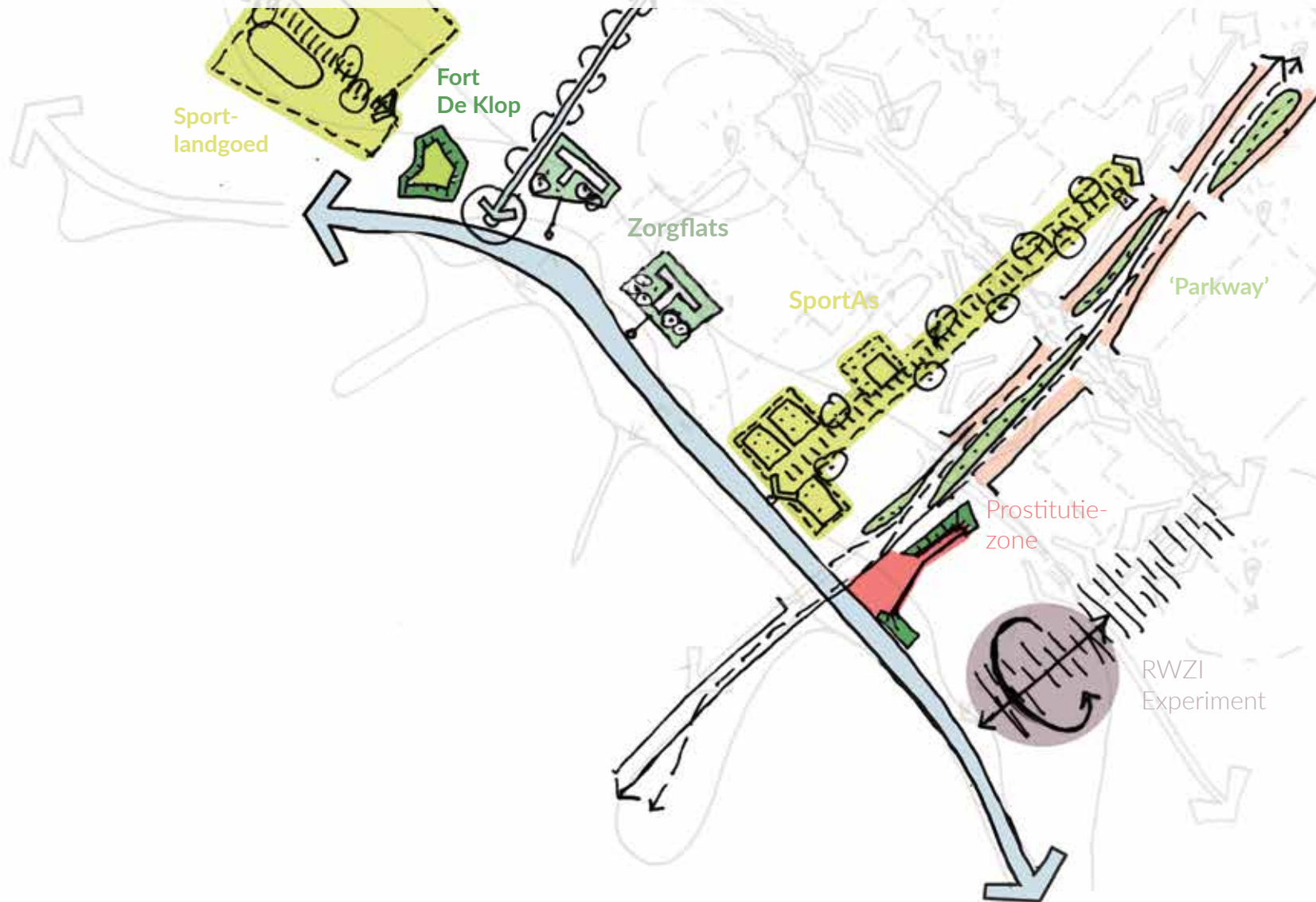
Inzetten op (lokale) kwaliteiten: Lineaire Vecht, Vechtzoom Park en Overvecht 'Centraal'

Oplossingrichtingen | Nieuwe buitenplaatsen

Oude en nieuwe 'buitenplaatsen' verbinden de Vecht met Overvecht

De groene voegen combineren langzaam verkeersverbindingen en programma's

Kansenkaart | Vechtzone

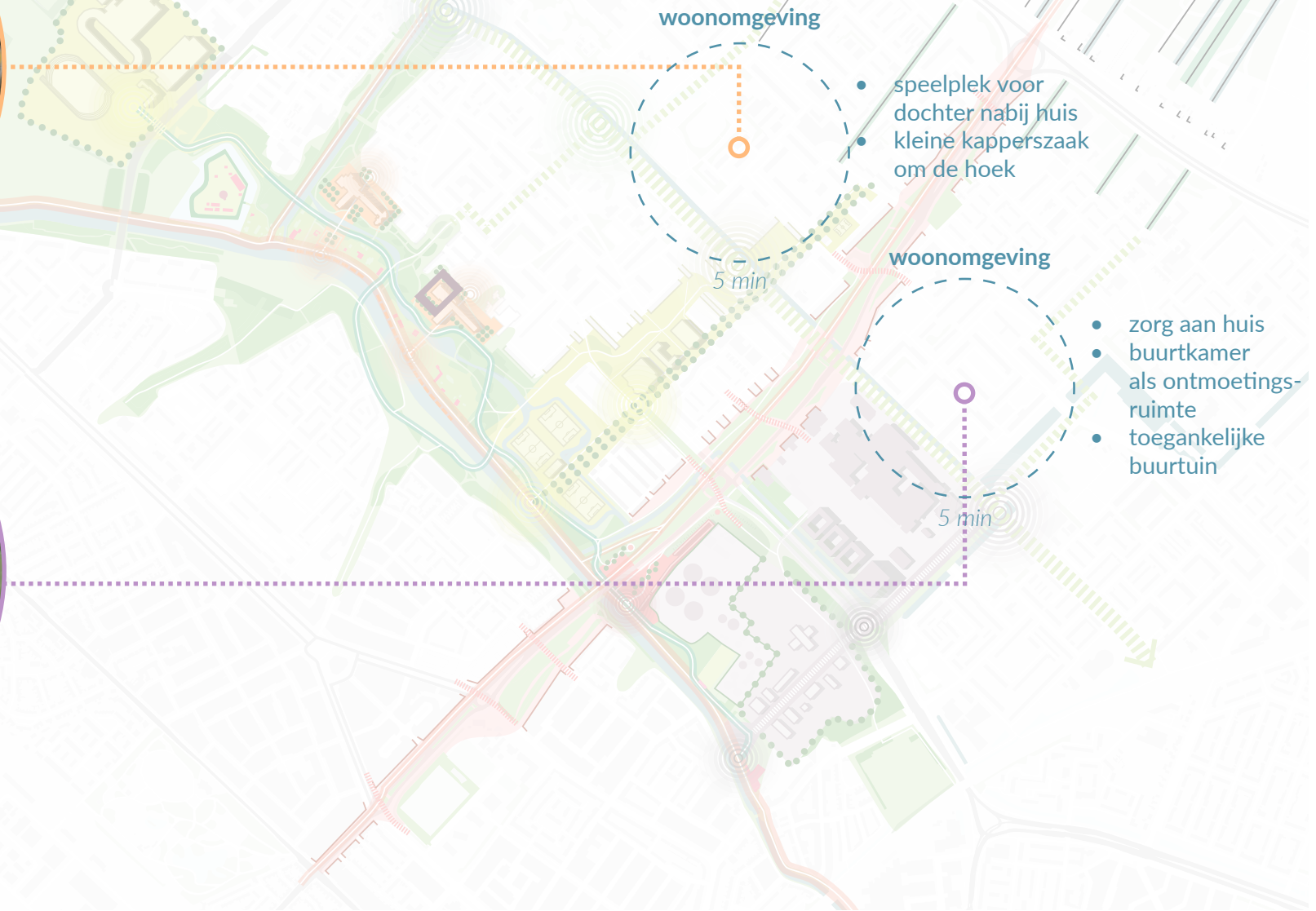
Storyboard 2040 | Woonomgeving

kapper Chamlikh

Meneer Janssen

Storyboard 2040 | Wijkvoorzieningen

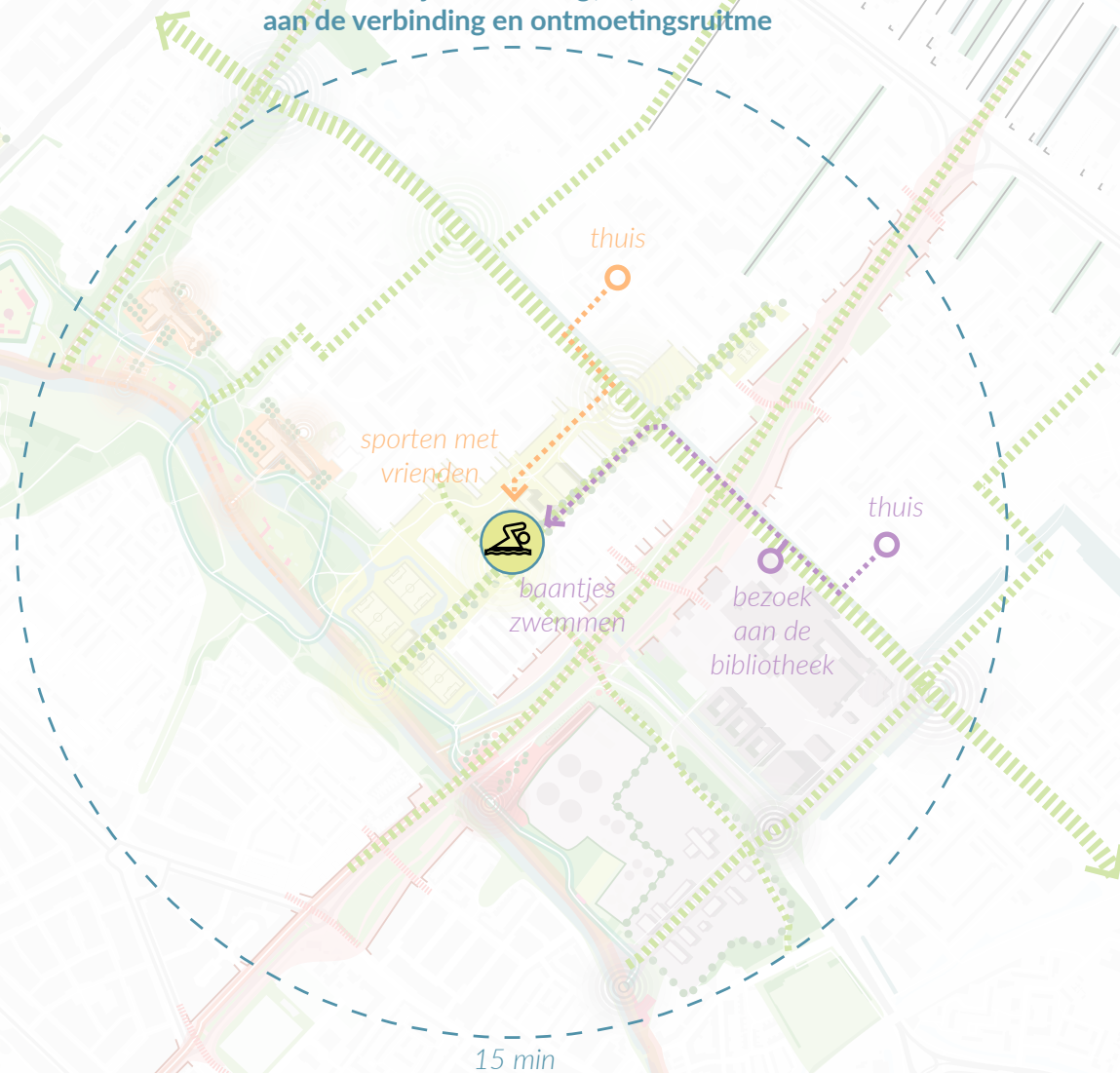

kapper Chamlikh

Meneer Janssen

wijkvoorziening(en)
aan de verbinding en ontmoetingsruimte

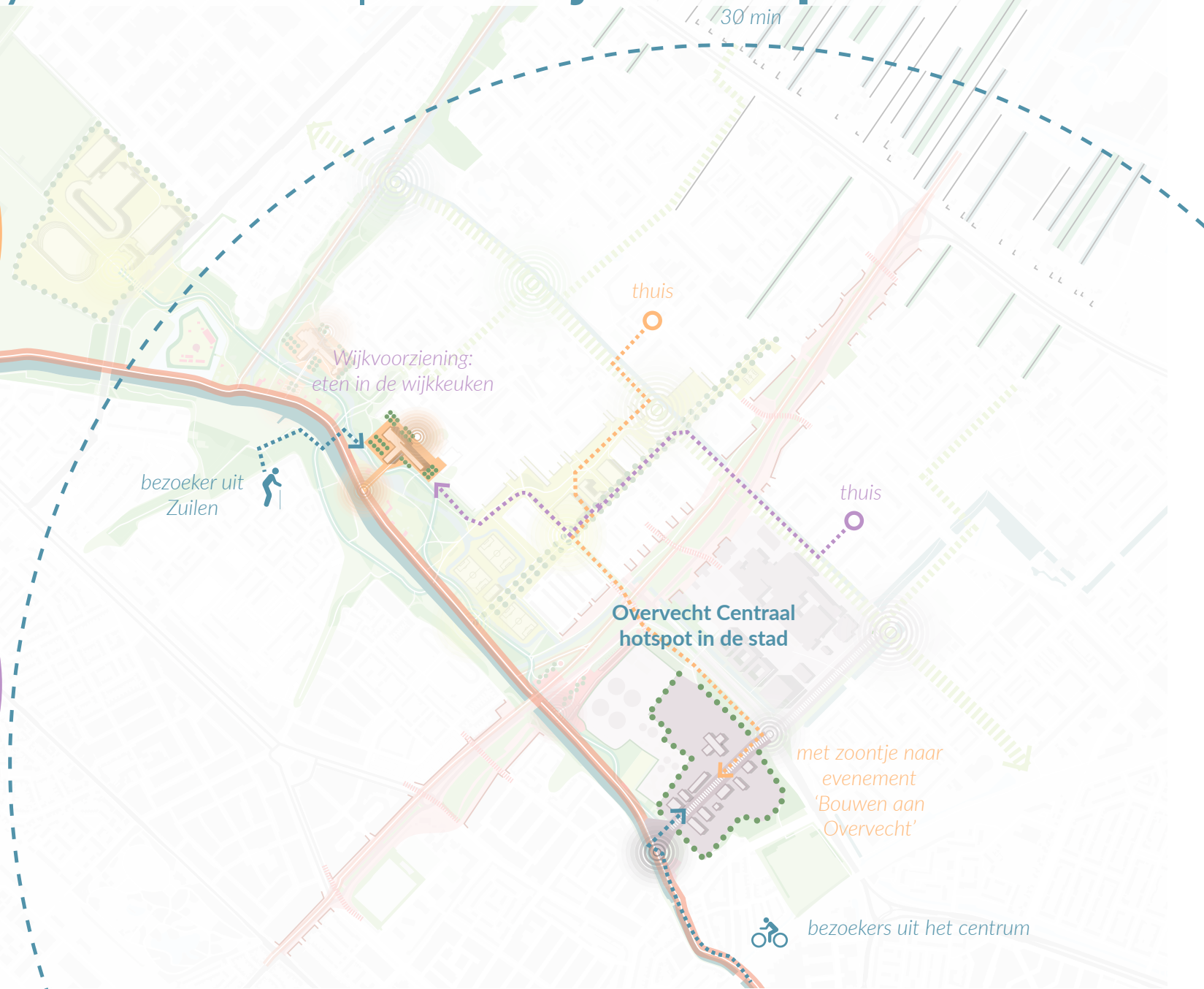
Storyboard 2040 | Stedelijke Hotspot

kapper Chamlikh

Meneer Janssen

KANSENKAART

KANSENKAART REGIO OVERVECHT IN ZIJN RUIMERE CONTEXT

Overvecht heeft een bijzondere ruimtelijke positie in het stedelijk gebied van Utrecht. In plaats van naar Overvecht te kijken als een wijk van Utrecht, kijken we naar Overvecht als kleine stad met meer dan 30.000 inwoners. Overvecht is gelegen op de overgang tussen verschillende landschapstypen, met de Vechtdijk als historische verbinding naar de Utrechtse binnenstad en het buitengebied. Ook zijn er op stedelijk niveau een aantal onderscheidende voorzieningen. De thema studies en kansenkaarten gaan verder in op het benutten van deze positie van Overvecht.

Kansenkaart - Overvecht

De openbare ruimte van Overvecht is een bepalende ruimtelijke structuur. Het potentieel van de landschappelijke ondergrond, in combinatie met de grote oppervlakte aan groene openbare ruimte, biedt kansen om te worden ingezet. Je kunt de wijk klimaat adaptief maken; en tegelijkertijd vanuit deze zones de ruimtelijke relaties tussen de buurten en de omliggende wijken verbeteren. Door in te zetten op het langzaam verkeersnetwerk, worden bewoners verleid te kiezen voor energiezuinige mobiliteitsvormen. De kaart verbeeld daarmee het samenkomen van de ruimtelijke kansen vanuit de verschillende thema's op de schaal van Overvecht.

Kansenkaart - De Vechtzone

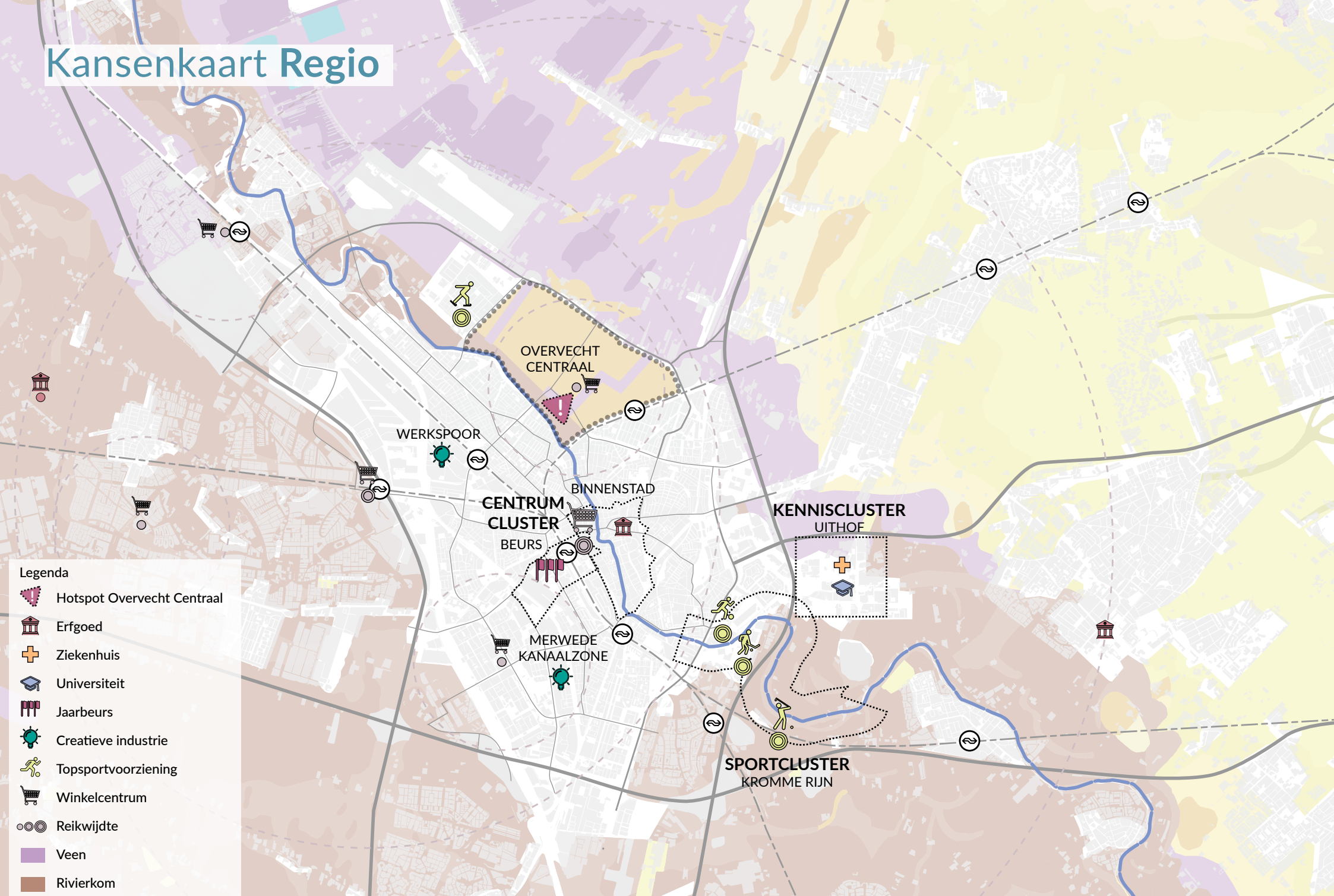
De Kansenkaart voor de Vechtzone verbeeld de meer specifieke aanknopingspunten voor het versterken en maken van nieuwe verbindingen vanaf de Vechtdijk, gecombineerd met het creëren van meer ruimte voor waterberging en energieopwekking. De kansenkaart toont daarbij de verschillende sfeergebieden en inpassingsmogelijkheden van bestaande en nieuwe programma's in de Vechtzone – zoals het Vechtpark, met broekbos, Overvecht centraal, met ruimte voor evenementen en een testsite voor zonne-energie, etc.

De Tegels

In 'de tegels' wordt ingezoomd naar de verschillende locaties in de Vechtzone, en verbeelden hoe de verschillende opgaven samen komen. Kunnen we de beoogde ingrepen ten behoeve van klimaatadaptatie, energie transitie en een gezonde en sociale leefomgeving, zo vormgeven dat dit leidt tot aantrekkelijke openbare ruimten met daarin tegelijkertijd plek voor de gewenste programma's in het gebied?

Het gaat hierbij om een ruimtelijke verbeelding. De tegels vormen nadrukkelijk geen blauwdruk, maar dienen ter inspiratie en als aanleiding voor verder gesprek over toekomstige ontwikkelingen in de wijk.

Kansenkaart Regio

- Legenda
- Hotspot Overvecht Centraal
 - Erfgoed
 - Ziekenhuis
 - Universiteit
 - Jaarbeurs
 - Creatieve industrie
 - Topsportvoorziening
 - Winkelcentrum
 - Reikwijdte
 - Veen
 - Rivierkom

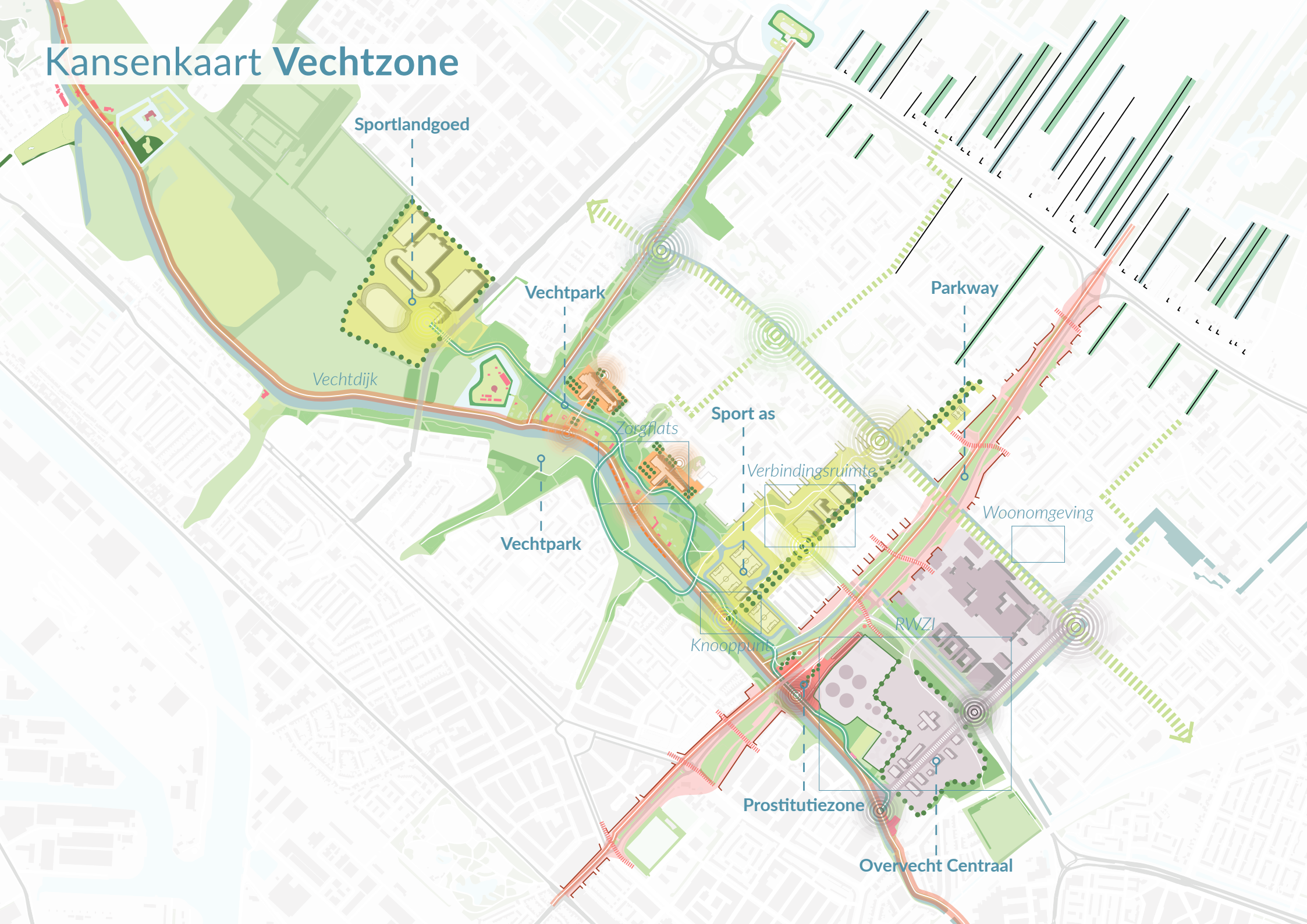
Kansenkaart Overvecht

Legenda

- Infiltratie publieke ruimte
- wadi - infiltratie en waterafvoer
- Stedelijk park - waterbuffer- kleibodem
- Stedelijk park - schaduwzone - zandgebied
- Stedelijk park - waterbuffer- veenbodem
- Bestemmingen

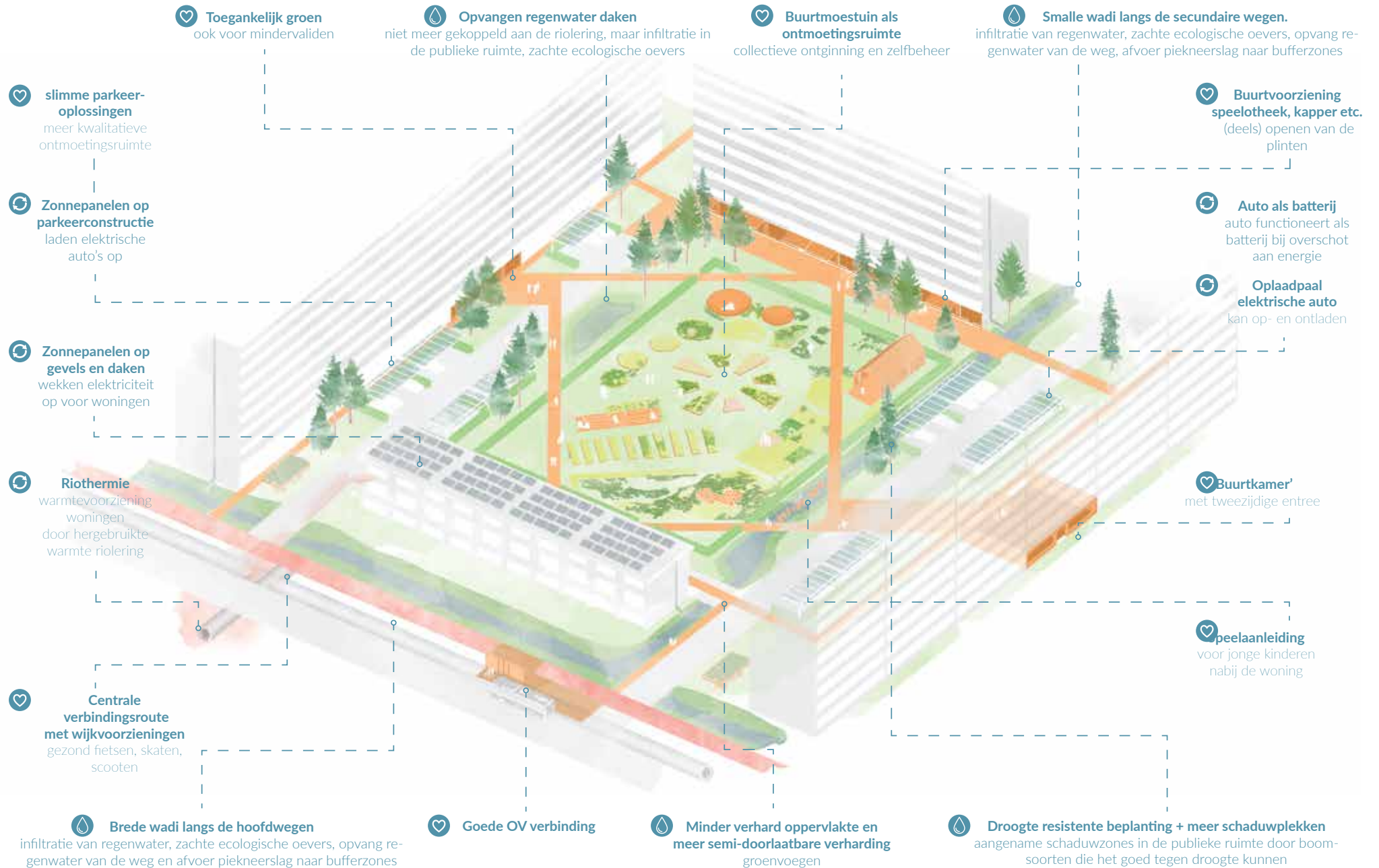
Kansenkaart Vechtzone

PORTIEKFLATS – WOONOMGEVING

In de blinde plinten van de flatgebouwen kunnen garage- of bergingsruimten deels worden omgebouwd ten behoeve van kleinschalige ondernemingen, buurtfuncties of woningen, ten behoeve van sociale controle en interactie. Vanuit de woning zijn de groene tussenruimten, nu vaak gescheiden door wegen en parkeerkoffers, meer toegankelijk gemaakt. Daar waar kansrijk kunnen ook bewoners worden betrokken bij de toekomstige programmering – zoals een moes-tuin – en invulling en beheer van deze ruimten. Door te voorzien in goede langzaam verkeer verbindingen en het aantal parkeerplaatsen te reduceren ontstaat er meer ruimte voor groen direct rondom de flats en wordt ook de verbinding met de groene tussenruimte versterkt.

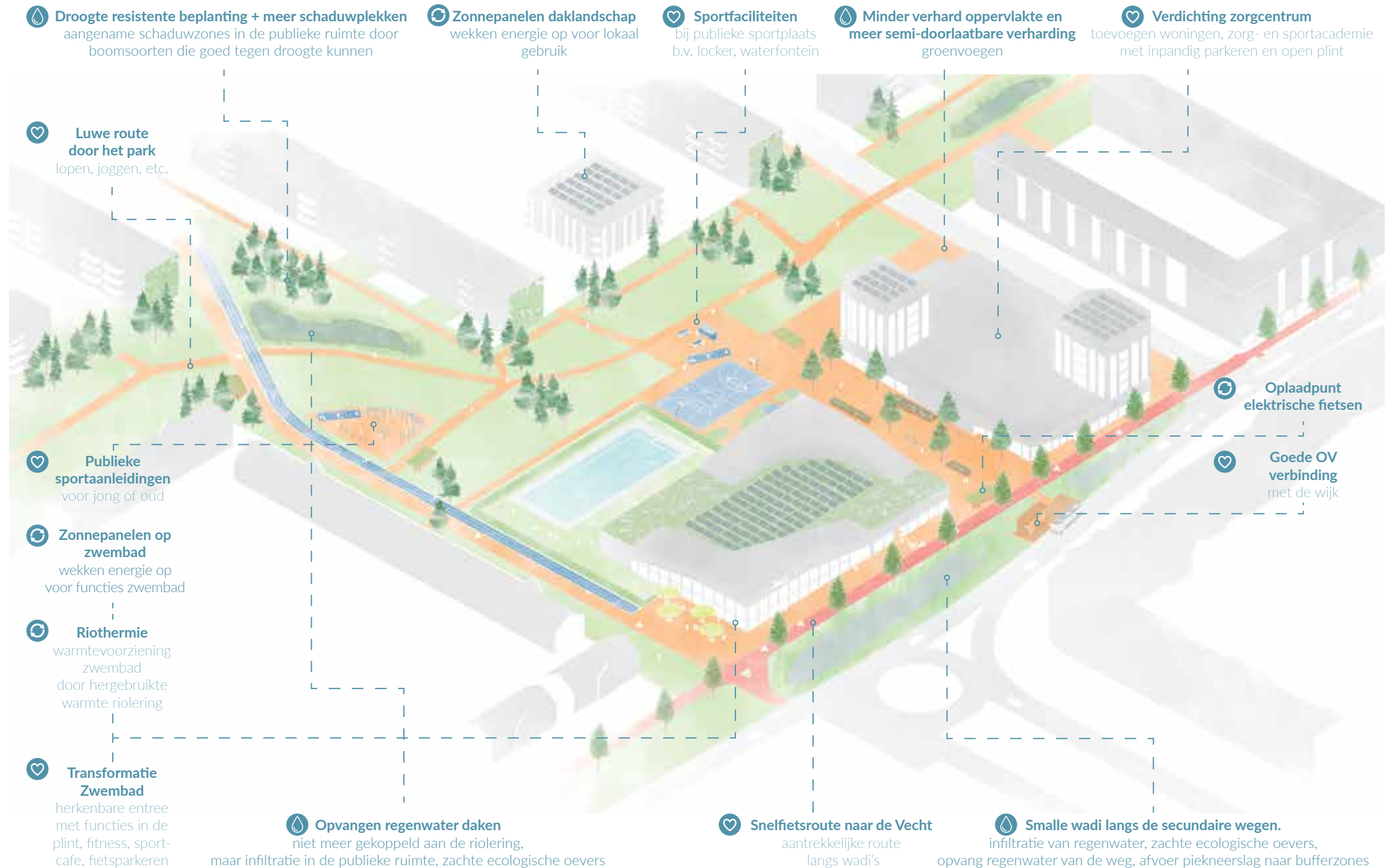
Portiekflats Woonomgeving

SPORTAS – VERBINDING EN ONTMOETINGSRUIMTEN

De SportAs verbindt de Vecht met de wijk, door het doortrekken van een vrij liggend fietspad tot aan de Vechtdijk. In de groene verbindingsruimte komen meer sportaanleidingen en aanvullende voorzieningen – zoals een waterpunt, kluisjes of toiletten – om het individueel of collectief beoefenen van sporten te bevorderen. Voor Zwembad de Kwakel zijn er een aantal programmatische en ruimtelijke ingrepen mogelijk om de functie van centrale ontmoetingsplek in de wijk te versterken. Bijvoorbeeld door het combineren met functies zoals een sportschool of horeca. Of door het gebouw meer zichtbaar naar de as te oriënteren met nieuwe grote glazen gevels. Het naastgelegen gezondheidscentrum biedt kansen voor verdichting met woningen met entreepunten richting de groene verbindingsruimte.

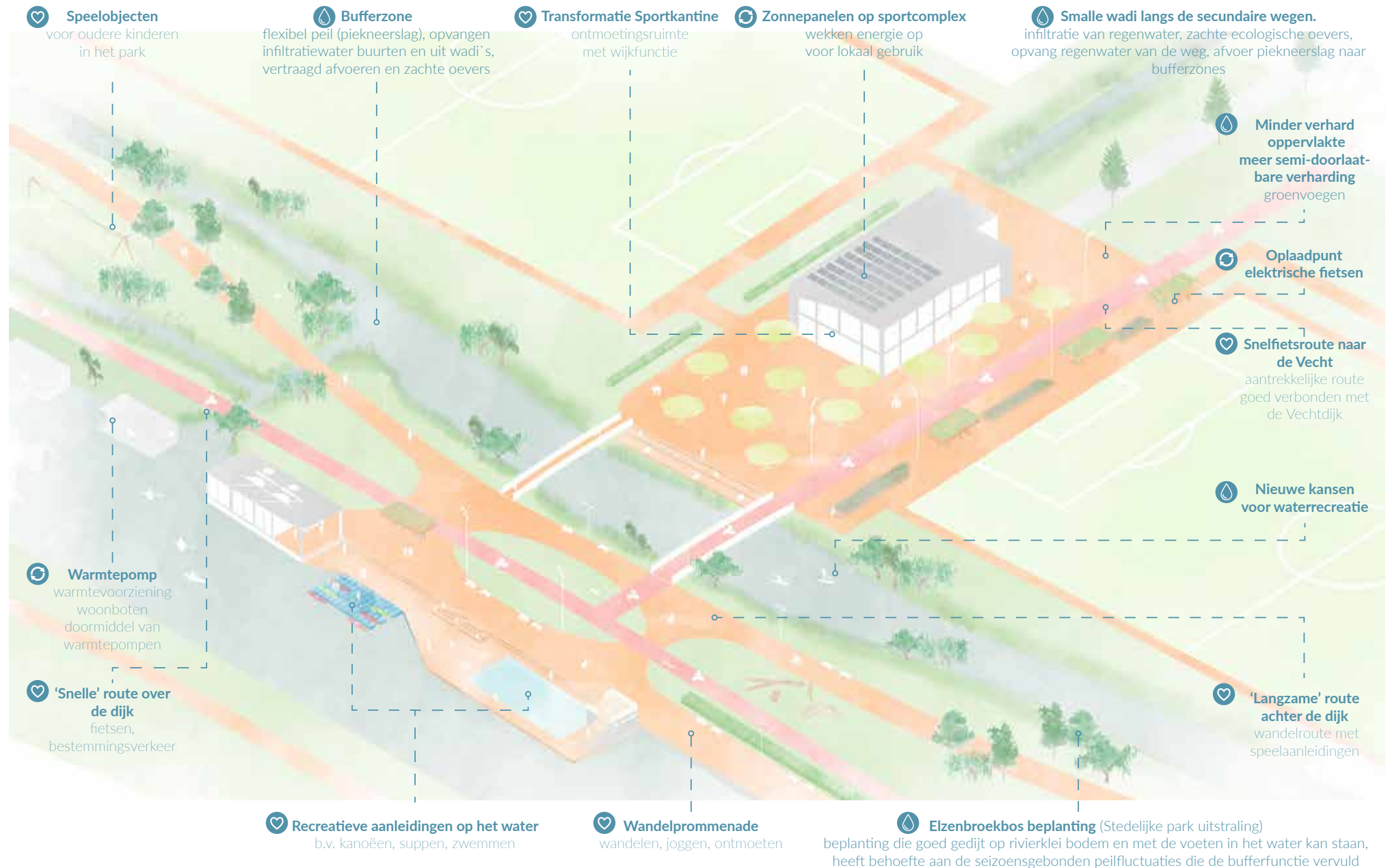
SportAs Verbinding en Ontmoetingsruimten

VECHTDIJK & SPORTAS – KNOOPPUNT

Daar waar het Zandpad ophoudt en de Vechtdijk begint, komt de SportAs als derde verbinding aan. Door het sportterrein deels publiek toegankelijk te maken met de kantine centraal gelegen aan een plein, wordt er een nieuw openbaar ontmoetingspunt voor de wijk en rustpunt langs de Vecht gecreëerd. Op het water is ruimte voor een drijvend sportpaviljoen als beëindiging van het Zandpad. Naast de Vechtdijk als (snelle) route voor fietsers, kan er ook een tweede route, parallel aan de dijk, worden aangelegd voor wandelaars. Langs het Zandpad, als boulevard langs het water, en vanaf de Vechtdijk als slingerroute door het groen, met speelaanleidingen voor kinderen.

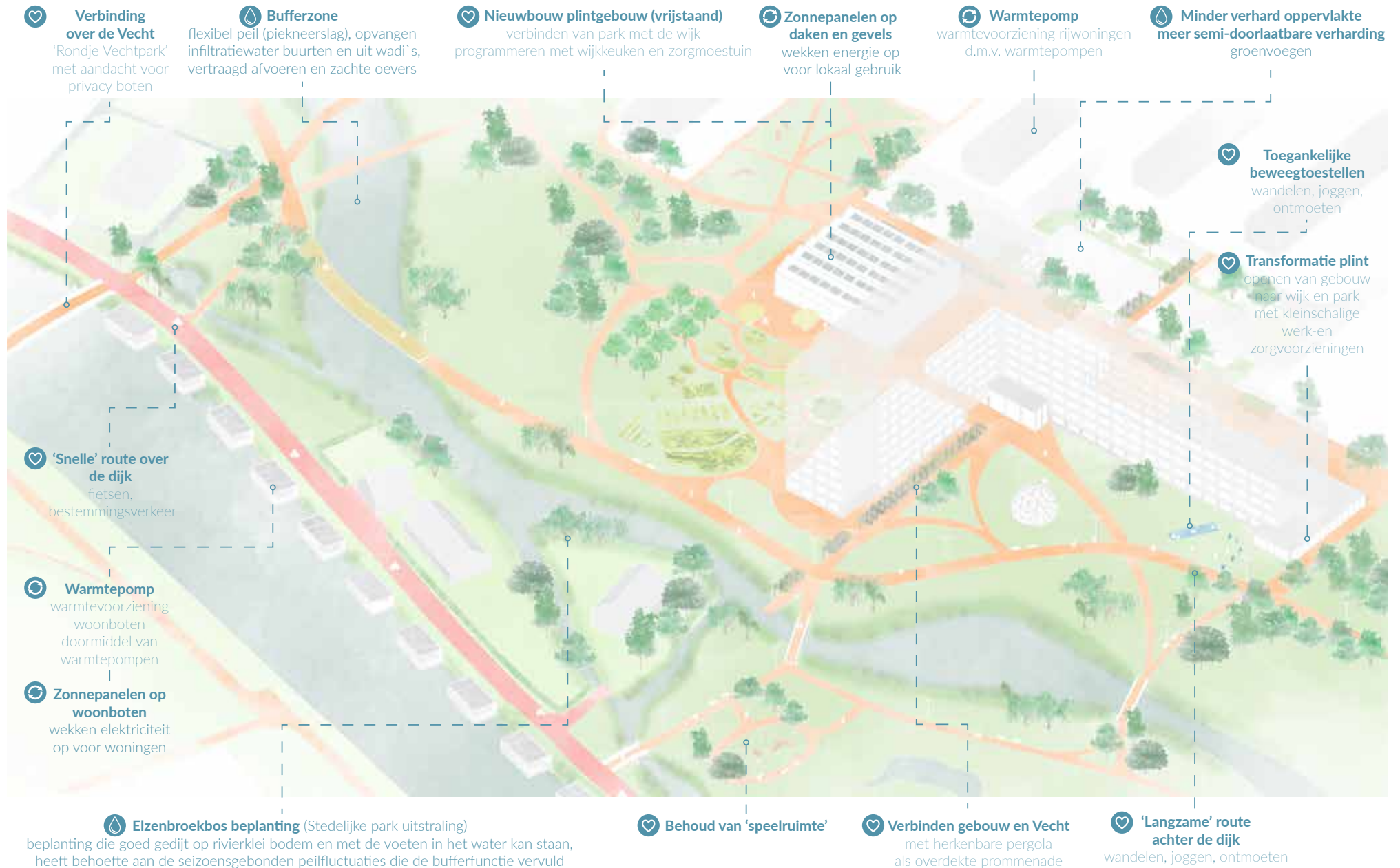
Vechtdijk en Sport as Knooppunt

ZORGFLATS – VECHTPARK

Met name rondom de zorgflats is veel kwaliteit te winnen en kan het park sterker met de wijk verbonden worden door een nieuwe route door of langs de laagbouwleugel. Open de groten-deels leegstaande plinten, vul deze in met de wijk, bijvoorbeeld met een wijkkeuken en restaurant voor de flatbewoners.

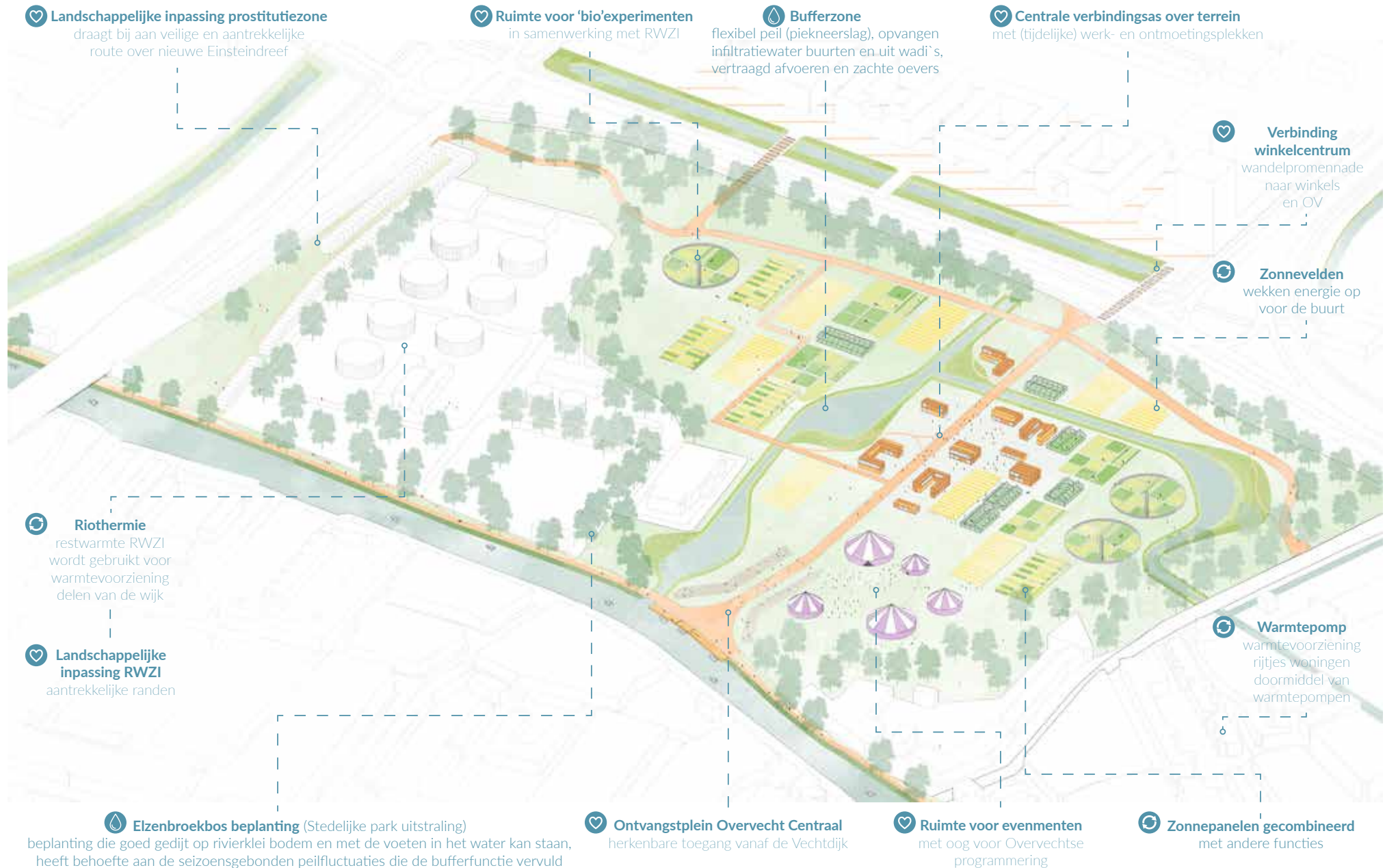
Zorgflats Vechtpark

RWZI – OVERVECHT CENTRAAL

Een tijdelijke invulling van het braakliggende RWZI terrein, voor evenementen en een testsite voor schone en innovatieve energieopwekking biedt kansen om ook mensen van buiten de wijk naar Overvecht te trekken. Langs een nieuwe as tussen het Winkelcentrum en de Vechtdijk ontstaan plekken, waaronder ook de NPD strook, waar de uitwisseling tussen bewoners van binnen en buiten Overvecht wordt bevorderd.

RWZI Overvecht Centraal

Het project Kracht van (Over)vecht is tot stand gekomen in samenspraak met het wijkbureau Overvecht, verschillende wijkbewoners, ondernemers en in samenwerking met H+N+S, Except, TAUW, buro M.A.A.N, FLUX landscape architecture, LOLA Landscape interventions, SOON en met financiële steun van de gemeente Utrecht, het stimuleringsfonds voor de creatieve industrie en TAUW.

COLOFON

© Architectuurcentrum Aorta, mei 2018.

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbenden.

Redactie: Eveline Paalvast, Rianne Pruis | Ontwerp en layout: AtelierOost, Utrecht
Met dank aan iedereen die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van deze publicatie.

stimuleringsfonds creatieve industrie
architectuurcentrum **a o r t a**